

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav jazyků a komunikace neslyšících

Bakalářská práce

Kateřina Hronová

Hlas jako pracovní nástroj tlumočnicka

Voice: The Interpreter's Instrument

Praha 2022

Vedoucí práce: Mgr. Marie Příbylová

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala Mgr. Marii Příbylové za její trpělivé vedení práce, cenné rady a připomínky. Poděkování patří také všem respondentům, tlumočnickům mluvených jazyků a českého znakového jazyka, kteří se ochotně zúčastnili mého výzkumu. V neposlední řadě děkuji také své rodině za veškerou podporu v průběhu psaní práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 15. května 2022

Kateřina Hronová

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou hlasu ve vztahu k tlumočnické profesi. Práce si klade za cíl poskytnout vhled do situace tlumočnicků mluvených a znakových jazyků v České republice, především v otázce používání hlasu v tlumočnické praxi, vzniku hlasových poruch spojených s výkonem tlumočnické profese, vlastní hlasové péče tlumočnicků a možností hlasového školení v rámci odborné tlumočnické přípravy. Pro naplnění cílů práce byla realizována dotazníková šetření mezi oběma skupinami tlumočnicků, jejichž výsledky byly porovnány s poznatky zjištěnými studiem odborné literatury a výsledky rešerší současných i minulých možností hlasových školení týkajících se tlumočnicků. Na základě zjištěných skutečností pak práce přináší doporučení pro praxi, určená nejen samotným tlumočnickům, ale také jejich vzdělavatelům a zaměstnavatelům.

Klíčová slova: *hlas, hlasoví profesionálové, tlumočníci, poruchy hlasu, hlasová péče, mluvený jazyk, znakový jazyk*

Abstract

The present thesis focuses on voice in relation to interpreters. The aim of the thesis is to provide insight into the situation of spoken language and sign language interpreters in the Czech Republic with focus on how the interpreters use their voice, what voice disorders connected to their profession they struggle with, how they take care of their voice and what voice training options they have. To find answers to these questions, questionnaires were distributed to both spoken language and sign language interpreters. The results of the questionnaires were compared with information from professional literature and with the results of research into current and past voice training options for interpreters. On the basis of the outcomes, recommendations for practice are outlined not only for interpreters, but also for their educators and employers.

Key Words: *voice, professional voice users, interpreters, voice disorders, voice care, spoken language, sign language*

Obsah

Úvod	10
1 Hlas	12
1.1 Definice hlasu	12
1.2 Hlas a jeho význam	12
1.3 Vznik a tvorba hlasu	13
1.4 Vlastnosti a charakteristiky hlasu	14
1.5 Typy hlasu podle funkce: mluvní a zpěvní hlas	16
1.6 Faktory ovlivňující hlasový výkon	17
1.6.1 Vnitřní faktory ovlivňující hlasový výkon	18
1.6.2 Vnější faktory ovlivňující hlasový výkon.....	19
2 Hlasovní profesionálové.....	20
2.1 Dělení hlasových profesionálů.....	20
2.2 Tlumočníci jako hlasovní profesionálové.....	21
2.2.1 Tlumočníci mluvených jazyků	22
2.2.2 Tlumočníci znakových jazyků	23
2.2.3 Hlasové nároky na tlumočnický mluvených a znakových jazyků	24
3 Hlasové poruchy a jejich léčba	26
3.1 Organické poruchy hlasu	27
3.2 Funkční poruchy hlasu.....	29
3.3 Profesionální poruchy hlasu	31
3.4 Léčba hlasových poruch	32
3.4.1 Hlasová rehabilitace, reedukace a terapie.....	32
3.4.2 Hlasový klid	33
4 Hlasová pedagogika	34
4.1 Hlasová kultivace a kultura hlasu	35
4.2 Hlasová výchova.....	35
4.2.1 Hlasová výchova mluvního hlasu.....	36
4.2.2 Hlasová výchova zpěvního hlasu	37
4.3 Hlasová výchova profesionálních hlasů	37
4.4 Hlasová hygiena	38

4.5	Rétorika	39
5	Hlasové vzdělávání tlumočnicků	41
5.1	Rešerše vybraných studijních plánů vysokoškolských institucí	42
5.1.1	Vybrané domácí programy vysokoškolských institucí	43
5.1.2	Vybrané zahraniční programy vysokoškolských institucí	50
5.2	Rešerše doplňkového vzdělávání v rámci profesních organizací	52
5.2.1	Základní nabídka doplňkového domácího vzdělávání	53
5.2.2	Základní nabídka doplňkového zahraničního vzdělávání	55
5.3	Shrnutí výsledků rešerší	57
6	Výzkum.....	60
6.1	Hypotézy	60
6.2	Metodologie výzkumu	63
6.3	Výsledky dotazníkového šetření	65
6.3.1	Tlumočníci mluvených jazyků	65
6.3.2	Tlumočníci českého znakového jazyka	101
6.4	Shrnutí výsledků dotazníkového šetření	126
7	Diskuse a doporučení pro praxi.....	129
	Závěr.....	135
	Seznam literatury	139
	Seznam tabulek	147
	Seznam grafů.....	148
	Příloha 1	149
	Příloha 2	155

Seznam zkratk

ASNEP	Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel
ČJ	český jazyk
ČKTZJ	Česká komora tlumočnicků znakového jazyka
ČNES	Čeština v komunikaci neslyšících
ČZJ	český znakový jazyk
EFSLI	European Forum of Sign Language Interpreters (Evropské fórum tlumočnicků znakových jazyků)
EMCI	The European Masters in Conference Interpreting
ESOSLI	The European Students of Sign Language Interpreting conference (konference Evropských studentů tlumočnictví znakového jazyka)
FF	Filozofická fakulta
HK	Hradec Králové
ISIT	Institut de management et communication interculturels (Institut interkulturního managementu a komunikace)
JTP	Jednota tlumočnicků a překladatelů
KT	konsekutivní tlumočení
KTV	Kennisnet voor Taal en Vakopleidingen (Kennisnet jazykového a odborného vzdělávání)
MJ	mluvený jazyk
MU	Masarykova univerzita (oficiální zkratka)
MUNI	Masarykova univerzita (varianta označení pro marketing)
ORCIT	Online resources for Conference Interpreter Training (Online zdroje pro školení konferenčního tlumočnicka)
PedF	Pedagogická fakulta
SOŠPg	Střední odborná škola pedagogická (Čáslav)
ST	simultánní tlumočení

UK	Univerzita Karlova
UPOL	Univerzita Palackého v Olomouci
ÚJKN	Ústav jazyků a komunikace neslyšících
ÚTRL	Ústav translatologie
VOŠ	vyšší odborná škola
VŠ	vysoká škola
WASLI	World Association of Sign Language Interpreters (Světová asociace tlumočnicků znakových jazyků)
ZUŠ	Základní umělecká škola

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám problematikou hlasu ve vztahu k tlumočnické profesi. Cílem práce je objasnit otázky, jak tlumočníci svůj hlas při práci využívají, s jakými hlasovými problémy souvisejícími s výkonem své profese se potýkají či potýkali, jak o něj v rámci svých možností pečují a do jaké míry jsou v rámci své odborné přípravy hlasově školeni.

V práci se věnuji jak tlumočnickům mluvených jazyků, tak tlumočnickům znakových jazyků. Obě skupiny tlumočnicků se podstatou své profese v oblasti používání hlasu při tlumočnickém výkonu od sebe navzájem odlišují, neboť tlumočníci znakových jazyků využívají hlas pouze ve směru tlumočení ze znakového do mluveného jazyka (srov. Pöchhacker, 2004), kdežto tlumočníci mluvených jazyků používají hlas při své práci neustále. Proto jsem se rozhodla práci koncipovat tak, že u každé dílčí problematiky vždy nejprve popisuji situaci v kontextu tlumočnicků mluvených jazyků, která se zdá být na první pohled jasnější, a teprve poté se věnuji tlumočnickům znakových jazyků a případně identifikuji rozdíly mezi oběma skupinami. Pro přehlednost držím stanovenou strukturu v průběhu celé práce.

Pro docílení získání odpovědí na stanovené otázky vychází práce nejprve z teoretických poznatků odborné literatury. První kapitola práce je věnována základnímu vhledu do hlasové problematiky a zároveň tato kapitola vymezuje a definuje oblasti, na které se v průběhu práce v různé míře navazuje. V druhé kapitole je pozornost věnována vymezení termínu *hlasový profesionál* obecně i ve vztahu k tlumočnickům mluvených a znakových jazyků. Rovněž jsou představena specifika tlumočnické profese ve vztahu k používání hlasu. Třetí kapitola představuje základní poruchy hlasu, příčiny jejich vzniku a možnosti léčby. Ve čtvrté kapitole jsou základně představeny možnosti hlasové péče a prevence vzniku hlasových poruch.

Následující kapitola práce se věnuje výsledkům provedených rešerší v oblasti možností hlasového školení v rámci odborné přípravy tlumočnicků mluvených a znakových jazyků. Rešerše se věnují jednak vybraným studijním plánům vysokoškolských vzdělávacích institucí (v domácím i zahraničním prostředí), jednak doplňkovému vzdělávání v rámci profesních organizací (opět v domácím i zahraničním prostředí). Uvedené rešerše i teoretické poznatky předchozích kapitol slouží jako informační základ pro dotazníkové šetření, kterému je věnována následující kapitola.

Dotazníkové šetření bylo provedeno mezi tlumočnický mluvených a znakových jazyků na domácí půdě. Pro zodpovězení stanovených cílů práce vycházelo šetření z několika hypotéz vytvořených pro tlumočnický mluvených a znakových jazyků zvláště, přesto se některé hypotézy pro obě skupiny shodují. U obou skupin tlumočnicků předpokládám, že se považují za hlasové profesionály a že se v rámci své praxi častěji setkávají s poruchami hlasu způsobenými výkonem své profese. Další hypotézy se pro obě skupiny tlumočnicků liší (jsou opačného předpokladu). U tlumočnicků mluveného jazyka předpokládám, že o svůj hlas cíleně pečují, zatímco u tlumočnicků znakových jazyků předpokládám, že tak nečiní. Dále u tlumočnicků mluvených jazyků předpokládám, že většinově prošli v rámci svého vysokoškolského tlumočnického vzdělávání alespoň základním hlasovým školením, u tlumočnicků znakových jazyků naopak předpokládám, že v rámci svého vysokoškolského (či vyššího odborného) vzdělávání většinově hlasovým školením neprošli.

Poslední kapitola práce je věnována závěrečné diskusi nad skutečnostmi zjištěnými pomocí dotazníkových šetření a jejich usouvztažněním se zjištěními plynoucími z jednotlivých rešerší a teoretických poznatků sepsaných na základně odborné literatury. Kapitola zároveň přináší doporučení pro praxi určená tlumočnickům, jejich vzdělavatelům a zaměstnavatelům, a také náměty pro potenciální budoucí výzkumy.

1 Hlas

1.1 Definice hlasu

Lejska (2003, s. 114) definuje hlas na obecné rovině jako: „*akustický zvukový projev, který cíleně vytváří vyšší živočišné formy*“. Vzápětí však upozorňuje na skutečnost, že k tvorbě hlasu je zapotřebí přítomnosti plic, vibračního orgánu a rezonančních dutin v tělech živočichů. Z tohoto důvodu nelze veškeré zvuky produkované živočichy chápat jako hlasové projevy. Jako příklady nehlasových zvukových projevů živočichů uvádí následující situace: klepání zobákem, vrzání krovkami či mlaskání rty.

Pro potřeby této bakalářské práce budu pracovat s definicí hlasu z pohledu komunikačního (foniatrického), vymezující hlas jako „*zvuk, který je tvořen hlasovým ústrojím člověka*“ (Lejska, 2003, s. 114), zajímat mě tedy bude problematika lidského hlasu.¹

1.2 Hlas a jeho význam

V životech lidí hraje hlas významnou roli při naplňování potřeby komunikace, kterou tito společenští tvorové mezi sebou přirozeně sdílí. Hlas představuje médium mluvené řeči, sdělovacího prostředku člověka (Dršata, 2011; srov. Lejska, 2003).

Z lingvistického hlediska bychom zde užitý termín „mluvená řeč“ měli chápat jako jednu z možných realizačních forem mluvených jazyků,² nikoliv jako realizační formu jazyků obecně (Okrouhlíková, 2018). Neboť jak dokládá Macurová (2018), v případě komunikace uživatelů znakových jazyků (přirozených jazyků plně srovnatelných s mluvenými jazyky) je problematika významu lidského hlasu odlišná. Uživatelé znakových jazyků totiž „*nevyužívají k dorozumívání zvuk (lidský hlas) a sluch, ale tvary, pozice a pohyby (ruky nebo rukou, obličejových svalů, hlavy, horní části trupu) a zrak*“ (Macurová, 2018, s. 9). Pro potřeby této bakalářské práce mě bude zajímat problematika mluvených jazyků a jejich mluvené realizační formy, pro kterou je hlas nezbytný.

¹ Touto problematikou se v oblastech prevence, diagnostiky, léčby (rehabilitace) a vědeckého výzkumu narušených komunikačních schopností zabývá medicínský obor zvaný foniatric, jenž se dále zaměřuje na problematiku sluchu a řeči ve stejných oblastech (Dršata, 2011).

² Druhou možnou, avšak ne nezbytně nutnou realizační formou mluvených jazyků je forma psaná (Okrouhlíková, 2018).

Při komunikaci mluvenými jazyky rovněž dáváme hlasem najevo naše emoce, momentální psychické rozpoložení či postoje k dané skutečnosti. Náš hlasový projev je tedy složen jednak z prostředků jazykových (např. ze slov, vět), tak z prostředků parajazykových neboli paralingvistických³, mezi které patří např. barva hlasu, hlasitost řeči, výška tónu řeči a další vlastnosti hlasu. Paralingvistické prostředky tvoří jakousi nadstavbu jazykového projevu a tím, že jazykový projev doprovází, dokreslují náš vztah ke skutečnosti, o níž právě hovoříme (Žantovská, 2015).

1.3 Vznik a tvorba hlasu

Jak již bylo naznačeno v úvodu této kapitoly, vznik lidského hlasu (a hlasu obecně) podmiňuje existence vzduchového proudu (tvořeného výdechem plic), existence generátoru kmitů (hlasivek uložených v hrtanu) a existence rezonančních prostor (Lejska, 2003). Pomocí vzduchového proudu dochází k rozkmitávání hlasivek v hrtanu, čímž vzniká základní hrtanový hlas. Ten je následně zesilován a zušlechtován v rezonančních prostorách (Vydrová, Chrobok, Komínek, 2017; srov. Lejska, 2003).

Zdroj vydechovaného vzduchového proudu představují plíce, jejichž činnost zajišťují dýchací svaly, a to především bránice jako hlavní dýchací sval a svaly mezižeberní. Pro správné tvoření hlasu je podstatné při dýchání zapojovat především brániční sval v koordinaci se svaly břišními, zádovými a bederními. Tento typ dýchání je nazýván brániční, někdy také (ne úplně vhodně) břišní (Vydrová, 2017a; srov. Lejska, 2003).

Generátor kmitů představují hlasivky, svalově vazivové pohyblivé svaly pokryté sliznicí. Ty zaujímají dvě základní postavení, nádechové a fonační, podle toho, zda jen volně dýcháme, nebo používáme hlas (mluvíme, zpíváme). V prvním případě se hlasivky rozevírají (vytvoření hlasivkové štěrbině), ve druhém se zavírají. Při tvoření hlasu tak výdechový proud vzduchu naráží na uzavřené hlasivky, díky čemuž dochází k rozkmitání hlasivkové sliznice. Tím je vytvořen základní hrtanový hlas, hrubá a drsná verze výsledné podoby hlasu (Vydrová, Chrobok, Komínek, 2017; srov. Lejska, 2003).

Následně hrtanový hlas prochází rezonančními prostory, které jeho podobu zušlechtují a zesilují (hlas získává potřebnou znělost, nosnost a zabarvení). Mezi tyto prostory patří všechny dutiny, nacházející se především nad (některé z nich můžeme najít

³ Paralingvistické prostředky spojené s vlastnostmi hlasu tvoří pouze část těchto prostředků. Dále mezi ně mohou patřit např. vady řeči, plynulost projevu, změny rychlosti, váhání, pauzy apod. Podrobněji se dělením paralingvistických prostředků do skupin zabývá např. Křivohlavý (Žantovská, 2015).

i pod) úrovní hlasivek. Tyto dutiny tvoří součást dýchacího a částečně i polykacího ústrojí, a jsou to především: dutina nosní, dutina ústní, hltan, nosohltan, vedlejší dutiny nosní, prostor hrtanu nad a pod hlasivkami, průdušnice a průduškový strom (Vydrová, Chrobok, Komínek, 2017; srov. Lejska 2003).

Na konečné podobě hlasu se podílejí také artikulační orgány, umístěné v dutině ústní (tvořící součást polykacího ústrojí). Svou činností umožňují modulování a zesilování hlasu a zároveň výslovnost a řeč (jejíž tvorba je s tvorbou hlasu úzce spjata). Patří mezi ně především rty, zuby, jazyk, měkké a tvrdé patro (Vydrová, 2017a).

Na procesu tvorby hlasu se tedy účastní nejenom ústrojí hlasové⁴ (oblast hrtanu a hlasivek), ale také ústrojí dýchací a část ústrojí polykacího, jehož součástí jsou i artikulační orgány. Celý tento proces je řízen centrální nervovou soustavou a nazývá se fonace. Výslovnost a tvorba řeči se nazývá artikulace. Důležité orgány pro tvorbu hlasu a řeči tak můžeme souhrnně nazývat jako ústrojí fonačně-artikulační neboli vokální trakt (Vydrová, Chrobok, Komínek, 2017; srov. Lejska, 2003).

1.4 Vlastnosti a charakteristiky hlasu

Lidský hlas se vyznačuje několika vlastnostmi a charakteristikami. Cílem této kapitoly není podat vyčerpávající popis všech možných vlastností a charakteristik lidského hlasu, ale základně popsat jen ty, které jsou zmiňované i v jiných kapitolách práce. Předně to jsou vlastnosti, se kterými jsem se v odborné literatuře setkala nejčastěji: barva, výška a síla (intenzita) hlasu.⁵ Dále se budu zabývat také rozsahem hlasu, hlasovou rezonancí, hlasovými začátky a v neposlední řadě fonační dobou a kvalitou hlasu.

Barva hlasu je velmi individuální záležitostí, charakterizující jednotlivce. Závisí na mnoha aspektech. Z anatomického hlediska je to především tvar rezonančních dutin a jejich slizniční výstelka (Vydrová, Chrobok, Komínek, 2017). Dále může záviset na věku, pohlaví, psychickém stavu, povaze i národnosti jedince (Žantovská, 2015).

Výška hlasu každého jedince závisí především na délce hlasivek: „*Čím jsou hlasivky kratší, tím rychleji kmitají a běžný mluvní hlas je vyšší*“ (Krčmová, 2009, s. 43). Ženy mají v průměru kratší hlasivky než muži, proto bývá jejich hlas tvořen obvykle ve vyšších polohách (Krčmová, 2009; srov. Lejska, 2003). Dále se na výšce hlasu podílí zejména síla vydechaného proudu vzduchu: čím silnější vydechaný proud je, tím

⁴ Hlasové ústrojí bývá též označováno jako ústrojí fonační (Krčmová, 2009).

⁵ Výška hlasu bývá vyjadřována v hercích (Hz) a jeho síla v decibelech (dB). Barvu hlasu určují všechny jednotlivé frekvenční složky lidského hlasu (Lejska, 2003).

vyšší je hlas jedince (Lejska, 2003; srov. Žantovská, 2015). S výškou hlasu souvisí termín *intonace (melodie)*, jenž označuje výškové změny v proudu řeči (Nelešovská, 2005; srov. Majtner, 2006).

Také **síla** neboli **intenzita hlasu** závisí na síle vydechovaného proudu vzduchu: s rostoucí silou vydechovaného proudu roste síla hlasu. Dále se na síle hlasu podílí velikost rezonančních dutin: s rostoucí velikostí dutin roste síla hlasu. Sílu hlasu dokážeme vědomě upravovat v závislosti na okolí a vhodnosti komunikační situace (Lejska, 2003; srov. Žantovská, 2015). Se silou hlasu se pojí také termíny *hlasitost*, označující náš subjektivní dojem o síle hlasu (obecně o síle zvuku) (Kollár, 1992) a *dynamika*, označující změny hlasitosti v proudu řeči (zesílení, zeslabení) (Nelešovská, 2005).

S výškou a silou hlasu souvisí termín rozsah hlasu. Jako **rozsah hlasu** se označuje individuální rozmezí jednice od nejnižšího k nejvyššímu (frekvenční rozsah) a od nejslabšího k nejsilnějšímu tónu (intenzitní/dynamický rozsah) (Lejska, 2003; srov. Kollár, 1992).

Termínem rezonance se obecně označuje „*zesílení zvuku spoluchvěním prostorů a těles chvění schopných*“ (Lohmann, 1968, s. 35). V **kontextu hlasu** označuje Lohmann (1968) jako **rezonanci** jednak spoluchvění v prostorech, které se vyskytují nad a pod hlasivkami, jednak „*přenášení vibrací na kostní součástky lebky a hrudního koše*“ (Lohmann, 1968, s. 35), a rozlišuje rezonanci hlavovou, lebeční, nosní, prostoru nosohltanového, ústního prostoru a hrudní (Lohmann, 1968).⁶

Jako **hlasový začátek** bývá označován moment na začátku fonace, ve kterém se hlasivky uzavírají (zaujímají fonační postavení) a následně vlivem proudu vydechovaného vzduchu kmitají. Hlasový začátek se během fonace opakuje po každém nádechu (Lejska, 2003). Přitom se rozlišují tři typy hlasových začátků: tvrdý, měkký a dyšný (Lejska, 2003, srov. Krčmová, 2009). Podle názvu lze odhadnout, že nejšetnější k hlasivkám je měkký hlasový začátek, během něhož vychází výdechový proud z plic plynule a hlasivky se k sobě přikládají pozvolně. Během tvrdého hlasového začátku se hlasivky naopak pevně sevrou a rozraženy jsou od sebe prudkým výdechovým proudem

⁶Někdy bývá termín hlasová rezonance zaměňován s termínem *hlasový rejstřík* (Lohmann, 1968), který se využívá především v hudbě a označuje „*po sobě následující tóny, které jsou tvořeny stejnou technikou, a proto mají i podobnou barvu*“ (Lejska, 2003, s. 127). Záměny termínů hlasový rejstřík a hlasová rezonance si Lohmann (1968) vysvětluje používáním stejného přívlastkového označení hlavová/hlavový rezonance/rejstřík a hrudní rezonance/rejstřík.

(Lejska, 2003). Poslední zmiňovaný hlasový začátek je hlasový začátek dyšný. Během něj dochází k neúplnému uzavření hlasivkové štěrbině: mezi hlasivkami zůstává mezera, kterou „*uniká část vzdušného proudu*“ (Lejska, 2003, s. 129). Dyšný hlasový začátek značí nesprávnou hlasovou techniku anebo dokonce organické poškození hlasivek (Lejska, 2003).

Vymezení **fonační doby** uvádí Lejska (2003, s. 130; srov. Kollár, 1992) jako čas vyjádřený v sekundách, „*během kterého dokáže vyšetřovaná osoba po jednom nadechnutí udržet nepřetržitě fonovaný tón*“. Podle Kollára (1992) závisí délka fonační doby především na tréninku, výšce a síle hlasu, obsahu vzduchu v plicích a na hospodaření s dechem daného jedince.

S hlasovými vlastnostmi a charakteristikami souvisí také termín **kvalita hlasu**, která podle Kollára (1992, s. 25) představuje „*soubor jeho (míněno hlasu – pozn. autorky práce) zvukových vlastností včetně jeho estetického působení*“. Kollár dále uvádí, že kvalita hlasu může být buď hodnocena subjektivně (okolí jedince hodnotí, jak se mu jedincův hlas zdá) anebo objektivně (kvalita hlasu je hodnocena pomocí přístrojů a následné analýzy). Krčmová (2009) zmiňuje důležitost kvality hlasu pro všechny mluvčí, jež se dá zlepšovat rozvíjením jednotlivých hlasových vlastností cílenými cvičeními. Autoři Frič a Otčenášek (2010) však upozorňují na skutečnost, že termínem „kvalita“ bývá označována jednak celková kvalita (tento význam bývá v českém prostředí užíván častěji – viz výše zmíněný Kollár, 1992) a také specifická část kvalitativních vlastností hlasu. Ve své práci budu užívat termínu kvalita ve významu celkové kvality hlasu.

1.5 Typy hlasu podle funkce: mluvní a zpěvní hlas

Na problematiku hlasu se můžeme dívat také z pohledu jeho funkcí. Hlas v životě člověka plní dvě základní funkce: slouží k mluvení a zpívání. Podle těchto funkcí bývá dělen na hlas mluvní a zpěvní (Vrchetová-Pátová, 1983b; srov. Slavíková, 2006). Základními podobnostmi a rozdíly těchto dvou hlasů (a jejich funkcí) se zabývá např. Slavíková (2006) ve svém příspěvku *Mluvní a zpěvní funkce hlasu – jednota a protiklad*.

Dle Slavíkové (2006) se shoduje proces tvorby mluvního a zpěvního hlasu z hlediska zapojení stejných ústrojí člověka do obou procesů (konkrétně se zapojují ústrojí dýchací, fonační a artikulační). Dále autorka uvádí, že u obou hlasů je možné určit základní fyziologické vlastnosti, kterými jsou výška, intenzita a barva. Naopak rozdíl spatřuje autorka v technice tvoření jednotlivých hlasů: při tvoření zpěvního hlasu výdechový proud potřebuje co nejvolnější průchod tělní oblastí, a proto bývá při jeho

tvorbě aktivita jednotlivých artikulačních orgánů využívána méně než v případě tvorby mluvního hlasu.

Mluvní hlas představuje základ a prostředek řeči, pomocí níž můžeme komunikovat a vyjadřovat své myšlenky. Zpěvní hlas představuje naproti tomu základ a prostředek zpěvu, který převážně využíváme k vyjádření našich vnitřních pocitů (Slavíková, 2006). Kollár (1992) uvádí, že od sebe dále můžeme rozlišovat mluvní hlas používaný lidmi při běžné konverzaci a mluvní hlas používaný hlasovými profesionály, jako jsou např. herci, řečníci, moderátoři, průvodci, učitelé apod. Tato dvě užití mluvního hlasu by se od sebe dle autora v zásadě neměla lišit svou barvou, základní polohou a zachováním přirozené melodie. Určité rozdíly však autor spatřuje zejména ve větším dynamickém rozsahu, častějším užíváním síly a také ve výraznějším uplatnění múzických faktorů⁷ během profesionálního mluvního hlasového projevu. Obdobně Morávková (2017) zmiňuje rozdílné užití zpěvního hlasu při běžném zpívání neškolených hlasů a při zpěvu školených hlasů.

Vzhledem k tématu bakalářské práce pro mě bude stěžejní problematika mluvního hlasu. Částečně se však budu věnovat i hlasu zpěvnímu. Skrze zpěvní hlas totiž může docházet k tréninku a nápravě hlasu mluvního (Slavíková, 2006).

1.6 Faktory ovlivňující hlasový výkon

Kvalita hlasu může být ovlivněna mnoha faktory. Válková (2008) uvádí celý komplex činitelů ovlivňujících kvalitu lidského hlasu. Mezi ně řadí např. přemáhání hlasu, psychický stav jednice, příliš dlouhé mluvení nebo zpěv při špatné technice, pokašlávání či tvoření hlasu nadměrným úsilím jednice. Dle autorky jsou tyto činitele „*individuální a proměnliví (...) na sobě nejrůznějším způsobem závislí a vzájemně se ovlivňují*“ (Válková, 2008, s. 21).

Oborná (2010) ve své práci uvádí dělení faktorů ovlivňujících práci s hlasem a hlasový výkon (a tedy primárně i celkovou kvalitu hlasu – pozn. autorky práce) na vnitřní a vnější faktory. Mezi vnitřní faktory řadí fyzické vlastnosti (jako jsou věk, pohlaví či vrozené dispozice) a psychické vlastnosti jedince. Mezi vnější faktory řadí působení

⁷ Termín „*múzické faktory*“ označuje faktory řeči jako jsou např. její rytmus, tempo, dynamika či melodie. Tento termín bývá používán především v hudebních vědách (muzikologie, hudební psychologie) a v logopedii. V lingvistice se pak můžeme setkat s jiným označením těchto faktorů a to jsou: prozodické faktory řeči, suprasegmentální složka řeči a paralingvistická charakteristika řeči. Tyto termíny bývají používány v různé šíři (Kmentová, 2016; srov. Čermák, 2011).

prostředí, životosprávu, hlasovou hygienu a nemoci. Z tohoto dělení budu v následujících kapitolách vycházet.

1.6.1 Vnitřní faktory ovlivňující hlasový výkon

Mezi vnitřní faktory ovlivňující kvalitu hlasu, a tím i hlasový výkon jedince, můžeme řadit fyzické vlastnosti (jako věk, pohlaví či vrozené dispozice) a psychické vlastnosti (Oborná, 2010).

Hlas jedince prochází během života mnoha změnami. Podle **věku** bývá hlas dělen na dětský, hlas v mutační přeměně, dospělý a stařecký (Vydrová, 2017b). Vzhledem k problematice mé práce (v dalších kapitolách se již zaměřuji na hlasové profesionály, za které považuji dospělé jedince, potřebující hlas k výkonu své profese) se budu dále zabývat dospělým a stařeckým hlasem.

Dospělý hlas se rozlišuje podle **pohlaví** na ženský a mužský, a je charakteristický pro svůj stabilní frekvenční rozsah (rozsah od nejnižšího k nejvyššímu tónu). V případě mluvního hlasu by se jeho správná a zdravá poloha měla nacházet na spodním okraji hlasového rozsahu (Vydrová, 2017b). Ženský hlas se vlivem hormonů může mírně měnit v období menstruace a těhotenství. Změny se týkají převážně omezenosti rozsahu vysokých tónů a mohou být pocíťovány především při užívání zpěvního hlasu (Kejklíčková, 2011). Další změny na hlase mohou ženy pocíťovat v období klimakteria neboli v přechodovém období mezi plodným věkem a začátkem období stárnutí (Živný, 2004). V tomto období se většinou hlas ženy stává křehčím, hlubším, a dokonce může docházet k jeho rychlejší únavě. Taktéž v tomto období nastává omezení hlasového rozpětí (Hehlmann, 2010). U mužů dochází k nejcitelnějším změnám během období mutace, tedy v přechodovém období mezi dětským a mužským hlasem (Kejklíčková, 2011). V tomto období se jejich hlas znatelně prohlubuje a může docházet k jeho přeskokování. Mutační přeměna hlasu může u chlapců končit až v období dospělosti, kolem 20. roku věku⁸ (Vydrová, 2017b).

„Ve stáří nastává v lidském organismu celá řada fyziologických změn, které se projeví i na hlase“ (Lejska, 2003, 133). Mezi změny ovlivňující hlas patří především zmenšení vzduchové rezervy a omezení tlaku výdechového proudu, a dále také změny na fonačním orgánu, jako je snížení pružnosti a elasticity, snížení vibrační aktivity, atrofizace sliznic a v neposlední řadě zmenšení hmoty i napětí hlasivek (Lejska, 2003).

⁸ V tomto věku se však dotyčný jedinec většinou teprve věnuje studiu na hlasového profesionála (pozn. autorky práce).

Vydrová (2017b) uvádí jako nejzásadnější fyziologické změny projevující se na lidském hlase ve starším věku atrofii neboli zmenšení (ztenčení) sliznic vokálního traktu a hlasivkového svalu, ke které dochází v individuálním věkovém rozmezí člověka. Podle autorky atrofie sliznic vokálního traktu především stírá rozdíl mezi charakteristickou barvou hlasů obou pohlaví. (Vydrová, 2017b). Podle Lejsky (2003) u žen ve starším věku zároveň dochází k prohlubování hlasu, naopak u mužů se hlas zvyšuje. Tím se ženský a mužský hlas k sobě svou podobou přibližují. Stařecký hlas se tudíž již nerozděluje na hlas ženský a mužský, jako se dělí hlas dospělý (srov. Vydrová, 2017b).

V neposlední řadě mezi fyzické vlastnosti řadí Oborná (2010) vrozené dispozice jedince. Stavba vokálního traktu ovlivňuje některé z vlastností hlasu, např. jeho výšku, sílu a barvu (srov. Lejska, 2003). Vydrová (2017b) v tomto ohledu zmiňuje možnou podobnost barvy hlasů příbuzných jedinců.

Kvalita hlasu a hlasový výkon mohou být ovlivněny také **psychikou** daného člověka. Jak uvádí Válková (2008): „*hlas je psychicky nejovlivnitelnějším orgánem člověka*“. V hlase se odráží námi prožívané emoce, jako jsou např. smutek, radost, zloba, strach (tréma) atd. Právě posledně zmiňovaný strach a s ním související tréma se často pojí s veřejným vystupováním, s mluvením před větším publikem. Má-li člověk trému, může u něj dojít k přeskokování hlasu a ke změně normální výšky jeho hlasu, neboť vlivem trémy dochází ke stažení a napětí hlasivek. Tím je značně snižována kvalita hlasu a celkový hlasový výkon (Linhartová, 2007).

1.6.2 Vnější faktory ovlivňující hlasový výkon

Mezi vnější faktory ovlivňující kvalitu hlasu a tím hlasový výkon jedince můžeme řadit působení prostředí, životosprávu, hlasovou hygienu a nemoci (Oborná, 2010).

Dlouhodobé používání hlasu v nepříznivých prostředích a nedodržování zásad správné životosprávy může vést k nejrůznějším hlasovým **nemocem**, které velmi negativně ovlivňují hlasovou kvalitu a hlasový výkon jedince (Vydrová, 2017d; srov. Svobodová, 2008; srov. Kollár, 1992). Podrobněji se jimi budu zabývat v kapitole 3. *Hlasové poruchy a jejich léčba.*

Naopak vyhýbání se dlouhodobému používání hlasu v nepříznivých prostředích a dodržování zásad správné životosprávy patří mezi základní zásady **hlasové hygieny** (Vydrová, 2017d; srov. Svobodová, 2008; srov. Kollár, 1992), které se budu blíže věnovat v kapitole 4.4 *Hlasová hygiena.*

2 Hlasoví profesionálové

Jako hlasoví profesionálové se označují lidé různých profesí, k jejichž vykonávání je hlasový projev nezbytný. Hlasoví profesionálové tedy jsou při výkonu své profese na hlase závislí (Vydrová, 2011). Mezi takovéto profese Chaloupka (2011) řadí učitele, vychovatele, herce, zpěváky, hlasatele, prodavače a také **tlumočníky**⁹.

Hlasoví profesionálové „*pro výkon svého povolání nezbytně potřebují dokonalou hlasovou funkci*“ (Veldová, 2005, s. 496; srov. Vitásková, Šebková, Keprdová, 2015, s. 47). Z toho důvodu by jejich hlas „*měl mít adekvátní kvalitu, měl by být zdravý po organické stránce a funkčně vhodně užíván*“ (Vitásková, Šebková, Keprdová, 2015, s. 47). Sebemensi hlasové nedostatky mohou v komunikační situaci působit rušivě, ohrozit postavení hlasového profesionála na trhu práce a v těch nejtěžších případech mohou být dokonce důvodem k ukončení profesní dráhy daného člověka (Vitásková, Šebková, Keprdová, 2015).

2.1 Dělení hlasových profesionálů

Hlasoví profesionálové bývají většinou děleni do čtyř skupin podle doporučení Unie evropských foniatrů (Vitásková, Šebková, Keprdová, 2015), pocházejícího z roku 1979 (Slavíková, 2004). Skupiny jsou řazeny sestupně podle nároku na kvalitu hlasu (první skupina klade nejvyšší, poslední skupina nejnižší nároky). Do první skupiny bývají řazeni sóloví i sboroví zpěváci.¹⁰ Do druhé se řadí herci, profesionální mluvčí a učitelé. Do třetí skupiny spadá nejvíce profesí, např. soudci, lékaři, telefonisté, duchovní apod. A do poslední skupiny bývají řazeni např. prodavači nebo kameloti (Veldová, 2005; srov. Hlasové centrum o.p.s., ©2022). Frostová (2010) zmiňuje mezi příklady profesionálních mluvčích (druhá skupina) také **tlumočníky**¹¹.

Také Lejska (2003) uvádí dělení hlasových profesionálů dle odlišných nároků na kvalitu hlasu. Na rozdíl od výše uvedené klasifikace však vyděluje pouze tři skupiny profesí. Profese první skupiny kladou nejvyšší nároky na kvalitu hlasu (např. sóloví zpěváci, herci, hlasatelé). Profese druhé skupiny vyžadují vysoké nároky na kvalitu hlasu (např. učitelé, politici, telefonisté, **tlumočníci**¹²). Do poslední skupiny spadají profese se

⁹ Zvýrazněno autorkou práce

¹⁰ Frostová (2010), která ve své knize zmiňuje dělení podle Unie evropských foniatrů, uvádí první skupinu rozšířenou o další profese (herce a hlasatele).

¹¹ Zvýrazněno autorkou práce

¹² Zvýrazněno autorkou práce

zvýšenými nároky na hlas a lidé pracující v hlučném prostředí (např. soudci, lékaři nebo vojáci).

Z jiného hlediska můžeme hlasové profesionály rozdělit také jen do dvou skupin podle toho, k jaké funkci svůj hlas při práci využívají. Toto dělení uvádí Oborná (2010). První skupinu v něm tvoří lidé, využívající při své práci mluvní hlas (např. učitelé, moderátoři, komentátoři, herci a **tlumočníci**¹³). Druhou skupinu tvoří lidé, využívající při své práci zpěvní hlas (zpěváci všech žánrů a učitelé).

2.2 Tlumočníci jako hlasoví profesionálové

„Tlumočení chápeme jako zvláštní druh zprostředkované mezijazykové a mezikulturní komunikace, jako způsob dorozumívání mezi lidmi hovořícími různými jazyky. Komunikace neprobíhá přímo, příjemce a adresát sdělení nejsou jedna a tatáž osoba, ale probíhá přes prostředníka – tlumočnicka“ (Čeňková, 2008, s. 6).

Klasifikace hlasových profesionálů uvedené v předchozí kapitole (2.1 *Dělení hlasových profesionálů*) dokládají, že tlumočníci jsou bráni jako hlasoví profesionálové, pro něž hlas představuje nezbytný pracovní nástroj. Z hlediska hlasové funkce se tlumočníci řadí mezi profesionály využívající při své práci mluvní hlas (Oborná, 2010). Podle doporučení Unie evropských foniatrů z roku 1979 řadí Frostová (2010) tlumočnický do druhé skupiny, mezi profesionální mluvčí. Profesní výkon této skupiny hlasových profesionálů dle Veldové (2005) vyžaduje vysokou kvalitu hlasu. S tímto zařazením tlumočnicků souhlasí i poslední uváděné rozdělení hlasových profesionálů (Lejska, 2003), které zařazuje tlumočnický do druhé skupiny profesí s vysokými nároky na kvalitu hlasu.

V jednotlivých děleních se zmiňuje souhrnné označení *tlumočníci*, ze kterého není patrné, zda se jedná o nadřazený termín, zahrnující jak tlumočnický mluvených, tak znakových jazyků. Z mých dosavadních zkušeností se však domnívám, že termínem *tlumočníci* budou většinou myšleni tlumočníci mluvených jazyků. Na tuto problematiku poukazuje Pöchhacker (2004), podle kterého se v literatuře termínem *tlumočení* většinou míní tlumočení mluvených jazyků. Doporučuje proto explicitně rozlišovat termíny **tlumočení mluvených jazyků** a **tlumočení znakových jazyků** (obdobně to platí i pro termín „tlumočnick“).

¹³ Zvýrazněno autorkou práce

2.2.1 Tlumočníci mluvených jazyků

Základními typy tlumočení jsou tlumočení *simultánní* a *konsekutivní*. Při simultánním tlumočení hovoří tlumočnický zároveň s řečníkem. Při konsekutivním tlumočení tlumočí tlumočnický až poté, co řečník dokončí svůj projev (celek nebo jeho část). Oba typy tlumočení můžeme dále rozdělit na podtypy (Čeňková, 2008; srov. Pöchhacker, 2004), které nyní stručně představím.

Čeňková (2008; srov. Pöchhacker, 2004) rozlišuje v základu tři podtypy simultánního tlumočení: kabinové tlumočení, šušotáž a tlumočení filmů. Při *kabinovém tlumočení* sedí tlumočnický v kabině (stálé nebo přenosné), podléhající podmínkám mezinárodní normy ISO¹⁴ (Čeňková, 2008). *Šušotáž* neboli *tlumočení šeptem* probíhá obvykle bez tlumočnické aparatury a kabiny. Tlumočnický sedí v blízkosti řečníka (vedle nebo těsně za ním) a šeptem klientovi tlumočí. V některých případech se pro tento typ tlumočení využívá přenosné tlumočnické aparatury (obsahuje mikrofon a sluchátka) (Čeňková, 2008; srov. Pöchhacker, 2004). Při *tlumočení filmů* tlumočí tlumočnický souběžně s promítaným filmem. Čeňková (2008) tento typ označuje za velice náročný, neboť se tlumočnický musí přizpůsobit střídání typu promluv nejen po jazykové stránce, ale také po stránce rychlostní a rytmičké.

Podle toho, jakými směry tlumočnický tlumočí, můžeme simultánní tlumočení rozdělit na jednosměrné a bilaterální. Při *jednosměrném tlumočení* tlumočí tlumočnický z cizího do svého mateřského jazyka. Při *bilaterálním tlumočení* tlumočí tlumočnický jak z, tak do svého mateřského i aktivního cizího jazyka (Pöchhacker, 2004; srov. Čeňková, 2008).

Konsekutivní tlumočení umožňuje oproti tlumočení simultánnímu tlumočnickývi podat kvalitnější výkon po obsahové i formální stránce. Jeho délka by neměla přesáhnout délku řečníkova projevu; někdy může být dokonce požadováno zestručnění projevu řečníka, v tom případě se jedná o *tlumočení sumarizované*. Další podtypy konsekutivního tlumočení závisí např. na využití zápisu (*tlumočení se zápisem* vs. *bez zápisu*) nebo na tom, jakými směry tlumočnický tlumočí (tlumočení *bilaterální*: do mateřštiny i do cizího jazyka vs. *tlumočení jednosměrné*: pouze do mateřštiny) (Čeňková, 2008; srov. Pöchhacker, 2004).

¹⁴ Stálé (vestavěné) kabiny se řídí normou ISO 2603, přenosné kabiny normou ISO 4043 (Generální ředitelství pro tlumočení, 2020).

2.2.2 Tlumočníci znakových jazyků

Tlumočníci znakových jazyků mohou realizovat tlumočení mezi mluveným a znakovým jazykem anebo mezi dvěma znakovými jazyky (Pöchhacker, 2004). Tlumočení mezi dvěma znakovými jazyky je však vhodnější realizovat prostřednictvím neslyšícího tlumočnicka jako rodilého uživatele jednoho z daných znakových jazyků (Pešková, 2008). Pro potřeby své práce termínem *tlumočníci znakových jazyků* označují osoby slyšící, které tlumočí mezi znakovým a mluveným jazykem. Konkrétně mě bude zajímat problematika tlumočení mezi znakovým a mluveným jazykem ve směru, ve kterém tlumočnick využívá svého hlasu: ze znakového do mluveného jazyka.

Mluvené a znakové jazyky jsou odlišné především svou modalitou. Mluvené jazyky představují jazyky audio-orální, znakové jazyky jsou jazyky vizuálně-motorické. To znamená, že mluvené jazyky se „slyší“ a „mluví“, zatímco znakové jazyky se „vidí“ a „ukazují“ (Macurová, 1995). Znakové a mluvené jazyky se díky odlišným modalitám během souběžné realizace neruší, a z tohoto důvodu probíhá tlumočení mezi nimi ve valné většině případů simultánně (Pöchhacker, 2004).

Při simultánním tlumočení mezi znakovým a mluveným jazykem není také ve většině případů zapotřebí tlumočnických kabin a aparatur s nimi spojených. Zapotřebí by jich bylo pouze v případě, kdy by se jednalo o tlumočení ze znakového jazyka (znakových jazyků) do více mluvených jazyků naráz (Pöchhacker, 2004).

Oproti tomu se konsektivní tlumočení při tlumočení mezi znakovým a mluveným jazykem moc často nepoužívá. Při tlumočení ze znakového do mluveného jazyka je tlumočnick odkázán na sledování znakovující osoby a nemůže si tedy pořizovat během projevu řečníka poznámky. Z tohoto důvodu bývá případné konsektivní tlumočení realizováno po malých úsecích promluvy řečníka (Pöchhacker, 2004; srov. Šebková, 2008). Šebková (2008) uvádí příklady specifických situací, ve kterých je možné mezi znakovým a mluveným jazykem tlumočit konsektivně. Především se jedná o situace, kdy by klient (nebo tlumočnick) musel zároveň vnímat znakový jazyk a ukázkou nějakých předmětů (např. kurz fotografie ve fotokomoře, návštěva planetária), klientem tlumočení je osoba se specifickými potřebami nebo si klient tlumočení konsektivním způsobem z nějakého důvodu přeje.

2.2.3 Hlasové nároky na tlumočníky mluvených a znakových jazyků

Aby mohli hlasoví profesionálové (a tedy i tlumočníci mluvených a znakových jazyků – pozn. autorky práce) odvést co nejlepší hlasový výkon, potřebují ke své práci kvalitní hlas (Kollár, 1992). Jak dokazuje Frostová (2008), dobrá kvalita hlasu nezaručuje komfort pouze samotným hlasovým profesionálům, ale také jejich posluchačům, neboť *„napomáhá zabezpečit plnou srozumitelnost vyjadřovaných myšlenek, sdělení a záměrů (...) nerozptyluje pozornost posluchače, neunavuje jej neustálým domýšlením nesrozumitelných slov v promluvě a nenarušuje vzájemné kontakty“* (Frostová, 2008, s. 67).¹⁵

Výše byly nastíněny základní odlišnosti profesí tlumočníků mluvených a znakových jazyků. Hlavní odlišností je nepochybně to, že tlumočníci mluvených jazyků využívají svůj hlas při práci neustále (v obou směrech tlumočení), zatímco tlumočníci znakových jazyků využívají svůj hlas pouze ve směru tlumočení do mluveného jazyka. Přičemž Woodcocková a Fischer (2008) uvádí, že poměr využití jednotlivých směrů v rámci tlumočení mezi znakovým a mluveným jazykem je velmi různý, v závislosti na typu dané zakázky.

Rovněž byly výše představeny základní typy tlumočení mluvených a znakových jazyků. Jednotlivé typy tlumočení dle autorek Vitáskové, Šebkové a Keprdové (2015) kladou na hlas tlumočníků odlišné nároky. V porovnání simultánního a konsekutivního typu tlumočení označují autorky jako hlasově náročnější tlumočení simultánní, především pak simultánní tlumočení šeptem (šušotáž), se kterým se setkáváme v kontextu tlumočení mluvených jazyků.

Obecné důvody zatěžování hlasového ústrojí šeptem uvádí např. Frostová (2010). Při šepotu totiž podle ní nedochází k pravé tvorbě hlasu: hlasivky nekmitají, zůstává mezi nimi mezera (jsou zúženy, nikoliv však semknuty) a dochází ke tření proudu vzduchu o hlasivkovou štěrbinu. Vydechovaný proud vzduchu je oproti klasické fonaci silnější, tlačěný, a jsou-li mu hlasivky vystavovány dlouhodobě, může dojít k jejich překrvení a následnému poškození. Oproti tomu tlumočení kabinové zajišťuje tlumočnickovi mimo jiné i hlasový komfort: nemusí šeptat ani překřikovat rušivé zvuky z okolí (srov. Edwards, 1995). Kabina totiž dle norem ISO obecně představuje uzavřený zvukotěsný prostor, vybavený bezhlučným ventilačním nebo klimatizačním systémem a obsahující

¹⁵ Autorka sice vztahuje dané tvrzení k pedagogům (jako hlasovým profesionálům), domnívám se však, že je toto tvrzení platné pro hlasové profesionály obecně.

tlumočnický pult s pevným mikrofonem a sluchátky (Generální ředitelství pro tlumočení, 2020).

Kromě hlasových nároků se autorky Vitásková, Šebková a Keprdová (2015) zmiňují také o nárocích na mluvní projev tlumočnicka mluvených jazyků, které platí pro jakýkoliv typ tlumočení. Po tlumočnickovi je požadována především srozumitelná artikulace, příjemná barva hlasu, změny intonace a její přizpůsobení jazyku, do kterého tlumočnick tlumočí. Tlumočnick by svým projevem navíc měl být schopný zaujmout pozornost posluchačů.

Tlumočnicki znakových jazyků při své práci využívají hlas, když tlumočí ze znakového do mluveného jazyka, přičemž nejčastěji je toto tlumočení realizováno simultánně. Podle výše uvedených informací simultánní tlumočení klade na tlumočnickův hlas větší nároky než tlumočení konsektivní (srov. Vitásková, Šebková a Keprdová, 2015). Lze také předpokládat, že na tlumočnicki znakových jazyků budou kladeny obdobné nároky na jejich mluvní projev jako na tlumočnicki mluvených jazyků (srozumitelná artikulace, příjemná barva hlasu, změny intonace atd. viz výše) (srov. Frishberg, 1990; Solow, 1981).¹⁶

Hlas tlumočnicků mluvených a znakových jazyků (stejně jako všech lidí obecně) může být rovněž ovlivněn faktory uvedenými v kap. 1.6 *Faktory ovlivňující hlasový výkon*. (např. věk, pohlaví, prostředí, nemoci atd.). Následující kapitola bude věnována poruchám hlasu, způsobeným v důsledku nemocí a chybného užívání hlasu.

¹⁶ Kultivovaným mluvním projevem se zabývá *rétorika*, jež bude blíže představena v kapitole 4.5 *Rétorika*, v kontextu hlasové pedagogiky a výchovy.

3 Hlasové poruchy a jejich léčba

Poruchy hlasu mohou postihnout lidi všech věkových kategorií a všech profesních zaměření. Pro jejich vymezení je však nejprve potřeba vymezit hlas normální (zdravý) (Lejska, 2003). Zdravý hlas označuje Kollár (1992) jako čistý, jasný a znělý (srov. Majtner, 2006). Lejska (2003) uvádí vymezení hlasu normálního ze dvou hledisek, a to z hlediska posluchače a uživatele. Z hlediska posluchače se za normální považuje hlas neupozorňující na sebe v negativním slova smyslu a nezabraňující komunikaci mluveným jazykem. Takový hlas by měl obsahovat „*tónovou kvalitu (je čistý, bez příměsí), mluvní výšku, která odpovídá pohlaví a věku, adekvátní hlasitost, schopnost modulace, vyváženou rezonanci*“ (Lejska, 2003, s. 136). Z hlediska uživatele by měl být normální hlas využitelný pro nejrůznější druhy komunikačních situací, jako jsou např. běžná konverzace, tichá i hlasitá mluva, smích, pokřikování, řvaní, zpěv atd. (Lejska, 2003).¹⁷

Porucha hlasu bývá obecně označována termínem *dysfonie*. Naznačovat ji může hlasová zastřenost, zhrubělost, chraptivost anebo dušnost. Doprovodnými projevy často bývají pocity škrábání, lechtání či pálení v krku, dále pocit cizího tělesa v krku, dráždění ke kašli a v neposlední řadě nadměrná tvorba hlenu. Jako krajní případ dysfonie bývá uváděna ztráta hlasu, kdy se dotyčný jedinec zmůže maximálně na šepot, označovaná termínem *afonie*. Speciálním případem je porucha hlasu zpěvního, nikoliv však mluvního (ten je zcela v normě), označovaná termínem *dysodie* (Kollár, 1992; srov. Majtner, 2006).

Poruchy hlasu mohou být zapříčiněny nejrůznějšími příčinami: nemocemi vokálního traktu (především hrtanu, hlasivek a rezonančních prostor), narušenou koordinací nervové soustavy, chybnými dechovými technikami a v neposlední řadě také poruchami osobnosti či psychiatrickými onemocněními (Vydrová, 2017e). Podle jednotlivých příčin bývají děleny na dvě skupiny: poruchy organické a funkční. První skupinu tvoří poruchy, jež jsou zapříčiněny chorobnou změnou hlasotvorného ústrojí. Do druhé skupiny spadají poruchy, u kterých je na vině chybné užívání hlasu (chybná hlasová technika) anebo psychika jedince (Kollár, 1992; srov. Majtner, 2006).

V praxi často dochází k tomu, že se organická porucha překlene v poruchu funkční a naopak. Např. snažíme-li se organickou poruchu překonat či odstranit, dochází přitom k namáhání hlasu přílišným napínáním svalstva. Hlas může zůstat narušen i po odstranění organické příčiny poruchy. Stejně tak dochází-li k nepřetržitému přemáhání hlasu bez zjevné organické příčiny (hlas je narušen funkčně), může druhotně dojít

¹⁷ Takovéto vymezení normálního hlasu bývá dle Lejsky (2003) užíváno v evropské oblasti.

k organickému poškození hlasového aparátu (Kollár, 1992; srov. Majtner, 2006; srov. Vydrová, 2017e). Dle Vydrové (2017e) je dělení poruch na organické a funkční vytvořeno uměle, neboť tyto termíny „pouze odráží současnou úroveň našeho poznání a možnosti vyšetření“ (Vydrová, 2017e, s. 82).

V následujících kapitolách představím základní organické a funkční poruchy hlasu, specifika hlasových poruch u hlasových profesionálů a v neposlední řadě se zaměřím na možnosti léčby jednotlivých poruch.

3.1 Organické poruchy hlasu

Organické poruchy hlasu jsou zapříčiněny orgánovým postižením, tedy je u nich zřetelné poškození některé části vokálního traktu (velmi často hrtanu) (Vydrová, 2017e; srov. Černý, 2018). „Mezi organické nemoci hlasového aparátu bývají řazeny nerovnosti na hlasivkách, nezhoubné a zhoubné nádory, úrazy, obrny, nemoci z opotřebenosti (degenerativní změny) či onemocnění hlasu, jejichž příčinnou jsou jiná systémová onemocnění (nemoci endokrinní či neurologické)“ (Vydrová, 2017e, s. 82).

Častou příčinou hlasových problémů je tzv. **nedomykavost hlasivek** označující stav, kdy nedochází k pevnému uzávěru hlasivkové štěrbiny při fonaci. Tento stav může být způsoben jednak nemocemi v oblasti hrtanu, jako jsou např. záněty hrtanu, nerovnosti na hlasivkách, nádory či obrna hlasivek, jednak nesprávným fonačním mechanismem, způsobeným především přílišným napínáním zevního svalstva (Majtner, 2006; srov. Kollár, 1992).

Při **zánětech hrtanu** dochází ke zvětšení hmotnosti hlasivek v důsledku překrvení slizniční výstelky hrtanu. V důsledku toho je hlas jedince v porovnání s jeho normálním zněním hlubší, hrubší a chraptivý. Při zánětu hrtanu (ať už se jedná o zánět akutní či dlouhodobý) je důležité důsledně dodržovat hlasový klid (nemluvit, nešeptat, nezpívat) a mít dostatečný příjem teplých tekutin (např. čaje s citronem) (Kollár, 1992; srov. Majtner, 2006).

Hlas může být pozměněn i u dalších nemocí, jako jsou např. angína, rýma, chronická rýma či alergická rýma. Hlasové obtíže by měly vymizet společně s vyléčením nemoci. Důležité je při těchto nemocích zbytečně nenamáhat a nepřetěžovat hlas, aby sekundárně nedošlo k jeho trvalejšímu poškození (Kollár, 1992; srov. Majtner, 2006).

Neúměrným přemáháním a nadměrným zatěžováním hlasu se mohou na okraji hlasivek vytvořit nerovnosti, tzv. **hlasivkové uzlíky**¹⁸. Vyskytnout se mohou u všech lidí, nejčastěji jimi však bývají ohroženi jedinci hluční a hovorní, používající svůj hlas prakticky nepřetržitě, či hlasoví profesionálové, používající svůj hlas z důvodu své profese i ve chvílích, kdy by ho správně měli nechat odpočívat (Kollár, 1992; srov. Majtner, 2006). Uzlíky se tvoří nejčastěji na obou hlasivkách najednou, v místech, kde jsou hlasivky nejvíce namáhány, narůstají pozvolna a na jejich velikosti závisí případné hlasové obtíže. Uzlíky totiž představují jakousi překážku pro pevné uzavření hlasivkové štěrbině při fonaci (čím větší uzlíky, tím hůře se dosahuje pevného uzávěru). Na hlase se to může projevit případnou změnou jeho barvy, dušností a zastřeností (Majtner, 2006). Pro vymizení akutních hlasivkových uzlíků, vznikajících nejčastěji po hlasovém přemáhání v pro hlas nevhodných podmínkách či během začínajícího zánětu hrtanu, je nutné držet hlasový klid alespoň 4–6 dnů. Pro vyléčení chronických uzlíků je nutné držet hlasový klid déle (v řádu týdnů), případně upravit chybný mechanismus tvorby hlasu (je-li příčinou jejich vzniku). V krajních případech je u chronických uzlíků nutné jejich odstranění (Majtner, 2006).

Mezi závažná onemocnění způsobující poruchy hlasu patří nezhoubné i zhoubné¹⁹ **nádory** hrtanu a hlasivek. Nádory na hlasivkách o sobě svými projevy obvykle dají vědět dříve než nádory postihující jiné části hrtanu, neboť jejich vlivem mluvní hlas postiženého jedince hrubne a stává se chraplavým (Černý, 2018). Zpěvný hlas je postupem času znemožněn úplně (Kollár, 1992; srov. Majtner, 2006). Stejně jako hlasivkové uzlíky (a jiné hlasivkové nerovnosti, výrůstky) totiž nádory na hlasivkách brání pevnému uzavření hlasivkové štěrbině a musí být proto odstraněny (Kollár, 1992; srov. Majtner, 2006). Léčba se odvíjí především od typu nádoru, místa jeho růstu a včasné diagnózy (Černý, 2018), od toho se rovněž odvíjí úspěšnost navrácení hlasu (mluvního i zpěvného) do původního stavu (Kollár, 1992).

Hlas může být postižen také v důsledku **úrazů a následného poškození hrtanu**. Poškození mohou být způsobena běžnými úrazy, jako jsou: poleptání, nárazy na volant či řídicí páka, napadení apod. či při lékařských zákrocích, např. při intubaci. Dojde-li během poranění hrtanu k porušení jeho chrupavčité kostry, je velmi pravděpodobné, že se již

¹⁸ Někteří autoři jako např. Lejska (2003) či Veldová (2005) řadí hlasivkové uzlíky mezi funkční poruchy hlasu, neboť přestože se jedná o organické změny na hlasivkách, tvoří se v důsledku přemáhání hlasu a špatné hlasové techniky.

¹⁹ Podle Majtnera (2006) bývají zhoubnými nádory v oblasti hrtanu nejvíce postiženi lidé závislí na cigaretách.

bohužel nepodaří obnovit původní kvalitu hlasu (Černý, 2018). Následkem poškození hrtanu při úrazu či lékařském zákroku může dojít také k obrně hlasivky (hlasivek) (Majtner, 2006).

Častou příčinou **obrný hlasivky** bývá podle Majtnera (2006) podstoupení operace štítné žlázy, prodělání chřipkového onemocnění nebo úraz hrtanu (srov. Kollár, 1992). Vlivem ochrnutí se postižená hlasivka stává nepohyblivou (tzn. její postavení se během dechu/fonace nemění) a zůstává v oblasti střední roviny (tzn. zaujímá téměř fonační postavení), čímž se zúží štěrbina potřebná pro dýchání (Černý, 2018). Dojde-li během fonace k přimknutí zdravé hlasivky k hlasivce ochrnuté a je-li tento uzávěr pevný, lze mluvní hlas i nadále používat²⁰, zpěvní hlas většinou selhává. Léčebný proces bývá dlouhodobý (8–12 měsíců) založený na lécích a speciálních cvičeních (Majtner, 2006; srov. Kollár, 1992).

V neposlední řadě mohou hlas nepříznivě ovlivnit **endokrinní onemocnění**, jako jsou např. poruchy činnosti štítné žlázy či nadměrná tvorba žaludeční kyseliny (Majtner, 2006) nebo **onemocnění neurologická**, jako jsou např. Parkinsonova a Alzheimerova choroba, či roztroušená skleróza (Krtičková a kol., 2021).

3.2 Funkční poruchy hlasu

Funkční poruchy hlasu na rozdíl od těch organických nejsou zapříčiněny orgánovým postižením. Na vině bývá většinou chybné užívání hlasu jedincem nebo jedincova psychika. Příčiny funkčních poruch tedy nejsou jasně viditelné jako u poruch organických (Vydrová, 2017e; srov. Černý, 2018). „*Při funkční poruše může být mluvní hlas normální, ale může být také změněn, zpěvní hlas může být postižen výrazněji*“ (Majtner, 2006, s. 27). Hlas bývá omezen ve svém rozsahu, ztrácí znělost a dochází rychleji k jeho únavě. Jedinec pak často pocítuje přítomnost cizího tělesa v krku, zduření, suchost, zahlenění či nutnost odkašlávání. Někdy dotyčnému postačí, je-li mu odborníkem sděleno, že jeho hlasové ústrojí je naprosto v pořádku a výše zmíněné pocity vymizí (Majtner, 2006; srov. Kollár, 1992).

Chybné užívání hlasu (chybná hlasová technika) se projevuje např. přílišným či nedostatečným napínáním hrtanových svalů anebo napínáním těch svalů, jež by správně při fonaci být napínány neměly. K nápravě chybného užívání hlasu je zapotřebí obrátit se na odborníka zabývajícího se hlasovou problematikou (návštěva praktického lékaře

²⁰ Vlivem obrny hlasivky může mluvní hlas působit slaběji, dyšněji, má zkrácenou fonační dobu, případně je dvojjazyčný (Černý, 2018).

nestačí), který stanoví chybné hlasové návyky a navrhne jejich nápravu sadou konkrétně mířených cvičení (Majtner, 2006).

Nejčastější funkční hlasová porucha se nazývá **hyperkinetická dysfonie**. Vzniká především v důsledku nadměrného přemáhání hlasu, způsobeného např. špatnou hlasovou technikou a hygienou, plným hlasovým nasazením při onemocnění anebo nedostatečným hlasovým odpočinkem. Projevuje se především zastřeností, dušností hlasu a jeho snadnou unavitelností (Veldová, 2005). Podle Černého (2018) však příčiny hyperkinetické dysfonie nemusí vždy být čistě funkční (tzn. způsobené pouze přemáháním hlasu). Nemoc se může rozvinout i v důsledku organických příčin pozměňujících hlasové ústrojí, jako jsou např. alergické rýmy, chronické záněty či endokrinní onemocnění. Je-li oblast hrtanu již zasažena některým z uvedených organických onemocnění, může se hyperkinetická dysfonie vyvinout i po normální hlasové zátěži. Druhotně se jako důsledek hyperkinetické dysfonie mohou rozvinout hlasivkové uzlíky či nedomykavost hlasivek (srov. Veldová, 2005).

Funkční **poruchy** způsobené psychikou člověka bývají označovány též jako **psychogenní**. Na vině bývá většinou psychická nepohoda: strach, nejistota, nervozita, emoce či prožití silného negativního zážitku. Vlivem toho může dojít ke ztrátě znělosti hlasu jedince, přeskokování hlasu anebo jeho úplné ztrátě, kdy postižený pouze šeptá (Kollár, 1992; srov. Majtner, 2006).

Specifický případ funkčních poruch bývá označován termínem **fonastenie**. Autoři Kučera, Dršata a Chrobok (2011) jím označují hlasovou únavu spojenou s psychikou jedince, která postihuje zpěvní hlas především u hlasových profesionálů. Obdobnou hlasovou únavu postihující mluvní hlas uvádí autoři pod termínem **rhesastenie**.²¹ Vydrová (2017f) termínem fonastenie označuje (akutní) hlasovou únavu způsobenou přílišnou hlasovou zátěží (jak při mluvním, tak pěveckém výkonu např. při pobytu v hlučném prostředí), postihující nejen umělce (herce, zpěváky) a jiné hlasové profesionály (prodavače, učitele), ale také všechny ostatní. Na rozdíl od autorů Majtnera (2006), Kučery, Dršaty a Chroboka (2011) autorka specificky neuvádí, že by fonastenie měla postihovat především zpěvní hlas jedince, a řadí ji mezi poruchy z nepřiměřené zátěže (Kučera, Dršata a Chrobok (2011) ji spojují s psychogenními poruchami).

²¹ Jako souhrnné označení těchto dvou hlasových únav uvádí autoři Kučera, Dršata a Chrobok (2011) termín **hlasová neurastenie**.

3.3 Profesionální poruchy hlasu

Hlasoví profesionálové bezesporu představují rizikovou skupinu pro vznik hlasových poruch, neboť se svým hlasem často pracují v pro něj nepříznivých podmínkách (nadměrný hluk, prašnost, suchý vzduch apod.) (Chaloupka, 2011). Podle Velínové a Malenky (2019) vznikají poruchy hlasu u hlasových profesionálů nejčastěji v důsledku jeho nadměrného používání a nesprávné hlasové techniky (srov. Chaloupka, 2011).

V zahraničí byla v roce 2018 provedena metaanalýza zkoumající a porovnávající poznatky z celkového počtu 18 studií, které se zabývaly vztahem mezi poruchami hlasu a profesním používáním hlasu. Její výsledky ukazovaly, že vztah mezi profesionálním používáním hlasu a výskytem hlasových poruch existuje a že hlasoví profesionálové mají vyšší pravděpodobnost výskytu poruch hlasu (Cantor-Cutiva, 2018).

V českém prostředí se podobné tematice věnoval např. výzkum z roku 2009, provedený na území Moravskoslezského kraje. Studie porovnávala výskyt hlasových poruch u hlasových profesionálů s výskytem poruch u lidí běžné populace, kteří svůj hlas jako pracovní nástroj nevyužívají. Výsledný závěr studie potvrzoval stanovenou hypotézu, že hlasové poruchy se vyskytují častěji u hlasových profesionálů než u lidí běžné populace (Mrázková, E. a kol., 2009).

V roce 1995 bylo v České republice vydáno Nařízení vlády č. 290/1995 Sb. stanovující seznam nemocí z povolání, které bylo následně dvakrát novelizováno. Jeho aktuální znění je platné od začátku roku 2015 do konce letošního roku 2022 (od začátku roku 2023 bude nařízení platné v novém znění) (Zákony pro lidi, ©2010–2022). K nařízení byl vydán Seznam nemocí z povolání jako příloha. Poslední kapitola seznamu s názvem *Nemoci z povolání způsobené ostatními faktory a činiteli* stanovuje nemoci vznikající v důsledku práce, jež souvisí s vysokou hlasovou námahou podmíněnou povahou dané práce. Mezi tyto nemoci konkrétně spadají: těžká hyperkinetická dysfonie, uzlíky na hlasivkách, těžká nedomykavost hlasivek a těžká fonastenie. Aby byly uvedené nemoci uznány jako nemoci z povolání, musí být prokázáno, že se jedná o nemoci trvalé, které znemožňují nadále vykonávat povolání se zvýšenými nároky na hlas (Příloha k nařízení vlády č. 290/1995 Sb.).²² Základním možností léčby hlasových poruch bude věnována následující kapitola.

²² Velínová a Malenka (2019) uvádí zajímavý fakt, že onemocnění hlasu jako nemoc z povolání bývá uznáno a následně odškodněno nejčastěji osobám učitelské profese, přestože je tímto typem onemocnění ohrožena velká škála nejrůznějších profesí.

3.4 Léčba hlasových poruch

Léčba hlasových poruch se stanovuje v závislosti na příčině, která hlasovou poruchu způsobila. Mezi léčebné postupy a procesy se řadí např. nasazení léků, inhalace, lázeňská léčba, hlasová rehabilitace a reedukace, chirurgická léčba či psychoterapie (Slezáková a kol., 2016), přičemž podle Kučery (2011; srov. Velínová, Malenka, 2019) bývá ve foniatrii postupováno od nejvíce konzervativní léčby (nejméně zatěžující) po léčbu složitější. Léčebné postupy a procesy byly s jednotlivými poruchami spojovány již výše v této kapitole.

Samotné léčbě musí nejprve předcházet stanovení diagnózy pacienta (určení poruchy hlasu a její příčiny) a léčebného postupu. Následuje upravení pacientova režimu s ohledem na používání hlasu. Do režimových opatření bývají zakomponovány především zásady hlasové hygieny. V případě potřeby bývají jedinci předepsány také vhodné léky. K chirurgické léčbě bývá přistupováno většinou až jako k poslední možnosti, nezaberou-li nechirurgické léčebné postupy a procesy (Kučera, 2011). Důležitou součástí foniatrických léčebných postupů jsou podle Kučery (2011, srov. Velínová, Malenka, 2019) také metody rehabilitace a reedukace hlasu, někdy praktikované v kombinaci s psychoterapií.

3.4.1 Hlasová rehabilitace, reedukace a terapie

Mezi cíle **hlasové rehabilitace** patří „*zlepšení nebo navrácení hlasu v původní nebo náhradní podobě*“ (Kučera, 2011, s. 102). Ze širšího hlediska termín *hlasová rehabilitace* zahrnuje podle Kučery (2011) také psychoterapeutickou podporu, léčbu přidružených respiračních onemocnění, korekci poruch artikulace či korekci sluchových vad²³. Je-li při léčbě hlasových poruch přistoupeno k chirurgickému odstranění hrtanu, bývají součástí rehabilitačních postupů mimo jiné také nácviky polykání, dýchání či učení sociální interakce. Z těchto důvodů se na rehabilitaci hlasu nepodílí pouze foniatr, ale podle konkrétních jedincových potřeb také odborníci jiných specializací (Kučera, 2011).

Důležitou součástí hlasové rehabilitace při léčbě hlasových poruch představuje **hlasová reedukace** (Kučera, 2011) neboli „*úprava postižené funkce hlasu*“ (Vydrová, 2017g, s. 144), vycházející z metod a postupů hlasové edukace (blíže viz kap. 4.2 *Hlasová výchova*). Zaměřuje se především na práci s dechem a rezonančními prostory, na práci se

²³ Podle Válkové (2008) lidé nedoslýchaví často používají svůj hlas při mluvě v nepřiměřené intenzitě, neboť jim sluch neumožňuje dostatečnou sluchovou zpětnou vazbu. (Nedoslýchavé osoby komunikující jinak než mluveným jazykem zde samozřejmě nechávám stranou – pozn. autorky práce).

svalovým napětím těla a jeho správným držením a v neposlední řadě také na práci s vnitřně hmatovými pocity a představivostí. Rovněž hlasová reedukace využívá specifické postupy sloužící k nápravě konkrétní poruchy hlasu (Vydrová, 2017g).

Hlasová terapie představuje soubor „základních i specifických reedukačních technik k nápravě hlasu včetně technik nepřímých“ (Vydrová, 2017g). Mezi nepřímé reedukační techniky řadí Vydrová (2017g) např. hlasovou hygienu včetně hlasového klidu, relaxaci, psychoterapii, fyzioterapii či jógu. Hlasový terapeut by podle Vydrové (2017g; srov. Kučera, 2011) měl být otorinolaryngolog nebo foniatr ve spolupráci s jinými lékařskými specialisty, např. z oborů psychiatrie, neurologie, alergologie či endokrinologie, v závislosti na typu onemocnění, jehož následkem došlo u jedince k poruše hlasu.

3.4.2 Hlasový klid

Důležitou součástí léčení poruch hlasu je dle Vydrové (2017d) rovněž dodržování hlasového klidu (tzn. úplné vysazení nebo omezení používání hlasu), o kterém jsem se v práci již několikrát zmínila. Vydrová (2017d) uvádí dva typy hlasového klidu: absolutní a relativní. *Absolutní hlasový klid* by měl podle ní být dodržován při zánětlivých onemocněních v oblasti hlasivek (pro vymizení otoků) a po chirurgických zákrocích na hlasivkách, a to přibližně po dobu sedmi dnů. Autorka upozorňuje na skutečnost, že jeho dlouhodobějším (více než oněch sedm dnů) může dojít k ochabnutí (atrofii) hlasivek. Trpí-li jedinec závažnějším hlasovým onemocněním, měl by po uplynutí doby držení absolutního hlasového klidu dodržovat *relativní hlasový klid*. Relativní hlasový klid znamená, že hlas může být již používán, ale pouze v omezené míře, a to v domácím prostředí, s úzkým kruhem lidí.

4 Hlasová pedagogika

Obecnou definici termínu pedagogika nalezneme např. v Pedagogickém slovníku, kde je definována jako „*věda a výzkum zabývající se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti. Není tedy vázána pouze na vzdělávání ve školských institucích a na populaci dětí a mládeže*“ (Pedagogika. In: Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 160).

Pod pedagogiku spadá i vzdělávání a výchova ke správnému používání hlasu, oblast zájmu **hlasové pedagogiky**. Konkrétněji se hlasová pedagogika „*zabývá nácvikem správné hlasové a pěvecké techniky, odstraňováním jejich nedostatků a kultivací hlasu hlasovou výchovou*“ (Obešlová a kol., 2011, s. 119). Mezi hlavní cíle snah hlasové pedagogiky patří především dosáhnout maximální účinnosti hlasového projevu jedince s minimální hlasovou námahou, čehož lze docílit pomocí správného používání hlasu během mluvení či zpívání, tedy nácvikem a osvojením si správné hlasové funkce (Obešlová a kol., 2011).

Důležitou součástí hlasové pedagogiky je rovněž prevence vzniku hlasových poruch, kterým byla věnována kapitola 3. *Hlasové poruchy a jejich léčba*. Veldová (2005) uvádí dvojí prevenci vzniku poruch hlasu (primární a sekundární), zvláště důležitou pro hlasové profesionály. Primární prevence zahrnuje péči o hlas již od útlého dětství, na níž se velmi výrazně podílí rodina, která pro dítě představuje hlasový vzor. Sekundární prevence se podle autorky týká dodržování praktických rad, jako je nepřetěžování hlasu v průběhu onemocnění (především během onemocnění horních cest dýchacích), vyhýbání se pití příliš chladných nápojů a prudkým změnám teploty okolního prostředí a v neposlední řadě vyhýbání se kouření. Podrobněji se prevenci vzniku hlasových poruch věnuje kapitola 4.4 *Hlasová hygiena*.

V oblasti hlasové pedagogiky působí **hlasový pedagog**, zabývající se především výukou hlasové techniky (mluvního i zpěvního hlasu), hlasovým poradenstvím, péčí o hlas a hlasovou hygienou (Obešlová a kol., 2011). Rovněž působí v oblasti nápravy hlasové funkce po poškození hlasu hlasovou poruchou, kde se však již zaměřuje převážně na problematiku zpěvního hlasu a spolupracuje s dalšími odborníky, především s foniatrem (Kučera, 2011). Nápravami hlasových funkcí při hlasových poruchách jsem se blíže zabývala v kapitole 3.4 *Léčba hlasových poruch*.

4.1 Hlasová kultivace a kultura hlasu

Hlasová kultivace označuje „*soubor opatření, které vede k rozvoji přirozeného hlasového projevu při zpívání a mluvení*“ (Obešlová a kol., 2011, s. 122). Základními opatřeními, kterými by se dotýčný v rámci hlasové kultivace měl řídit, jsou zásady (pravidla) hlasové hygieny. V širokém slova smyslu bývá hlasová kultivace chápána jako součást hlasové kultury a celkového kultivovaného vystupování jedince (Obešlová a kol., 2011).

Hlasová kultura představuje dle Vrchotové Pátové (1983a; srov. Obešlová a kol., 2011) označení určité kvality hlasového projevu jedince v kterémkoliv věku. Hlasová kultura se tedy týká zvukové formy hlasového projevu a její společenské přijatelnosti. Projevuje se v „*dynamice, rezonanci, barvě a artikulaci*“ (Vrchotová-Pátová, 1983a, s. 31; srov. Obešlová a kol., 2011). Aby mohl být hlas jedince a jeho hlasový projev označen jako *kulturní*, měl by splňovat určité požadavky. Především by se mělo jednat o hlas zdravý, tvořený pomocí správné hlasové techniky, volně, bez přílišného zatížení, a ve fyziologicky náležité poloze s maximálním využitím rezonance. Hlasový projev by měl být správně modulován jak vhodným použitím výšky, síly a barvy hlasu, tak využitím např. správného větného přízvuku či intonace. V neposlední řadě by během hlasového projevu mělo docházet ke správné artikulaci, která se řídí pravidly daného mluveného jazyka (Vrchotová-Pátová, 1983a; srov. Obešlová a kol., 2011).

4.2 Hlasová výchova

Hlasová výchova neboli *hlasová edukace* označuje výuku zdravého hlasu (Kučera, 2011). Mezi její cíle a snahy obecně patří vytváření vhodných návyků a dovedností pro správné a zdravé tvoření hlasu a celkové používání hlasového ústrojí (Luhanová Jiroušková, 2006). Jejím základem je vedení k dodržování zásad *hlasové hygieny* (Obešlová a kol., 2011). Význam hlasové výchovy spočívá podle Majtnera (2006) především v hlasové kultivaci a ve vybavování hlasu po stránce technické. Díky jejímu pedagogickému působení jsou tak lidé vedeni ke kulturnímu hlasovému projevu (srov. Obešlová a kol., 2011). Konkrétněji se hlasová výchova zabývá edukací zdravého hlasu využívaného jak v oblastech každodenních konverzací, tak na profesním poli (uměleckém i neuměleckém). Rovněž bývá uplatněna v rámci reedukace hlasu během hlasových poruch (Kučera, 2011). Podrobněji se hlasovou reedukací zabývám v kapitole 3.4.1 *Hlasová rehabilitace, reedukace a terapie*.

4.2.1 Hlasová výchova mluvního hlasu

Hlasová výchova mluvního hlasu cílí na zlepšení jeho kvality a nacvičení jeho zdravého používání během zvýšené hlasové zátěže (Obešlová a kol., 2011). Vydrová (2017c) uvádí několik metodických principů, ze kterých hlasová výchova mluvního hlasu podle ní vychází. Předně se jedná o individuální přizpůsobení přístupu a tréninku každému jednotlivci. Jednotlivá cvičení by měla být neustále opakována ve snaze o upevnění nových návyků. Důležité je rovněž průběžné sledování výsledků procesu edukace, doplněné o stálou zpětnou vazbu zúčastněných osob (pedagoga i edukovaného). V neposlední řadě by podle autorky mělo být pravidelně hodnoceno, s jakou úspěšností je edukovaný jedinec schopen nově nabyté návyky prakticky aplikovat v běžném životě. V poslední fázi edukace by mělo dojít k porovnání jedincova stavu hlasu před a po hlasové edukaci.

Vydrová (2017c; srov. Kučera, 2011) specificky uvádí základní cvičení používaná při edukaci mluvního hlasu. Jedná se jednak o dechová, rezonanční a artikulační cvičení, dále také o cvičení zaměřující se na změny celkového napětí těla, ovládnutí řeči a její funkce a na uvolnění. *Dechová cvičení* se zaměřují na celkové zpevnění dechové opory, ekonomickou práci s dechem a nacvičení správného dýchání prostřednictvím bráničního svalu. Svobodová (2008) doporučuje se dechovým cvičením věnovat pravidelně, nejlépe každý den, po dobu alespoň pěti minut. *Rezonanční cvičení* se dle Vydrové (2017c; srov. Kučera, 2011) týkají např. nácvičení správné rezonance (hlavové a hrudní), jednotlivých typů hlasových začátků či nácvičení přirozené polohy a dynamiky hlasu. *Artikulačními cvičeními* je pak podle autorky dáván důraz na správnou výslovnost dle pravidel mluveného jazyka jedince, celkovou práci s artikulačním svalstvem a schopnost pracovat s tempem řeči a hlasovou silou podle potřeby.

Na tvorbě správného a zdravého hlasu se nepodílí pouze ústrojí fonačně-artikulační, ale také celkové zacházení s tělem jako pohybovým aparátem. Proto je při hlasové výchově nutné využívat cvičení zaměřující se na celkovou pohybovou koordinaci a svalové napětí, držení těla, používání mimiky a gest atd., a pomocí těchto cvičení vhodně propojit používání hlasu a pohybu (Vydrová, 2017c; srov. Kučera, 2011). V závěru Vydrová (2017c) mezi základní cvičení týkající se edukace mluvního hlasu zařazuje *cvičení zaměřující se na významovou a emocionální rovinu řeči*, např. na nácvičení přirozeného rytmu, melodie či tempa řeči a na nácvičení vlastností hlasu, jako jsou jeho síla

a barva, a dále *cvičení uvolňovací*. Mezi ta pak řadí všechna dechová, pohybová a psychoterapeutická cvičení, která mají za cíl jedince zrelaxovat, uvolnit.

4.2.2 Hlasová výchova zpěvního hlasu

Hlasová výchova zpěvního hlasu vychází ze stejných základních principů správného tvoření hlasu jako výchova hlasu mluvního (dechové, rezonanční a artikulační techniky) (Kučera, 2011; srov. Vydrová, 2017c). Správně vedený nádech umožňuje následně regulovat vydechovaný proud vzduchu a tím i tlak, kterým vzduch na hlasivky působí. Důležité je rovněž trénovat rezonanční prostory tak, aby umožňovaly co největší zesílení hlasu. Artikulační techniky pak dopomáhají srozumitelnosti interpretovaného textu (nácvik výslovnosti) (Vydrová, 2017c). Obešlová a kol. (2011) zdůrazňují důležitost správné dechové techniky při používání zpěvního hlasu. Bez ní se podle autorů u jedinců rozvíjí hlasové poruchy v oblasti hlasivek.

Slavíková (2006) upozorňuje na skutečnost, že chceme-li zkvalitnit náš hlas zpěvní, měli bychom cvičit také hlas mluvní a naopak. Praktikování technik posilující pouze jeden z hlasů podle ní nestačí. Uvádí příklad z vlastních zkušeností, kdy se podařilo zkvalitnit mluvní hlas dříve hlasově neškolených učitelů na základě cvičení pěvecké techniky (např. cvičením pěveckého postoje a celkového držení těla, cvičením měkkého začátku či nejrůznějšími dechovými cvičeními s relaxačními prvky).

4.3 Hlasová výchova profesionálních hlasů

Hlasová výchova profesionálních hlasů (uměleckých i neuměleckých) se zaměřuje na cvičení a techniky pomáhající hlasovému profesionálovi pracovat hlasem i během enormní hlasové zátěže (čímž se předchází možnému vzniku hlasových poruch). Velkou hlasovou zátěž představuje používání hlasu např. v dlouhých časových úsecích bez možnosti odpočinku, při emočně vypjaté a psychicky náročné situaci či v prostorech majících různou velikost a akustickou kvalitu (Vydrová, 2017c).

Jako prevenci hlasových poruch (v kontextu hlasové výchovy a hlasové hygieny) u hlasových profesionálů zdůrazňuje Vydrová (2017d) důležitost hlasového klidu a odpočinku. To znamená, že by hlasový profesionál po každém větším výkonu měl omezit mluvení či zpívání, aby se jeho hlas mohl správně zregenerovat.

Během přípravy budoucích hlasových profesionálů bývá hlasová výchova uplatňována nejvíce v kontextu uměleckých profesí (herci, zpěváci) (Obešlová, 2011; srov. Veldová, 2005).

4.4 Hlasová hygiena

Důležitou součástí hlasové výchovy představuje hlasová hygiena (Obešlová a kol., 2011). Celoživotní dodržování jejích zásad je základem pro udržení zdravého hlasu a předcházení vzniku hlasových poruch (Kollár, 1992). Svobodová (2008) zdůrazňuje, že pro vytvoření si správných návyků zacházení s hlasem je zcela zásadní být si vědom zásad hlasové hygieny již od útlého dětství a důsledně je již od dětství až po zbytek života dodržovat. Podle Obešlové a kol. (2011) zásady hlasové hygieny nepředstavují pouze pravidla pro správné tvoření a používání hlasu, ale dotýkají se také obecných zásad správné životosprávy a vhodnosti vnějších podmínek, ve kterých je hlas používán.

Základní zásady hlasové hygieny uvádí např. Kollár (1992), Majtner (2006), Svobodová (2008), Obešlová a kol. (2011) či Vydrová (2017c). Jednotliví autoři se v základu na zásadách shodují. Rozdílnosti můžeme spatřovat většinou jen v uváděném počtu zásad (což je způsobeno mnohdy i tím, že to, co jeden autor považuje za jednu zásadu, jiný autor rozděluje na dvě různé zásady), v jejich různém pořadí či v různém kladení důrazu na jednotlivé zásady. Obecně autoři doporučují nepřetěžovat hlas nesprávnou hlasovou technikou, přílišným mluvením či zpíváním, nedodržováním hlasového klidu v případě potřeby, používáním hlasu v pro něj nevhodných prostředích, nedodržováním zásad správné životosprávy (Kollár, 1992; srov. Majtner, 2006; srov. Svobodová, 2008; Obešlová a kol., 2011; srov. Vydrová, 2017d).

Jako nevhodné prostředí pro hlasový výkon označuje Vydrová (2017d) prostředí s nadměrným hlukem, prostředí obsahující ve vzduchu vysokou míru škodlivin, jako jsou prach, toxické látky a alergenů, nebo prostředí se suchým vzduchem (srov. Svobodová, 2008). V hlučném prostředí tvoří obvykle jedinec hlas ve vyšší poloze než je jeho základní poloha, neboť kvůli nadměrnému hluku nemá úplnou sluchovou kontrolu používání hlasu (Vydrová, 2017d). V neposlední řadě uvádí Vydrová (2017d) jako hlasu škodlivé pohybování se mezi prostředními s velkými rozdíly teplot. Tyto rozdíly jsou podle autorky často způsobeny špatně nastavenou klimatizací ve vnitřních prostorech. Vhodnými prostředními pro hlasový výkon jsou podle Kollára (1992) naopak prostředí s čistým vzduchem, vlhkostí kolem 60 % a teplotou okolo 20 °C. Pohybujeme-li se mezi

dvěma prostředími s rozdílnými teplotami, neměl by podle Vydrové (2017d) rozdíl teplot přesáhnout 6 °C.

Mezi obecně doporučované zásady správné životosprávy patří: dostatečný příjem živin, minerálů, vitamínů a tekutin, dále vyvarování se kouření a nadměrného užívání alkoholu (Vydrová, 2017d; srov. Svobodová, 2008). Kollár (1992) dále doporučuje dostatek spánku (alespoň 7–9 hodin), dostatek fyzických aktivit (např. lyžování, bruslení, plavání, jóga) a v neposlední řadě pravidelné střídání aktivit a odpočinku.

Svobodová (2008) se ve svých doporučeních z velké části zabývá správnou hlasovou technikou. Upozorňuje na časté tvoření hlasu pomocí tvrdých začátků (zejména u hlasité mluvy, křiku), které může mít za následek ochraptění až ztrátu hlasu. Dalšími doporučeními autorky jsou: nemluvit ve vyšší poloze hlasu (než jaká je pro nás běžná), nešeptat (především se vyhýbat hlasitému šepotu) a v neposlední řadě nepřekrvovat hrtanovou sliznici zbytečným odkašláváním si z nervozity (odkašlání překrývá sliznici a to pak nutí k dalšímu a dalšímu odkašlávání). Nevhodné je podle Majtnera (2006) rovněž zatěžování hlasu až do únavy. Po namáhavých hlasových výkonech či v případě počínajících hlasových obtížích je podle něj velmi důležité dodržování hlasového klidu.

4.5 Rétorika

S hlasovou výchovou je rovněž úzce spjata rétorika neboli „*věda a umění, jak druhé přesvědčit*“ (Špačková, 2009, s. 12). Rétorika svým multidisciplinárním přístupem čerpá poznatky nejen z oblasti hlasové výchovy, ale také z dalších oblastí, jako jsou jazykověda (především psycholingvistika, fonetika a stylistika), psychologie, logika, pohybová výchova, etika a estetika (Špačková, 2009). Cílem rétoriky je u jedince dosáhnout kultivovaného mluvního projevu, který bude znít přirozeně a poutavě. Z výše uvedených oblastí pracuje rétorika např. s kulturou mluveného projevu, hlasovou technikou či technikou správného dýchání. Mezi její další oblasti zájmu patří např. verbální i neverbální komunikace, umění veřejného vystupování, umění sebe prezentace či práce s trémou (Špačková, 2008).

Hlas představuje součást života jedinců komunikujících mluvenými jazyky (jejich ústní formou). Zvláštní důležitost má pak pro tzv. hlasové profesionály, pro které představuje nepostradatelnou podmínku výkonu jejich profese a kteří ho proto používají ve větší míře než ostatní lidé. Z těchto důvodů se podle Kollára (1992) jeví jako velmi užitečné až nezbytné, aby si osoby pracující jako hlasoví profesionálové byly vědomy základní teorie spjaté s problematikou hlasu. Konkrétně by si podle autora měly být vědomy především činností hlasového ústrojí, příčin nejběžnějších poruch hlasu a zásad jejich prevence. Těmto oblastem byly proto věnovány předchozí kapitoly.

Mezi hlasové profesionály patří také tlumočníci, ať už se jedná o tlumočníky mluvených či znakových jazyků. O tlumočnických mluvených jazyků se literatura v souvislosti s hlasem a hlasovými profesionály zmiňuje především, neboť pro ně hlas představuje jediný pracovní nástroj. Tlumočníci znakových jazyků sice používají hlas pouze při tlumočení směrem do mluveného jazyka, i tak by však byli jeho nefunkčností z pracovního procesu vyřazeni. Proto dle mého názoru mezi hlasové profesionály bezpochyby patří.

Hlasový výkon tlumočnicků (jak mluvených, tak znakových jazyků) je pak ovlivněn jednak obecnými faktory (např. pohlavím, věkem, psychikou, prostředím či životosprávou), ale také faktory, které jsou pro tlumočnickou profesi specifické. Ty závisí především na typu tlumočení, z nichž jako pro hlas nejnáročnější bývá popisováno tlumočení šeptem, na obecnější rovině pak tlumočení simultánní. Kromě hlasových nároků jsou na výkony tlumočnicků kladeny také nároky na kultivovanost mluveného projevu. Mluvený projev může být kultivován prostřednictvím sad cvičení a technik hlasové výchovy (spadající pod hlasovou pedagogiku), jež současně slouží jako prevence hlasových poruch.

Hlasovým poruchám, které práci hlasových profesionálů znemožňují, se dá předcházet především osvojením si správných hlasových a s nimi souvisejících technik (např. dechových, rezonančních, artikulačních apod.) a dodržováním zásad hlasové hygieny. Je tedy důležité, aby hlasoví profesionálové prošli hlasovým školením, kde by se s danými technikami a zásadami mohli seznámit. V následujících částech práce se proto nejprve formou rešerší zaměřím na situaci hlasového vzdělávání tlumočnicků znakových a mluvených jazyků. Následně rozeberu výsledky provedených dotazníkových šetření, které usouvztažním jak s teoretickými poznatky uvedenými v předešlých částech práce, tak s výsledky rešerší.

5 Hlasové vzdělávání tlumočnicků

V této kapitole se zaměřím na rešerše hlasového vzdělávání tlumočnicků ve vybraných vysokoškolských institucích a profesních organizacích. Zajímá mě bude především, zda jsou jedinci v rámci své odborné přípravy na profesi tlumočnicka s problematikou hlasu cíleně seznamováni, a to jak v oblasti teoretické (fyziologie hlasového ústrojí, tvorba hlasu, hlasová výchova a hygiena, hlasové poruchy apod.), tak v oblasti praktické (návuk správné a zdravé tvorby hlasu pomocí nejrůznějších hlasových a jinak zaměřených cvičení). Pro obecné shrnutí budu využívat termínu *hlasové školení*. V případě, že na nějaké v rešerších narazím, rozvedu ho specificky.

Jednotlivé rešerše se dotýkají jak domácích vzdělávacích institucí a profesních organizací, tak těch zahraničních. Zahraničím však není věnována taková pozornost, jsou uvedeny velmi stručně a spíše jen pro zajímavost, neboť si uvědomuji, že v rámci jedné bakalářské práce není možné vzdělávání na zahraničních institucích postihnout komplexně v celé jeho šíři. Rovněž u domácího vzdělávání (především v oblasti tlumočnicků mluvených jazyků) si nekladu za cíl postihnout vzdělávací oblast v celé její šíři a věnuji se proto jen vybraným organizacím.

U vysokoškolských vzdělávacích institucí byly provedeny rešerše jejich vzdělávacích plánů. Následně, bylo-li to možné, byly prozkoumány popisy jednotlivých předmětů ve studijních plánech uvedených. Samozřejmě si uvědomuji, že pouhým prozkoumáním studijních plánů a popisů jednotlivých předmětů nelze v konečné míře zhodnotit, jak skutečně výuka v praxi vypadá. Jsem si vědoma toho, že v některých studijních plánech nemusí být *hlasové školení* uvedeno, a přesto je studentům poskytnuto, např. na základě jejich přání. Stejně tak může být hlasové školení ve studijních plánech uvedeno, ale zda a v jaké míře je mu skutečně věnován prostor, z pouhého přečtení plánu nezjistím. Věřím však, že tyto rešerše mohou alespoň podhalit postoj jednotlivých pracovišť k hlasovému školení tlumočnicků (zda je o něm vůbec uvažováno) a zároveň doufám v to, že má-li dané pracoviště ve studijním plánu hlasové školení v nějaké formě uvedeno, věnuje mu pozornost i ve skutečnosti.

U profesních organizací tlumočnicků jsem se snažila zaměřit na jejich vzdělávací programy (semináře, přednášky, workshopy), které byly nějakým způsobem dohledatelné (na internetových stránkách organizace, v časopisech vydávaných organizacemi apod.). Jsem si opět vědoma toho, že mi mohl nějaký vzdělávací program uniknout, protože nikde nebyl zanesen (týká se to programů především z předešlých let). Byl-li mi znám nějaký

projekt zabývající se vytvořením výukových materiálů pro tlumočníky (obsahující rovněž hlasovou problematiku), je v této kapitole taktéž uveden.

5.1 Rešerše vybraných studijních plánů vysokoškolských institucí

V oblasti mluvených jazyků jsem si z domácích vysokoškolských vzdělávacích institucí vybrala pražský Ústav translatologie (ÚTRL) na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, Filozofickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci a její programy zaměřené na tlumočníky a Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Zahraniční instituce poté byly vybrány z partnerských univerzit Ústavu translatologie FF UK, které lze dohledat na stránkách ústavu (srov. Erasmus+. Ústav translatologie, ©2015). Vzhledem k omezenému rozsahu bakalářské práce nebylo možné věnovat pozornost všem vysokoškolským institucím, jejichž absolventi mohou pracovat jako tlumočníci mluvených jazyků. Proto jsem si stanovila, že jak na domácí, tak na zahraniční půdě prozkoumám tři pracoviště. Ústav translatologie FF UK jsem si zvolila, neboť se jedná o jediné vysokoškolské pracoviště v České republice, které se zcela zabývá tlumočením a překladem (srov. Kdo jsme? Ústav translatologie, ©2015). Ostatní české instituce jsem vybrala z těch, které nabízí programy se zaměřením na tlumočení nebo na svých stránkách v profilech absolventa uvádí možné uplatnění „tlumočnick“. Zahraniční instituce jsem vybrala ze seznamu partnerských univerzit Ústavu translatologie FF UK, neboť, jak již výše uvádím, není možné pro omezený rozsah práce postihnout pracoviště v celé šíři.

V oblasti znakových jazyků (u nás konkrétně českého znakového jazyka) byl výběr institucí na domácí půdě předem jasný, neboť není nijak široký. Nejprve zmiňuji svůj domovský ústav, tedy pražský Ústav jazyků a komunikace neslyšících (ÚJKN) na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Dále se zabývám programem na Vyšší odborné škole v Hradci Králové, která sice není přímo vysokoškolským pracovištěm, ale ve vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka u nás hraje důležitou roli. A v neposlední řadě zmiňuji nedávno založený studijní program na Filozofické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně. Zahraniční pracoviště byla vybrána jednak na základě smluv uzavřených mezi ÚJKN a zahraničními univerzitami (seznam uveden na stránkách našeho ústavu), tak na základě informací nabytých v rámci některých z hodin mého studia na ÚJKN. U zahraničních institucí jsem si pro omezený rozsah bakalářské práce opět stanovila prozkoumání studijních plánů tří, mnou náhodně vybraných, institucí.

Jednotlivé studijní programy většinou nabízí jak tlumočnické, tak i překladatelské vzdělání. Z důvodu tématu své práce, která je zaměřena výhradně na tlumočnický, nechávám stranou předměty zaměřené čistě na překladatelskou profesi a nepodrobuji je rešerši. U všech vybraných institucí budu pomocí rešerší jejich studijních plánů zjišťovat, zda se nějakým hlasovým školením zabývají. Uvedené instituce byly vybrány před započítáním samotných rešerší jejich studijních plánů, v práci tedy uvádím i instituce, které hlasové školení nenabízí nebo jejich webové stránky neobsahují podrobnější popis jednotlivých předmětů.

5.1.1 Vybrané domácí programy vysokoškolských institucí

A. Tlumočnictví mluvených jazyků (MJ)

1. Ústav translologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy (Praha)

Ústav translologie na Filozofické fakultě UK v Praze nabízí tlumočnické vzdělání v rámci dvouletého navazujícího magisterského programu *Tlumočnictví*, a to celkem v pěti jazykových kombinacích: čeština – angličtina/francouzština/němčina/ruština/španělština. Studium je povinně dvouoborové (Tlumočnictví. Ústav translologie, ©2015). Zároveň mohou studenti získat základní znalosti a dovednosti v rámci tlumočnické (a překladatelské) profese již při bakalářském studiu programu *Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení*, se zaměřením na stejné jazyky, jako v případě navazujícího magisterského studia (Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení. Ústav translologie, ©2015).

V rámci **bakalářského studia programu Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení** jsou tlumočnické profesi věnovány povinné a povinně volitelné předměty, např. *Základy teorie tlumočení*, *Tlumočení I/II*, *Úvod do teorie a praxe tlumočení* aj. (Studijní plány. Filozofická fakulta UK, ©2022). Jednotlivé tlumočnické předměty jsou koncipovány především jako předměty úvodní, které mají za cíl seznámit studenty se základní tlumočnickou teorií (v oblastech historie tlumočnictví, druhů tlumočení, směrů a škol atd.) a praxí (návuk sumarizace, simulace nejrůznějších tlumočnických situací atd.) a vytvořit jim tak vědomostní a dovednostní základ pro studium navazujícího magisterského programu. **Žádný z tlumočnických předmětů se však cíleně nevěnuje hlasovému školení** (Studijní informační systém. Univerzita Karlova).

V rámci **navazujícího magisterského studijního programu Tlumočnictví** si studenti prohlubují a upevňují doposud nabyté znalosti a dovednosti. Program nabízí

nejrůznější předměty zaměřené na teorii a praxi tlumočení, z nichž nejzajímavějším pro potřeby této práce se jeví povinný předmět **Technika mluveného projevu** (Studijní plány. Filozofická fakulta UK, ©2022). Předmět se teoreticky věnuje mimo jiné *fyzilogii dýchání, hlasu, řeči a sluchu* a z praktických cvičení se zaměřuje **na cvičení hlasová, dechová, výslovnostní**, cvičení zvládnání stresu aj. Předmět tedy poskytuje určité hlasové školení, alespoň tak to lze soudit z jeho anotace uvedené ve studijním informačním systému UK (Studijní informační systém. Univerzita Karlova).

Dále se na práci s hlasem částečně zaměřují povinné a povinně volitelné předměty *I-coach I–III, Konsektivní tlumočení I–VI., Simultánní tlumočení I–IV. a Simultánní tlumočení s textem I–II* (Studijní informační systém. Univerzita Karlova). Podle mého názoru však tyto předměty usilují z hlasového hlediska o blaho posluchače, nikoliv tlumočnicka (tzn. učí tlumočnicka používat hlas tak, aby posluchači zněl co nejpřirozeněji a nejpříjemněji, již však tlumočnicka neučí, jak s hlasem správně zacházet z hlediska zdravotního). Svým tvrzením mám na mysli to, že studentovi jsou nejspíše poskytovány zpětné vazby k jeho tlumočnickým výkonům, v nichž mimo jiné může být věnován prostor hlasové stránce studentova projevu (např. hlasitosti, plynulosti, intonaci apod.) (srov. Studijní informační systém. Univerzita Karlova) a student se pak svůj hlasový projev snaží vylepšit intuitivně (nečiní tak na základě cvičení, která by se naučil v hodině). Myslím si tedy, že ve výuce není věnován prostor hlasové technice, která pravidelným cvičením může vylepšit kvalitu hlasu jedince natolik, aby se posluchačům příjemně poslouchal, a zároveň jedince učí zdravému tvoření hlasu (srov. Svobodová, 2008). Svou domněnku uvádím na základě svých vlastních zkušeností se zpětnými vazbami k mému tlumočnickému výkonu (směrem do českého jazyka). Jak je tomu doopravdy, však pouhým prostudováním studijních plánů nemohu zjistit.

2. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci nabízí na úrovni bakalářského vzdělání dva programy zaměřující se na tlumočnictví, a to jsou *Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad* (Katedra anglistiky a amerikanistiky) a *Němčina se zaměřením na tlumočení a překlad* (Katedra germanistiky) (Studijní plány. Filozofická fakulta UPOL, ©2022). Oba ze zmíněných programů se podle svých studijních plánů a popisů jednotlivých předmětů **snaží u studentů dosáhnout kultivovaného mluvního projevu**. První z oborů na kultivovanost mluvního projevu cílí v povinně volitelných předmětech *Tlumočnický seminář 1–6*, druhý z nich v rámci

předmětů povinných a povinně volitelných: *Nácvik konsekutivního tlumočení 1–3* a *Nácvik simultánního tlumočení 1* (zde předmět výslovně cílí na kultivované vystupování a hlasový projev v obou pracovních jazycích) (Studijní agenda. Informační systém Univerzity Palackého). **Otázkou však zůstává, zda jsou v rámci hlasové kultivace studenti vedeni k zásadám hlasové hygieny (viz kapitola 4.1 Hlasová kultivace a kultura hlasu), anebo jde především o estetičnost hlasového projevu vzhledem k posluchači (viz výše).**

V navazujících magisterských programech je již nabídka zaměřující se na tlumočnické vzdělání širší. Kromě anglického a německého jazyka se rozšiřuje o jazyk francouzský a španělský (Studijní plány. Filozofická fakulta UPOL, ©2022). Obor *Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad* (Katedra anglistiky a amerikanistiky) se mimo jiné v rámci svých povinně volitelných předmětů *Tlumočnický seminář 7–10 zaměřuje na kulturu projevu a rétoriku* (která je s hlasovou výchovou úzce spjata, viz kap. 4.5 *Rétorika*). Obor *Němčina se zaměřením na tlumočení a překlad* má ve svém plánu předměty zaměřující se svým obsahem **pouze na rétoriku**. Jedná se o povinný předmět *Rhetorik – Vorlesung* (Rétorika – přednáška)²⁴ a povinně volitelný předmět *Rhetorik – Seminar* (Rétorika – seminář)²⁵. Ani jeden z uvedených předmětů se však svým obsahem nezaměřuje na hlasové techniky či techniky s nimi související (dechové, artikulační). Přednáška se zabývá především teorií a historií rétoriky, s ohledem na teorii jazyka a jazykovou kulturu, a seminář pak přednáškou nabyté znalosti prohlubuje, navazuje na ně a prakticky se zaměřuje na veřejné vystupování a argumentaci. Podobně jako tomu bylo u bakalářské formy oboru se pak předměty, zaměřené na konsekutivní a simultánní tlumočení (*Fachdolmetschen konsekutiv 1–3* a *Simultandolmetschen 1–3*), **zaměřují mimo jiné na kultivované vystupování a hlasový projev**. U zbývajících dvou programů – *Francouzština se specializací na tlumočení a překlad* a *Španělská filologie se specializací na tlumočnictví a překlad* (Katedra romanistiky) – je situace podobná. První z nich v rámci předmětů *Tlumočnická cvičení 1–4 cílí rovněž na kulturu řečového projevu*, druhý z nich se v rámci předmětů *Tlumočnický seminář 1–4 soustředí na nácvik rétorických schopností* (Studijní agenda. Informační systém Univerzity Palackého).

Z jednotlivých rešerší studijních plánů oborů zaměřujících se na tlumočení vyplynulo, že **žádný z předmětů jednotlivých programů se výslovně nezaměřuje na**

²⁴ Překlad autorky práce

²⁵ Překlad autorky práce

hlasová cvičení či techniky s nimi související. Cílí-li předměty na kulturu mluveného či hlasového projevu, zohledňují podle mého názoru především hledisko posluchače (aby mu projev tlumočnicka byl příjemný), nikoliv hledisko tlumočnicka (aby se naučil hlas tvořit správně a zdravě) (viz výše). Zda však tomu tak opravdu je z pouhého studia studijních plánů bohužel posoudit nemohu.

3. Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity (Brno)

Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně přímo nenabízí program zaměřený na tlumočnictví mluvených jazyků, a to ani na bakalářském, ani na magisterském stupni vzdělávání. Nabízí zato velkou škálu oborů z oblasti cizích jazyků. U některých programů je jako jedno z možných uplatnění budoucích absolventů uvedena profese tlumočnicka. Konkrétně tomu tak je u bakalářských programů *Anglický jazyk a literatura*, *Baltistika*, *Čínská studia*, *Japanistika*, *Jihoslovanská a balkánská studia*, *Ruská studia*, *Ukrajinská studia* a u magisterských programů *Slavistika* a *Nordistika*. Vzhledem k tomu, že žádný z uvedených studijních programů nemá specializované předměty věnující se tlumočení, nejspíše nebude překvapivé ani zjištění, že **žádný z nich rovněž nenabízí předmět, který by byl alespoň částečně věnován hlasovému školení** (Studijní programy. Filozofická fakulta MUNI, ©2022).

B. Tlumočnictví českého znakového jazyka (ČZJ)

1. Ústav jazyků a komunikace neslyšících, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy (Praha)

Ústav jazyků a komunikace neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v současnosti nabízí vzdělání v oblasti tlumočení českého znakového jazyka v rámci studijních programů *Čeština v komunikaci neslyšících*²⁶ (stará akreditace)²⁷ a *Jazyky a komunikace neslyšících* (nová akreditace, platná od r. 2020). Oba programy lze studovat samostatně či sdruženě v kombinaci s dalším programem FF UK, tlumočnická specializace je však v povinném studijním plánu obsažena pouze v případě, studuje-li dotyčný program samostatně (Bakalářské studium. Ústav jazyků a komunikace neslyšících, ©2015)

²⁶ Obor Čeština v komunikaci neslyšících byl poprvé otevřen v roce 1998 (Historie. Ústav jazyků a komunikace neslyšících, ©2015).

²⁷ Poslední studenti studující program *Čeština v komunikaci neslyšících* (v akreditaci platné od r. 2015) nastoupili v akademickém roce 2019/2020 a momentálně navštěvují 3., a tedy závěrečný, ročník bakalářského studia (pozn. autorky práce).

Na jednooborovém studiu bakalářského programu **Čeština v komunikaci neslyšících** si student ve čtvrtém semestru svého studia povinně volí jeden ze tří specializačních modulů (tlumočnický, pedagogický či odborný), na který se pak ve druhé polovině studia (tedy v rozsahu tří semestrů) zaměřuje. Tlumočnickému modulu ve třetím semestru studia předchází předmět *Úvod do tlumočení*, který studentům nastiňuje základní problematiku tlumočení a překladu pro neslyšící, a na jehož základě se studenti následně mohou rozhodnout pro tlumočnickou specializaci (Bakalářské studium. Ústav jazyků a komunikace neslyšících, ©2015). Z anotace ani sylabu předmětu, uvedených ve Studijním informačním systému, **nevyplyvá, že by se předmět jakkoliv** (ať už teoreticky či prakticky) **zabýval problematikou hlasu a jeho školením** (Studijní informační systém. Univerzita Karlova), což mohu z osobní zkušenosti potvrdit (pozn. autorky práce).

Úvodní předmět tlumočnického modulu představuje předmět *Profese tlumočnicka pro neslyšící*. V tomto předmětu se studenti hlouběji seznamují s profesí tlumočnicka např. v oblastech komunitního tlumočení, etiky, legislativy aj. Předmět **nijak necílí na hlasové školení studentů**. Ovšem v rámci doporučené literatury k tomuto předmětu je ve Studijním informačním systému uvedena publikace od Michaely Veselé z roku 2008 s názvem **Psychohygienu a relaxace pro tlumočnický znakový jazyk** (Studijní informační systém. Univerzita Karlova), ve které se autorka kratičce zmiňuje o *hlasové hygieně*, neboť ji chápe jako součást psychohygieny (Veselá, 2008). To znamená, že pokud si student z doporučeného seznamu literatury vybere právě tuto knihu, může se o hlasové hygieně a správné práci s hlasem něco málo dozvědět a v případě zájmu a potřeby se následně sám v této oblasti více dozvědět.

Navazující předmět *Tlumočnické modely a teorie* prohlubuje studentovi dosavadní znalosti a dovednosti z oblasti tlumočení a překladu a seznamuje ho se základními modely tlumočení, **hlasovým školením se však ani v malé míře nezabývá**. Stejně je tomu i v případě závěrečného předmětu tlumočnické specializace, *Praktické aspekty tlumočení pro neslyšící*, který představuje završení tlumočnického vzdělání studenta, a proto se kromě prohlubování dosavadních teoretických znalostí zaměřuje především na praktické procvičování dovedností tlumočnických a překladatelských (Studijní informační systém. Univerzita Karlova). V rámci praktických cvičení se mimo jiné klade důraz na studentův projev v mluvené formě českého jazyka (tedy i na hlas), cílem toho je však **zefektivnit tlumočnickův hlasový projev vzhledem k posluchači** formou zpětných vazeb – nejde tedy o cílenou výuku správné a zdravé tvorby hlasu na

základě hlasových cvičení apod. Zpětné vazby na svůj tlumočnický výkon dostává student jednak od vyučující, jednak od svých spolužáků. Ty se kromě jiného zaměřují také na kvality studentova hlasového projevu při tlumočení směrem do českého jazyka. Student se dozvídá např. zda mluví při tlumočení dostatečně nahlas, zda správně intonuje, zda je jeho projev na poslech příjemný apod., nedostává se mu však výuky hlasové techniky (viz výše) (na základě vlastních zkušeností autorky práce).

Nová akreditace programu **Jazyky a komunikace neslyšících** nabízí studentům jednooborového bakalářského studia předmět zaměřený na oblast tlumočení a překladu již ve druhém semestru, a to *Základy tlumočení a překladu pro neslyšící*. Předmět uvádí studenty do problematiky oblasti tlumočení a překladu pro neslyšící a na jeho základě se studenti mohou následně ve druhém ročníku rozhodnout pro výběr modulu *Tlumočení a překlad*. Předmět se **hlasovým školením nijak nezabývá** (Bakalářské studium. Ústav jazyků a komunikace neslyšících, ©2015). V seznamu doporučené literatury je pouze uvedena již zmiňovaná publikace od Veselé (2008), viz výše (Studijní informační systém. Univerzita Karlova).

Ve druhém ročníku studenti tlumočnické specializace povinně absolvují předměty *Základy teorie tlumočení* (na Ústavu translatologie), *Tlumočnická propedeutika* a *Techniky tlumočení a překladu pro neslyšící*, přičemž předměty jsou koncipovány podobně jako ve staré akreditaci, a stejně tak se také **žádný z nich nezabývá hlasovým školením** (Studijní informační systém. Univerzita Karlova). Navazující předměty třetího ročníku tlumočnické specializace: *Tlumočnické laboratoře*, *Praktické tlumočnické a překladatelské situace* a *Tlumočnické a překladatelské praxe* zatím ve Studijním informačním systému nejsou vypsány, neboť budou realizovány poprvé v příštím akademickém roce 2022/23, podrobnější analýza těchto předmětů byla tudíž nemožná (Studijní plány. Filozofická fakulta UK, ©2022; srov. Studijní informační systém. Univerzita Karlova).

Nová akreditace **navazujícího magisterského studijního programu Čeština v komunikaci neslyšících** (platná od roku 2020), nabízí nově rovněž předměty zaměřené na tlumočení a překlad pro neslyšící. Navazující magisterský program však již není rozdělen do žádných specializačních modulů, a tak jsou předměty zaměřené na tlumočení a překlad povinné pro všechny (Navazující magisterské studium. Ústav jazyků a komunikace neslyšících, ©2015). Předměty se zaměřují na upevnění znalostí nabytých bakalářským studiem a **žádný z nich se hlasovým školením nezabývá** (Studijní informační systém. Univerzita Karlova)

2. Tlumočnictví českého znakového jazyka, Vyšší odborná škola (Hradec králové)

V roce 2016 byl na vyšší odborné škole v Hradci Králové otevřen studijní program *Tlumočnictví českého znakového jazyka* (Nováková, 2019). Program nabízí vzdělání v oblasti jazykové (výuka českého znakového jazyka a anglického jazyka), tlumočnické a překladatelské (např. předměty Dějiny tlumočení znakového jazyka, Úvod do tlumočnické profese, teorie tlumočení znakového jazyka, Etika tlumočení, aj.) a obecné (Vizuální komunikace, Úvod do studia komunity Neslyšících, Základy psychologie aj.) (Vzdělávací předměty. Vyšší odborná škola). Na stránkách programu se mi nepodařilo dohledat jeho studijní plán (stránky obsahují pouze vyjmenování části vyučovacích předmětů) a tudíž nebylo možno provést podrobnější rešerši studijního plánu. Obrátila jsem se tedy na školu (prostřednictvím e-mailu) s prosbou o informaci, zda se v rámci některého z vyučovaných předmětů cíleně zaměřuje na hlasové školení. Díky tomu jsem se dostala k potřebným informacím.

Hlasové školení (péče o hlas, hlasová hygiena apod.) je ve studijním plánu programu obsaženo, a to konkrétně ve dvou povinně volitelných předmětech (a jejich pokračováních). V prvním ročníku se jedná o povinně volitelné předměty s názvem *Základy herectví 1 a 2*. V nich se student mimo jiné seznamuje **s technikami mluveného (a znakového) projevu**, uměleckým přednesem, jevištní řečí apod. **Nedílnou součástí předmětu tvoří také hlasová průprava a péče o hlas, nejrůznější hlasová cvičení a výstupy apod.** Ve druhém ročníku studenti mohou navštěvovat povinně volitelné předměty *Základy jazykové kultury a rétorika 1 a 2*. Ty **cílí především na kultivovaný projev, jazykovou kulturu, rétoriku** apod. Proto nedílnou součástí i těchto předmětů **tvoří nejrůznější hlasová cvičení a výstupy, hlasová průprava apod.**²⁸

3. Tlumočnictví českého znakového jazyka, Filozofická fakulta, Masarykova Univerzita (Brno)

V roce 2020 byl na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity otevřen nový bakalářský studijní program s názvem *Tlumočnictví českého znakového jazyka* (Muni TV, 2019). Program je možno studovat jednooborově nebo v kombinaci s jiným programem. Jednotlivé předměty jsou zaměřeny především na oblast lingvistiky (např. Obecná fonetika a fonologie, Fonologie znakových jazyků, Morfonologie a obecná morfologie, aj.), výuku jazyka (např. Český znakový jazyk I–VI, Jazyková cvičení I–VI aj.),

²⁸ Osobní sdělení formou e-mailu ze dne 20. 4. 2022

tlumočení (např. Tlumočnické dovednosti I–III, Tlumočení mezi češtinou a ČZJ I–III, aj.) a v neposlední řadě na oblast psychologickou, sociální a pedagogickou (např. Psychologie a psychohygienu pracovníka v sociálních službách, Sociální právní minimum pracovníka v sociálních službách, aj.). **Žádný předmět se, alespoň podle uvedených popisů, nezabývá hlasovým školením** (Tlumočnictví českého znakového jazyka, Filozofická fakulta MUNI, ©2022).

5.1.2 Vybrané zahraniční programy vysokoškolských institucí

A. Tlumočnictví mluvených jazyků

1. Zentrum für Translationswissenschaft, Universität Wien²⁹

Vídeňská univerzita nabízí tlumočnické vzdělání v rámci dvou specializací navazujícího magisterského programu *Translation*. První ze specializací se zaměřuje na dialogové tlumočení (*Dialogdolmetschen*) a tlumočení konferenční (*Konferenzdolmetschen*). U obou specializací **je v rámci povinného předmětu, zaměřeného na simultánní tlumočení (*Simultandolmetschen*), věnován prostor řečovým technikám se zaměřením na správné tvoření hlasu a rétoriku. Vedení ke správnému a zdravému tvoření hlasu je jedním z cílů daného předmětu** obou specializací (Masterstudium Translation. Universität Wien).

2. Master in het tolken, Toegepaste taalkunde, Universiteit Antwerpen³⁰

Belgická univerzita nacházející se ve městě Antverpy nabízí tlumočnické vzdělání v navazujících magisterských programech s velmi širokým výběrem jazykových kombinací. V rámci volitelného předmětu „simultánní tlumočení z němčiny do nizozemštiny“ (*Simultaan tolken Duits > Nederlands*), **je výuka mimo jiné věnována hlasovým technikám** (ty nejsou ve studijním plánu a podrobnějším popisu předmětu blíže specifikovány). Ač se jedná o předmět zaměřený na tlumočení mezi němčinou a nizozemštinou, jako volitelný je nabízen studentům všech jazykových kombinací (Studieprogramma van de master tolken. Universiteit Antwerpen).

²⁹ Translatologické centrum Univerzity ve Vídni (překlad autorky práce)

³⁰ Magisterský program Tlumočení, Aplikovaná lingvistika, Antverpská univerzita (překlad autorky práce)

3. Interprétation de conférence, Institut de management et communication interculturels (ISIT)³¹

Pařížský Institut interkulturního managementu a komunikace nabízí navazující magisterský program *Konferenční tlumočení* (La spécialisation Interprétation de conférence: l'excellence interculturelle. ISIT, ©2014). **Bohužel stránky institutu neumožňují prostudovat studijní plány podrobněji** (chybí podrobnější popis jednotlivých předmětů), proto **není možné stanovit, zda se předměty zaměřené na ústní projev, konsektivní či simultánní tlumočení, hlasovému školení nějak věnují.**³²

B. Tlumočnictví znakových jazyků

1. British Sign Language / English Interpreting and Translation, University of Central Lancashire³³

Jedna z britských univerzit poskytující vzdělání v oblasti tlumočení britského znakového jazyka se nachází ve městě Lancashire. V rámci **bakalářského studia** nabízí univerzita dva programy zajišťující výuku základních znalostí z oblastí tlumočení a překladu (BSL and Deaf Studies. University of Central Lancashire, ©2022).³⁴ U obou programů cílí předměty zaměřené na tlumočení především na předání základních teoretických znalostí z této oblasti. Podle uvedených popisů předmětů se **nijak nezaměřují na hlasové školení** (BSL and Deaf Studies. University of Central Lancashire, ©2022).

Úspěšné absolvování **navazujícího postgraduálního a magisterského programu British Sign Language/English Interpreting**³⁵ umožňuje dotyčnému registrovat se jako tlumočnick britského znakového jazyka. Jednotlivé předměty se podle svých popisů zaměřují na rozvoj dovedností potřebných pro práci tlumočnicka a překladatele britského znakového jazyka. **Hlasové školení v popisech není uvedeno** (British Sign Language/English Interpreting. University of Central Lancashire, ©2022).

³¹ Konferenční tlumočení, Institut interkulturního managementu a komunikace (překlad autorky práce)

³² Jedná se např. o předměty Public Speaking Skills, Consecutive Interpreting & Sight Translation B to A language, Introduction to Interpretation & Speech Analysis, aj.) (La spécialisation Interprétation de conférence: l'excellence interculturelle. ISIT, ©2014).

³³ Britský znakový jazyk/tlumočení a překlady v angličtině, Univerzita Centrálního Lancashiru (překlad autorky práce)

³⁴ Jsou jimi programy British Sign Language & Deaf Studies (Foundation Entry) a British Sign Language & Deaf Studies.

³⁵ Postgraduální studium trvá jeden rok, absolvent studia získá titul PGDip. Magisterské studium trvá o jeden rok déle, na jeho konci student píše závěrečnou práci a po úspěšném absolvování získává titul MA. Všechny předměty zaměřené na tlumočení a překlad jsou obsaženy v prvním roce postgraduálního studia (British Sign Language/English Interpreting. University of Central Lancashire, ©2022).

2. Interprétation Langue des Signes Française / Français, Katedra Sciences du langage, Université Paris 836 (Francie, Paříž)

Pařížská univerzita poskytuje tlumočnické (a překladatelské) vzdělání v rámci magisterského programu *Interprétation Langue des Signes Française / Français*. Mezi povinnými předměty je uveden jeden, který se **zabývá „ústním projevem“** (*Expression orale*) (Master Interprétation Langue des Signes Française / Français, ©2019). **Bohužel stránky univerzity neumožňují prostudovat studijní plány podrobněji** (chybí podrobnější popis jednotlivých předmětů), proto **není možné stanovit, zda se tento konkrétní předmět** (či předměty jiné) **hlasovému školení nějak věnuje** (věnují).

3. Lengua de Signos Española y Comunidad Sorda, Universidad Rey Juan Carlos³⁷ (Španělsko, Madrid)

Španělská univerzita v Madridu nabízí čtyřletý program pro vzdělání tlumočnicků a překladatelů. Podle studijního plánu uvedeného na stránkách školy **nic nenavědčuje tomu, že by byl nějaký předmět výslovně věnován hlasovému školení. Podrobnější prozkoumání studijního plánu však bohužel nebylo možné**, neboť stránky neuvádí popisy jednotlivých předmětů (Lengua De Signos Española y Comunidad Sorda. Universidad Rey Juan Carlos).

5.2 Rešerše doplňkového vzdělávání v rámci profesních organizací

V oblasti tlumočení mluvených jazyků jsem si na domácí půdě vybrala profesní organizaci Jednota tlumočnicků a překladatelů. Při rešerších se zaměřuji na nejrůznější akce pořádané touto organizací (semináře, přednášky, workshopy apod.), a to především na ty, které byly konané v nejbližší minulosti, neboť ty mi dostupné zdroje dovolují blíže prozkoumat. Ze zahraničních se pak zmiňuji o programu ORCIT, v rámci něhož byly vytvořeny výukové materiály pro zájemce o konferenční tlumočení. Dále zmiňuji soukromou agenturu The Interpreting Coach (Sophie Llewellyn Smith) se zaměřením na vzdělávací konference.

V oblasti tlumočení znakových jazyků (u nás konkrétně českého znakového jazyka) jsem na domácí půdě podrobila zkoumání profesní organizaci s názvem Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (ČKTZJ nebo Komora). Při rešerších se zaměřuji

³⁶ Tlumočení francouzského znakového/francouzského jazyka, Katedra jazykových věd, Univerzita v Paříži 8 (překlad autorky práce)

³⁷ Španělský znakový jazyk a komunita neslyšících, Univerzita Reye Juana Carlose v Madridu (překlad autorky práce)

především na nejrůznější akce a projekty Komory. Ze zahraničních organizací jsem si k rešerším vybrala organizace na světové a evropské úrovni, a dále také studentskou mezinárodní konferenci.

5.2.1 Základní nabídka doplňkového domácího vzdělávání

A. Tlumočnictví mluvených jazyků

Jednota tlumočnicků a překladatelů (JTP)

Jednota tlumočnicků a překladatelů (dále jen JTP) je nezávislou, otevřenou, dobrovolnou profesní organizací profesionálních tlumočnicků a překladatelů (Stanovy. Jednota tlumočnicků a překladatelů, ©2022). V rámci svých aktivit JTP organizuje nejrůznější vzdělávací akce pro tlumočnický a překladatelský. Mezi ně patří již tradiční akce *Jeronýmovy dny*, pořádaná od roku 1994 (Historie. Jednota tlumočnicků a překladatelů, ©2022). Jedná se o festival nejrůznějších přednášek a besed, který JTP pořádá společně s dalšími organizacemi tlumočnicků a překladatelů, mezi nimiž je mimo jiné, i Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (Akce. Jednota tlumočnicků a překladatelů, ©2022).

Dále JTP pořádá akci zaměřenou především na začínající tlumočnický a překladatelský, nově s názvem Jarní balíček JTP (dříve Mladý Jeroným). Na letošním ročníku, kterého jsem se sama účastnila, byla jedna z přednášek věnována hlasovému školení. Přednáška se nazývala *Jak nastartovat svůj hlas*, byla vedena lektorkou hlasu Ing. Martou Uhlířovou a trvala zhruba hodinu (Akce. Jednota tlumočnicků a překladatelů, ©2022). V přednášce byla kombinována teorie s praxí. Nejprve jsme byli seznámeni se základní teorií z oblasti fyziologie hlasového ústrojí, procesu tvorby hlasu, důležitosti správného vedení dechu pro hlas apod. Poté se lektorka zaměřila na praktická cvičení, která jsme si s ní na místě vyzkoušeli. Představeny nám byly celkem čtyři různé techniky z oblasti správného tvoření hlasu a hlasové hygieny. Blíže je představím v kapitole 7. *Diskuse a doporučení pro praxi.*³⁸

Ze seminářů pořádaných v minulosti se mi podařilo dohledat seminář s názvem *Rétorika v kostce*, který byl zaměřen převážně prakticky a mimo jiné se zabýval také problematikou hlasu, dechu či zmírněním projevů stresu. Kurz proběhl v červenci roku 2019. Seminář byl veden Renatou Bulvovou, zakladatelkou organizace Škola rétoriky (*Rétorika v kostce. Jednota tlumočnicků a překladatelů*, 2019).

³⁸ Na základě osobních poznámek zapsaných v rámci účasti na přednášce ze dne 9. 4. 2022

B. Tlumočnictví znakových jazyků

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka

„Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (Komora) je nezisková organizace pro tlumočnický, kteří se chtějí vzdělávat, mít přehled o aktuálním dění a možnost ovlivňovat rozvoj tlumočnické profese. Komora je nezávislá organizace, která pracuje na vylepšení pracovních podmínek tlumočnicků pro neslyšící“ (Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, ©2022).

V minulosti (mezi lety 2004–2015) organizovala Komora Certifikační vzdělávací program, jehož cílem bylo poskytnout zájemcům ucelené tlumočnické vzdělání a tím zlepšit kvalitu a profesionalitu poskytovaných tlumočnických služeb. **V rámci programu byly realizovány také semináře věnující se technice mluveného projevu a rétorice** (*Technika mluveného projevu I–II, Technika a kultura mluveného projevu – rétorika*) (Výroční zprávy. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, ©2022). K programu byly rovněž vytvořeny výukové materiály (tištěné publikace, DVD, nebo jejich kombinace) z nichž jsou pro potřeby práce zajímavé zejména tři publikace: *Technika mluveného projevu* od Marie Svobodové (2008), *Rétorika pro tlumočnický* od Aleny Špačkové (2008) a již výše zmiňovaná publikace *Psychohygienu a relaxace pro tlumočnický znakového jazyka* od Michaely Veselé (2008).³⁹ **V jednotlivých publikacích je věnován prostor tématům jako např. popisu ústrojí podílejících se na mluvené řeči** (včetně ústrojí hlasového), **hlasovému tréninku, hlasové hygieně aj.** (Tištěné publikace. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, ©2022). Z jednotlivých publikací bylo v práci čerpáno především v teoretické části.

V současnosti Komora neorganizuje semináře/kurzy, které by se hlasovým školením zabývaly. Její členové a ostatní tlumočnický českého znakového jazyka však mohou navštěvovat semináře pořádané organizacemi tlumočnický mluvených jazyků (Česká komora tlumočnický znakového jazyka, ©2022), **které byly představeny výše.** Stejně tak tlumočnický mluvených jazyků mohou v případě potřeby sáhnout po publikacích Komory, představených výše.

³⁹ Výukové materiály byly vytvořeny v rámci projektu JPD 3 – Výcholení lektorů a vytvoření výukových materiálů pro tlumočnický znakového jazyka, transliterátory znakové češtiny a vizualizátory mluvené češtiny, probíhajícího mezi lety 2006–2008 (Výroční zprávy. Česká komora tlumočnický znakového jazyka, ©2022).

C. Doplňkové vzdělání nezaměřené primárně na tlumočníky (MJ i ZJ)

Dále se tlumočníci jak mluvených, tak znakových jazyků mohou dovzdělat v oblasti hlasového školení na nejrůznějších kurzech nabízených soukromými společnostmi. Takové kurzy nabízí např. již zmíněná organizace **Škola rétoriky** vedená Renatou Bulvovou. Ta nabízí např. kurzy *Najděte svůj vlastní hlas*, *Rétorika I.*, *Rétorika II.* (Škola rétoriky). Dále takové kurzy nabízí např. společnost Infra, s.r.o., vzdělávací agentura AHA PR Agency, s.r.o. či vzdělávací centrum ACZ, spol. s.r.o. (Infra, nedatováno; srov. Educuity, ©2022; srov. ACZ, ©2007–2021). Tyto kurzy však již nejsou určeny přímo samotným tlumočnickům.

5.2.2 Základní nabídka doplňkového zahraničního vzdělávání

A. Tlumočnictví mluvených jazyků

1. ORCIT (Online resources for Conference Interpreter Training)⁴⁰

ORCIT představuje „projekt financovaný EU, v rámci kterého vznikly interaktivní výukové materiály pro učitele a studenty konferenčního tlumočení“ (ORCIT. Ústav translologie, ©2015). Na projektu spolupracovalo celkem osm evropských vysokoškolských pracovišť, mezi kterými byl mimo jiné i pražský Ústav translologie z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Díky tomu jsou vytvořené materiály realizované v osmi různých evropských jazycích (anglickém, českém, řeckém, španělském, německém, francouzském, slovinském a litevském jazyce) (Partneři. ORCIT). **Materiály se v rámci sekce *Simultánní tlumočení* zabývají mimo jiné také hlasem a jeho kvalitou.** Zdůrazňují důležitost kvalitního hlasu pro tlumočnickou profesi, neboť na hlase tlumočnicka je jeho klient závislý a hodnotí ho nejdříve. Doporučují proto, aby se tlumočnick snažil znít co nejpříjemněji, snažil se zbavit trémy, která by se na hlase mohla projevit (a to především častým tréninkem vystupování na veřejnosti). Dále také doporučují přemýšlet o způsobu sezení a dýchání během tlumočení, neboť i tím může být tlumočnickův hlas značně ovlivněn. V jiné sekci *Veřejný projev* je kladen důraz především na **kulturnost mluveného projevu tlumočnicka**, které lze dosáhnout především řečnickými dovednostmi, neboť každý tlumočnick by měl být zároveň výborným řečníkem (Zdroje. ORCIT).

Materiály vytvořené v rámci projektu ORCIT nabízí jakýsi základní vhled do problematiky konferenčního tlumočení a **základně se dotýkají nejdůležitějších oblastí**

⁴⁰ Online zdroje pro školení konferenčního tlumočnicka (překlad autorky práce)

s konferenčním tlumočením spojených (mimo jiné i problematiky hlasu). Student tedy má možnost se seznámit s důležitostí práce s hlasem pro jeho profesi a v případě zájmu se sám v této problematice dovzdělat.

2. The Interpreting Coach (Sophie Llewellyn Smith)

Sophie Llewellyn Smith působí především jako koučka a školitelka tlumočnicků, tvůrkyně výukových materiálů pro tlumočnický a konferenční tlumočnické na volné noze (The Interpreting Coach, ©2022). V rámci své agentury *The Interpreting Coach* mimo jiné nově pořádá vzdělávací konferenci pro tlumočnický ze všech koutů světa. Její druhý ročník se uskutečnil online počátkem letošního roku (10–12. 1. 2022) a nesl název *TerpSummit 2022: Confidence Camp*. Přednášky a semináře jednotlivých hostů byly zaměřeny na nejrůznější strategie a techniky posilující tlumočnickovu sebedůvěru, odolnost apod. (Speaker Information + Resources. TerpSummit, ©2022). **Mezi přednášejícími byly i hlasové koučky** (Meet Your Speakers. TerpSummit, ©2022). Praktického semináře jedné z nich jsem se zúčastnila i já.

Jednalo se o seminář nesoucí název *The Interpreter's Voice* (Hlas tlumočnicka – překlad autorky práce), vedený hlasovou koučkou Ailsou Gudgeon. Seminář byl veden čistě prakticky. **Postupně nám bylo představeno několik cviků pro správné tvoření hlasu. Cviky byly zaměřeny především na zmírnění napětí jednotlivých částí těla a osvojení si správného dýchání.** Cviky blíže představím v kapitole 7. *Diskuse a doporučení pro praxi.*⁴¹

B. Tlumočnictví znakových jazyků

Při rešerších jsem se zaměřila na organizace tlumočnicků znakových jazyků na světové (World Association of Sign Language Interpreters⁴² – WASLI) a evropské (European Forum of Sign Language Interpreters⁴³ – EFSLI) úrovni. **Nedohledala jsem však žádný seminář, workshop či konferenci, které by byly zaměřeny na problematiku hlasu či hlasové školení** (WASLI, ©2019; srov. Events. EFSLI). Zaměřila jsem se proto ještě na programy jednotlivých ročníků mezinárodní konference *Evropských studentů tlumočnictví znakového jazyka* (ESOSLI), ani tam jsem však žádný

⁴¹ Na základě osobních poznámek zapsaných v rámci semináře konaného 10. 1. 2022 (seminář byl přehrán dodatečně ze záznamu 11. 2. 2022)

⁴² Světová asociace tlumočnicků znakových jazyků (překlad autorky práce)

⁴³ Evropské fórum tlumočnicků znakových jazyků (překlad autorky práce)

takový workshop či seminář nenašla (WASLI, ©2019; srov. ESOSLI, ©2014; srov. ESOLI, 2016; srov. ESOSLI, 2018).⁴⁴

5.3 Shrnutí výsledků rešerší

Z uvedených rešerší vysokoškolských institucí pro oblast hlasového vzdělávání tlumočnicků mluvených jazyků vyplynulo následující. Z vybraných domácích vysokoškolských pracovišť má ve svém studijním plánu uvedeno nějaké hlasové školení (fyziologii dýchání, hlasu, řeči a sluchu a praktická cvičení hlasová, dechová, výslovnostní apod.) jedině, a to konkrétně *Ústav translatologie na FF UK v Praze* v rámci navazujícího magisterského programu *Tlumočnictví v předmětu Technika mluveného projevu*. Ze zbylých dvou zkoumaných pracovišť jedno uvádí ve studijních plánech zaměření na kultivovaný mluvní projev a rétoriku a druhé se o problematice hlasu či mluvního projevu nezmiňuje vůbec, nebo nemá ani žádný specializovaný předmět věnující se tlumočení.

Z vybraných zahraničních vysokoškolských pracovišť má ve studijních plánech hlasové školení uvedeno jedině, a to *Translatologické centrum Univerzity ve Vidni*. U zbylých dvou pracovišť se mi nepodařilo prozkoumat jednotlivé předměty studijních plánů podrobněji, neboť na jejich stránkách popisy jednotlivých předmětů zcela chyběly. Nelze tedy určit, zda se alespoň nějaký z předmětů hlasovým školením zabývá či nikoliv. Samozřejmě vzhledem k malému počtu zkoumaných zahraničních pracovišť nelze vyvozovat obecně platné závěry, zda studenti programů zaměřených na tlumočnictví mluvených jazyků na zahraničních vysokoškolských institucích hlasovým vzděláváním většinou procházejí či nikoliv. Rešerše jsou uvedeny spíše pro zajímavost.

Z uvedených rešerší vysokoškolských institucí pro oblast hlasového vzdělávání tlumočnicků českého znakového jazyka a cizích znakových jazyků vyplynulo následující. Z vybraných domácích vzdělávacích institucí (vysokoškolských a vyšších odborných) se hlasovým školením cíleně zabývá jediná, a to *Vyšší odborná škola v Hradci Králové*, v programu *Tlumočnictví českého znakového jazyka*. Oblast hlasového školení pokrývají hned dva různé předměty a jejich pokračování, konkrétně *Základy herectví 1 a 2* a *Základy jazykové kultury a rétorika 1 a 2*. Předměty v rámci svého obsahu cílí, mimo jiné, na techniku mluveného projevu, hlasovou přípravu a péči o hlas, kultivovaný projev,

⁴⁴ Nutno podotknout, že konference byla pořádána zatím jen čtyřikrát a její pátý ročník, který měl proběhnout v roce 2020, byl odložen z důvodu koronavirové situace (poznámka autorky práce; srov. History of ESOSLI. ©2019).

rétoriku, nejrůznější hlasová cvičení a výstupy. Zbylé dvě instituce podle studijních programů (u ÚJKN také podle mých vlastních zkušeností) na hlasové školení studentů nijak necílí.

Z vybraných zahraničních vysokoškolských institucí se mi u dvou ze tří nepodařilo prozkoumat studijní plány podrobněji, neboť webové stránky institucí nenabízí podrobnější popis jednotlivých předmětů uvedených ve studijních plánech. U třetího pracoviště na webových stránkách popisy uvedené byly, ovšem podle nich se žádný z předmětů hlasovým školením nezabývá. Stejně jako tomu bylo v oblasti mluvených jazyků, jsem si vědoma toho, že vzhledem k malému počtu zkoumaných zahraničních pracovišť nelze vyvozovat obecně platné závěry, zda zahraniční vysokoškolská pracoviště ve svých programech vzdělávání tlumočnicků znakových jazyků hlasová školení většinou obsahují či nikoliv. Rešerše jsou opět uvedeny spíše pro zajímavost.

Z rešerší nejrůznějších akcí vybraných profesních organizací vyplynulo následující. Organizace se více či méně pravidelně věnují nebo věnovaly v rámci svých vzdělávacích akcí prostor hlasovým školením. Jednota tlumočnicků a překladatelů (mluvené jazyky) tyto akce pořádala v nedávné době, Česká komora tlumočnicků znakového jazyka se tomuto tématu v rámci svých akcí věnovala v minulosti (Certifikační vzdělávací program). Tlumočníci českého znakového jazyka však mohou v případě zájmu navštěvovat vzdělávací akce pořádané organizacemi tlumočnicků mluvených jazyků.

Ze zahraničních možností doplňkového vzdělávání jsem v rámci svých rešerší prozkoumala v oblasti mluvených jazyků výukové materiály vytvořené v rámci projektu ORCIT, do něhož byla zapojena díky Ústavu translologie FF UK i Česká republika. Materiály se v jedné ze svých částí krátce zabývají také hlasem a jeho kvalitou. Dále se zmiňuji o agentuře The Interpreting Coach, pod jejíž záštitou jsou nově organizovány vzdělávací konference TerpSummit. V letošním ročníku byly některé příspěvky věnovány hlasovému školení (především praktickým cvičením). Z oblasti znakových jazyků jsem v rámci prozkoumávaných organizací a studentské konference nenalezla žádné semináře týkající se hlasového školení.

V této kapitole jsem se snažila alespoň částečně nastínit problematiku hlasového vzdělávání tlumočnicků mluvených a znakových jazyků, a to především se zaměřením na tuzemskou situaci. Z rešerší však není možné zjistit, jak se na situaci dívají sami tlumočníci, zda oni sami osobně nějakým hlasovým školením prošli, zda bylo dostačené, zda jim nějak pomohlo apod. Odpovědi na tyto otázky se pokusím nalézt v následující kapitole shrnutím výsledků dotazníkových šetření.

6 Výzkum

Vlastní výzkum k mé bakalářské práci byl proveden formou dotazníkového šetření. Celkem jsem vytvořila čtyři dotazníky. Dva z nich byly určeny tlumočnickům mluvených jazyků (česká verze a její anglický překlad), zbylé dva byly určeny tlumočnickům českého znakového jazyka (česká verze) a tlumočnickům cizích znakových jazyků (přeložená anglická verze). Na anglické verze dotazníků se mi bohužel nepodařilo získat ani jednu odpověď, a proto jim v práci již dále nebude věnována pozornost. Rozebírat budu tedy pouze výsledky zjištěné českými verzemi dotazníků, jež jsou pro cíle mé práce stěžejní.

6.1 Hypotézy

Cílem výzkumu bylo prozkoumat, jakým způsobem a do jaké míry jsou v rámci odborné přípravy školeni tlumočníci, jednak mluvených, ale především znakových jazyků (konkrétně českého znakového jazyka), jak hlas využívají (po technické stránce), s jakými hlasovými problémy souvisejícími s výkonem své profese se potýkají, jak o něj pečují a do jaké míry jsou v rámci své odborné přípravy proškoleni.

Na základě poznatků sepsaných v předchozích částech práce jsem si stanovila několik hypotéz. Hypotézy byly vytvořeny zvláště pro tlumočnický mluvených jazyků a zvláště pro tlumočnický znakových jazyků, z důvodu rozdílnosti těchto prostředí. Uvedené hypotézy konkretizují na české prostředí tlumočnicků mluvených jazyků a tlumočnicků českého znakového jazyka.

Tlumočníci mluvených jazyků (MJ)

a) Tlumočníci mluvených jazyků se cítí být hlasovými profesionály.

Vycházím z poznatků uvedených v kapitole 2 *Hlasoví profesionálové*. Pro tlumočnický mluvených jazyků je hlas pro jejich práci nezbytný (bez něj by svou profesi nemohli vykonávat), jsou proto uvedeni v různých klasifikacích hlasových profesionálů (srov. Frostová, 2010; srov. Lejska, 2003; srov. Oborná, 2010).

b) Jestliže se tlumočníci mluvených jazyků setkávají ve své praxi s hlasovými problémy, pak jsou tyto problémy způsobeny převážně výkonem jejich profese.

Vycházím z poznatků uvedených v kapitole 3.3 *Profesionální poruchy hlasu*. Hlasoví profesionálové (a tedy i tlumočníci mluvených jazyků) kvůli častému používání

hlasu z důvodu své profese (často v nepříznivých podmínkách a případně s nesprávnou hlasovou technikou) představují rizikovou skupinu pro vznik hlasových poruch. Výsledky zahraniční metaanalýzy (2018) a českého výzkumu (2009) uvedené ve zmíněné kapitole dokazují, že hlasoví profesionálové mají vyšší pravděpodobnost výskytu poruch hlasu z důvodu své profese než lidé jiných profesí (srov. Cantor-Cutiva, 2018; srov. Mrázková, E. a kol., 2009).

c) Tlumočníci mluvených jazyků o svůj hlas cíleně pečují.

Tato hypotéza vychází z hypotéz předcházejících. Pokud se tlumočníci mluvených jazyků považují za hlasové profesionály a z důvodu své profese se s hlasovými problémy setkávají, předpokládám, že budou cíleně o svůj pracovní nástroj pečovat, aby vznik hlasových poruch co nejvíce omezili, případně jejich vzniku úplně předešli.

d) Tlumočníci mluvených jazyků v rámci svého primárního tlumočnického vzdělávání prošli alespoň základním hlasovým školením.

Tato hypotéza vychází z předpokladu, že vzdělavatelé budoucích tlumočnicků mluvených jazyků si jsou vědomi důležitosti hlasu pro budoucí tlumočnický mluvených jazyků, a proto je věnován prostor alespoň základnímu hlasovému školení v rámci tlumočnického vzdělávání. Jak dokazují rešerše uvedené v kap. 5.1.1 *Vybrané domácí programy vysokoškolských institucí (A)*, v případě studijních programů Ústavu translologie (jediného vysokoškolského pracoviště v České republice specializujícího se na překlad a tlumočení) tomu tak skutečně je, neboť Ústav v rámci navazujícího magisterského studijního programu Tlumočnictví nabízí předmět Technika mluveného projevu, jenž je základnímu hlasovému školení věnován (praktická hlasová, dechová cvičení, apod.). Ze zbylých dvou vysokoškolských pracovišť se jedno v rámci tlumočnických předmětů zaměřuje na kultivovaný mluvní projev a rétoriku, a druhé přímo tlumočnické předměty, a tedy ani hlasové školení v rámci nich nenabízí (srov. 5.3 *Shrnutí výsledků rešerší*). Obsah studijních plánů však nemusí odpovídat realitě (hlasu může být věnována pozornost např. na přání studentů apod.), proto je mým cílem tuto hypotézu a získané informace ověřit v praxi.

Tlumočníci českého znakového jazyka (ČZJ)

a) Tlumočníci českého znakového jazyka se cítí být hlasovými profesionály.

Vycházím z poznatků uvedených v kapitole 2 *Hlasoví profesionálové*. Tlumočníci znakových jazyků (a tedy i českého znakového jazyka) sice používají hlas při své práci pouze v jednom směru tlumočení (ze znakového do mluveného jazyka, konkrétně z českého znakového do českého jazyka), ale poměr využití konkrétního směru tlumočení je velmi různý a závisí na konkrétní zakázce (srov. Woodcock, Fischer, 2008). Tlumočníci znakových jazyků by svou práci bez hlasu nemohli vykonávat v celé své šíři (mohli by přijímat pouze zakázky, v nichž by se tlumočilo z mluveného do znakového jazyka). Předpokládám tedy, že tlumočníci českého znakového jazyka si jsou důležitosti svého hlasu vědomi a za hlasové profesionály se považují.

b) Jestliže se tlumočníci českého znakového jazyka setkávají ve své praxi s hlasovými problémy, pak jsou tyto problémy způsobeny převážně výkonem jejich profese.

Stejně jako v případě tlumočnicků mluvených jazyků vycházím z poznatků uvedených v kapitole 3.3 *Profesionální poruchy hlasu*. Časté používání hlasu (v závislosti na konkrétní zakázce, viz výše) a časté používání hlasu v nepříznivých podmínkách, vede u tlumočnicků českého znakového jazyka ke vzniku hlasových poruch způsobených výkonem jejich práce.

c) Tlumočníci českého znakového jazyka o svůj hlas cíleně nepečují.

Tato hypotéza vychází především z faktu, že tlumočníci znakových jazyků používají hlas při tlumočení pouze v jednom ze směrů (ze znakového do mluveného jazyka). Ač se domnívám, že se sami tlumočníci za hlasové profesionály považují, neboť si důležitost svého hlasu pro práci uvědomují (viz výše), myslím si na druhou stranu, že svůj hlas berou více jako samozřejmost, a to právě z toho důvodu, že pro ně hlas představuje pouze jeden z pracovních nástrojů (těmi dalšími jsou především ruce). Proto si myslím, že tlumočníci českého znakového jazyka o svůj hlas primárně nepečují.

d) Tlumočníci českého znakového jazyka se v rámci svého primárního tlumočnického vzdělávání ve většině s hlasovým školením nesetkali.

Zde vycházím především z vlastních zkušeností a výsledků rešerší domácích vzdělávacích institucí, uvedených v kapitole 5.1.1 *Vybrané domácí programy vysokoškolských institucí (B)*, ze kterých vyplývá, že pouze jediná školská instituce, poskytující studijní program v oblasti tlumočnictví českého znakového jazyka, má ve svých studijních plánech obsaženo hlasové školení, a tou je Vyšší odborná škola v Hradci Králové, s programem *Tlumočnictví českého znakového jazyka*. Tento studijní program je však relativně mladý, založen byl teprve v roce 2016, v porovnání se studijním programem *Čeština v komunikaci neslyšících*, otevřeným již v roce 1998, z něj vyšel malý počet tlumočnicků českého znakového jazyka (a tedy malý počet tlumočnicků ČZJ hlasově proškolených, neboť program *Čeština v komunikaci neslyšících* v rámci svého studijního plánu hlasové školení nenabízí). Z posledního ze zkoumaných vysokoškolských programů (MU) zatím žádný absolvent nevyšel (program byl poprvé otevřen teprve v roce 2020) a navíc se tento program podle svého studijního plánu hlasovému školení nikterak nevěnuje.

6.2 Metodologie výzkumu

Na základě stanovených hypotéz a teoretické části práce jsem si stanovila oblasti, které bych dotazníkovým šetřením chtěla prozkoumat. Poté jsem k jednotlivým oblastem vymyslela širokou škálu otázek, které jsem se následně pokusila zredukovat jen na otázky nejpodstatnější. Po sepsání české verze dotazníků jsem dotazníky přeložila do anglického jazyka. Bohužel, jak již bylo výše uvedeno, se mi na anglické verze nepodařilo sesbírat ani jednu odpověď, a tedy se jim dále v bakalářské práci nevěnuji.

Dotazníky se skládají z několika oddílů. Jednotlivé oddíly jsou pro oba dotazníky stejné, liší se pouze některé otázky, **především v oblastech vzdělávání tlumočnicků**. Zároveň na sebe jednotlivé oddíly navazují ve shodě s předchozími částmi práce.

Oddíly dotazníků:

1. Všeobecné informace
2. Tlumočník MJ/ZJ jako hlasový profesionál
3. Hlasové poruchy
4. Péče o hlas
5. Hlasové školení v rámci tlumočnického vzdělávání
6. Hlasové školení v rámci jiného vzdělávání

Dotazníky se skládají především z uzavřených otázek s výběrem možností ano-ne⁴⁵ a na ně navazujících otevřených otázek, které uzavřené otázky doplňují. Žádná z otázek nebyla povinná, respondenti ji tudíž mohli přeskočit, čímž mohly být výsledky dotazníků ovlivněny.

Hotové dotazníky jsem nejprve prokonzultovala se svojí vedoucí práce a po zapracování jejích připomínek jsem dotazníky převedla do online prostředí (Google Forms) a provedla předvýzkum. V rámci předvýzkumu jsem dotazníky nasdílela mezi své blízké, kteří s problematikou výzkumu nemají nic společného, a mezi své spolužáky (a budoucí tlumočníky českého znakového jazyka). Rozeslání dotazníku osobám mimo obor mělo za cíl především odhalit případné technické nedostatky online podoby dotazníku. Druhé skupině (spolužákům) jsem dotazníky rozeslala především pro zjištění pochopitelnosti otázek po stránce obsahové.

Po zapracování připomínek zjištěných předvýzkumem jsem již dotazníky distribuovala mezi vybrané organizace poskytující tlumočnickou službu a následně také prostřednictvím facebookových skupin. V případě dotazníku určeného tlumočnickům mluvených jazyků se mi podařilo sesbírat odpovědi od 21 respondentů. Vzhledem k tomu, že jen Jednota tlumočnicků a překladatelů podle svých stránek čítá bezmála cca 300 členů (Tlumočníci. Jednota tlumočnicků a překladatelů, ©2022), je tento počet respondentů relativně malý na to, aby na jeho základě mohly být činěny obecně platné závěry. Pro základní usouvztažnění teoretických poznatků s těmi praktickými ho však považuji za dostačující. V případě dotazníku určeného tlumočnickům českého znakového jazyka se mi podařilo sesbírat celkem 15 odpovědí. V České republice působí výrazně méně tlumočnicků českého znakového jazyka než tlumočnicků mluvených jazyků, počet bývá udáván kolem 120 (Benešová, 2021). I přesto je sesbíraný vzorek respondentů relativně malý a nelze proto na jeho základě vyvozovat obecně platné závěry.

⁴⁵ Jedná se o tzv. „true-false“ otázky (Chromý, 2014).

6.3 Výsledky dotazníkového šetření

V této kapitole představím výsledky svého dotazníkového šetření. Nejprve se budu věnovat výsledkům dotazníku určeného tlumočnickům mluveného jazyka, poté dotazníku určeného tlumočnickům českého znakového jazyka. Jednotlivé otázky vždy nejprve představím (především jejich cíle a má případná očekávání), uvedu, kolik z kolika respondentů na otázku odpovědělo, jejich odpovědi zanesu do tabulky (případně grafu) a tu následně okomentuji. V případě, že se odpovědi respondentů velmi podobají a lze je dostatečně shrnout pouze slovním komentářem, tabulku nevytvořím. Pro větší přehlednost vytvořím rovněž souhrnné tabulky pro více otázek jednoho oddílu (oddíly 3., 4., 5. a 6.). V případě dotazníku určeného tlumočnickům českého znakového jazyka, který budu rozebírat až jako druhý, budu postupovat stejně. Sledují-li však otázky stejné cíle jako v případě tlumočnicků mluvených jazyků, již tyto cíle nekomentuji.

6.3.1 Tlumočníci mluvených jazyků⁴⁶

1. Všeobecné informace

V prvním oddílu dotazníku jsem zjišťovala všeobecné informace o respondentech, a to pohlaví, věk a délku tlumočnické praxe. Tímto oddílem jsem si chtěla udělat hrubou představu o svých respondentech. Různé věkové skupiny mohly např. projít jiným tlumočnickým vzděláváním, což mohlo ovlivnit fakt, zda respondenti prošli či neprošli hlasovým školením v rámci svého tlumočnického vzdělávání. Obdobně různá délka praxe může mít vliv např. na to, zda se tlumočníci již setkali s hlasovými poruchami.

1.1. Pohlaví (výběr jedné z nabízených možností)

Z celkového počtu 21 respondentů byla většina respondentů ženského pohlaví, a to celkem 18 z nich. Zbylí tři respondenti byli pohlaví mužského. Toto rozložení mě nijak nepřekvapilo, neboť se domnívám, že jsou u nás ženy v profesi tlumočnicka mluvených jazyků zastoupeny četněji (srov. Tlumočníci. Jednota tlumočnicků a překladatelů, ©2022).

1.2. Věk (výběr jedné z nabízených možností)

Druhá otázka se týkala věku respondentů. Doufala jsem, že získám odpovědi od různorodých věkových skupin, neboť věkem by mohly být ovlivněny jejich zkušenosti

⁴⁶ Podoba nevyplněného dotazníku viz příloha č. 1

s hlasovým školením, hlasovými problémy, péčí o hlas apod. Myslím, že se mi podařilo v rámci takto malého počtu respondentů svého cíle dosáhnout.

Nejvíce byla zastoupena skupina v rozmezí 31 až 41 let, již reprezentovalo celkem 8 respondentů. Početně byly zastoupeny také skupiny v rozmezí 51 až 60 let a 61 a více let, jež obě měly po 5 tlumočnicích. Nejméně početně pak byla zastoupena skupina v rozmezí 41 až 50 let, a to počtem 2 respondentů, a skupina 21 až 30 let, kterou zastupoval pouhý jediný respondent. Skupina v rozmezí do 20 let nebyla zastoupena vůbec, což není překvapivé, neboť v tomto věku osoby teprve nastupují do vysokoškolského studia.

1.3. Délka praxe (obor tlumočení MJ) (výběr jedné z nabízených možností)

V této otázce mě zajímalo, jak dlouho se respondenti pohybují v profesi tlumočení mluvených jazyků. Stejně jako u předchozí otázky zaměřené na věk respondentů jsem doufala v pestrou škálu zastoupení, neboť si myslím, že by délka praxe mohla mít vliv na tlumočnickovy zkušenosti s hlasovými poruchami (opotřebování hlasu v důsledku častého dlouhodobého používání), hlasovou péčí (promítnutí počtu let praxe do osobních zkušeností práce s hlasem), projití či neprojití hlasovým školením (např. účast na kurzu, který se již několik let nepořádá a mladší generace ho tak na rozdíl od těch starších nemají možnost navštívit).

Nejvíce byla zastoupena skupina s délkou praxe v rozmezí 20 a více let. Tuto skupinu zastupovala více než polovina respondentů, a to celkem 11. Druhou nejpočetnější skupinu představovali respondenti s délkou praxe 10 až 20 let, a to počtem 5 respondentů. Méně již byly zastoupeny skupiny s délkou praxe v rozmezí 5 až 10 let a 3 až 5 let, obě po 2 respondentech, jediným respondentem byla zastoupena skupina s délkou praxe v rozmezí méně než 1 rok. Dotazník nevyplnil nikdo s délkou praxe v rozmezí 1 až 3 roky. Celkově můj dotazník tedy vyplňovali zkušení tlumočníci s mnohaletými zkušenostmi a praxí.

2. Tlumočník jako hlasový profesionál

Ve druhém oddílu jsem se zabývala tématikou hlasového profesionála v oblasti tlumočnicka mluvených jazyků. Zajímalo mě především, zda a proč se tlumočníci cítí být hlasovými profesionály, který z nabízených typů tlumočení považují za hlasově nejnáročnější a proč.

2.1. **Považujete se za hlasového profesionála? (= je pro výkon Vaší práce hlas nezbytný?)** (výběr z možností ano/ne)

Tuto otázku jsem měla nejdříve uvedenou pouze v dotazníku pro tlumočníky českého znakového jazyka, neboť jsem si vědoma toho, že z podstaty práce tlumočnicka mluvených jazyků je pro výkon jeho profese hlas nezbytný. Nakonec jsem však otázku zařadila i do tohoto dotazníku, neboť jsem chtěla zjistit, zda se sami tlumočníci mluvených jazyků chápou jako hlasoví profesionálové a zda si důležitost hlasu pro svou profesi uvědomují.

Všech 21 respondentů odpovědělo zcela podle očekávání na tuto otázku „ano“, všichni dotazovaní se tedy považují za hlasového profesionála.

2.2. **Prosím odůvodněte svou odpověď na předchozí otázku.** (otevřená otázka)

Tato otázka doplňovala otázku předcházející. Zajímalo mě především, jakými argumenty tlumočníci své předchozí tvrzení, že jsou hlasovými profesionály, odůvodní, neboť si myslím, že si člověk často uvědomí, jak moc je pro něj něco důležité (v tomto případě se jedná o hlas) až ve chvíli, kdy o to přijde. Odpovědi jsou uvedeny v následující tabulce č. 1.

Tabulka 1 Proč se tlumočníci MJ považují za hlasové profesionály

Tlumočím (2x) / Tlumočnice
Nerozumím otázce – bez hlasu bych sotva mohla být tlumočnicí. Znakovou řeč neovládám.
Práci provádím tak, že mluvím. Je pro mě důležitá i kvalita hlasu, nejen fakt, že jsem nějakým způsobem slyšet.
Nelze tlumočit mluvený jazyk bez hlasu
Ano, bez hlasu bych nemohla tlumočit, mluvení je nezbytnou součástí mé práce.
Jak je hlas důležitý pozná tlumočnick nejlépe, když ochraptí. V tu ránu je invalidní
Tlumočím jen příležitostně, hlavně jazyk učím. Ale v obou případech se hlasem živím.
Tlumočnick, který přijde o hlas, není slyšet a nemůže tak svou profesi vykonávat. Kvalita jeho hlasu je také velice důležitá pro posluchače. Práce s hlasem ovlivňuje tlumočnicka i fyzicky.
Často je důležité, i JAK to řeknu, hlas tlumočnickice může uklidnit, deescalovat...
Aby tlumočení mělo stabilní kulturu, musím mít hlas a hlasový projev také na úrovni.

Tabulka 1 Proč se tlumočníci MJ považují za hlasové profesionály – pokračování

Mluvený projev je při tlumočení velice důležitý.
Srozumitelnost, jasnost.
Hlas je můj základní pracovní nástroj. Tlumočník MJ musí umět s hlasem pracovat (znít příjemně, plynule, správně intonovat atd.)

Na tuto otázku odpovědělo celkem 18 z 21 respondentů, 3 respondenti otázku přeskočili. Předpokládám, že odpověď na otázku jim přišla zbytečná, neboť to, že jsou hlasovými profesionály, je pro ně evidentní. Většina respondentů však na doplňující otázku odpověděla, ať už krátkým shrnutím „tlumočím/tlumočnice“ či delším rozepsáním odpovědi týkající se v různých formulacích nezbytnosti hlasu pro mluvený projev (jazyk) a tedy i tlumočení. Někteří respondenti také zmiňují důležitost kvality hlasu obecně i s ohledem na posluchače, tedy že při práci s hlasem musí pracovat s tím, jak danou informaci řeknou (s jakou intonací apod.), jejich hlas by měl mít nějakou určitou kulturu. To potvrzuje tvrzení Vitáskové, Šebkové a Keprdové (2015) uvedené v kapitole 2.2.3 *Hlasové nároky na tlumočnický mluvených a znakových jazyků*. Na tlumočnický jsou podle autorek kladeny nejen hlasové nároky (ve smyslu hlasové zátěže), ale také celkové nároky na mluvní projev, který by měl být pro posluchače co nejpříjemnější.

Zajímavé pro mě byly také dvě odpovědi, které se dotýkaly jistého uvědomění si tlumočnicka a tedy, že tlumočník pochopí, jak moc je pro něj hlas důležitý především ve chvíli, kdy o něj přijde a nemůže proto dál (po různě dlouhou dobu) pracovat. Přesně takto jsem při vložení této otázky do dotazníku uvažovala (viz výše).

Celkově jsem uvedené odpovědi očekávala a nikterak mě nepřekvapily. Zajímavější pro mě byly ty, ve kterých respondenti uvádí důležitost kvality hlasu tlumočnicka obecně i s ohledem na posluchače.

2.3. Jaký typ tlumočení považujete za více hlasově náročný? (výběr jedné z nabízených možností)

V této otázce se respondenti měli zamyslet nad tím, zda je pro ně osobně hlasově náročnější tlumočení simultánní anebo konsekutivní. Vycházím zde z literatury již výše zmíněných autorek Vitáskové, Šebkové a Keprdové (2015), které jako hlasově náročnější označily tlumočení simultánní.

K mému překvapení však odpovědi nebyly tak jednoznačné, jak jsem díky zmíněné literatuře předpokládala. Odpovědi na otázku se 1 respondent zdržel, celkem jsem tedy nasbírala 20 odpovědí. Výsledky byly poměrně vyrovnané, přesto více hlasů získalo tlumočení konsekutivní, pro nějž hlasovalo 11 respondentů. Zbýlých 9 hlasovalo

pro tlumočení simultánní. Důvody mohou ozřejmit odpovědi na poslední doplňkovou otázku tohoto oddílu (2.6.).

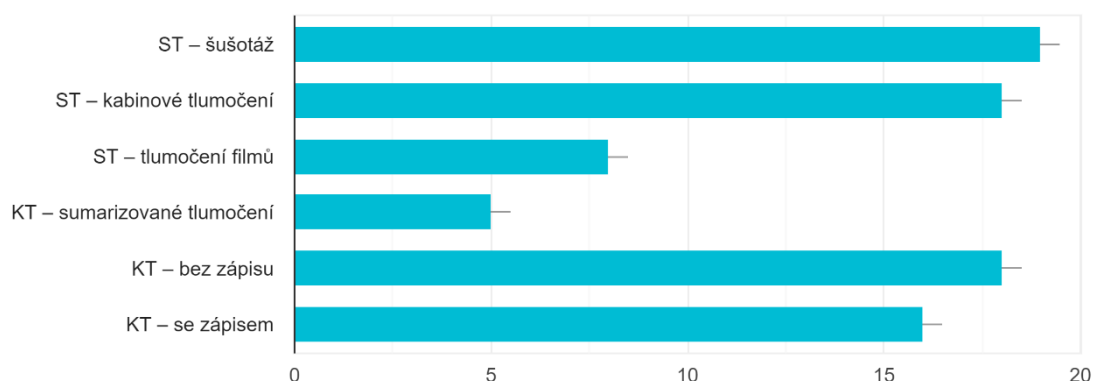
2.4. Jaký typ tlumočení považujete za více hlasově náročný? (výběr jedné z nabízených možností)

V této otázce měli respondenti na výběr mezi tlumočením jednosměrným a bilaterálním. Předpokládala jsem, že by pro tlumočnický mohlo být pocitově více náročné tlumočení bilaterální, neboť v něm musí přepínat mezi dvěma jazykovými kódy s rozdílnými intonacemi, frázováním apod. Na tuto otázku odpovědělo 16 respondentů z celkového počtu 21. Většina z nich, konkrétně 14, označila jako hlasově náročnější tlumočení bilaterální (jak jsem předpokládala), zbylí 2 respondenti označili jako hlasově náročnější tlumočení jednosměrné.

2.5. Se kterým typem tlumočení máte zkušenosti? (výběr více z nabízených možností)

V této otázce mě zajímalo, s jakým typem tlumočení (uvedeným v nabídce) mají respondenti zkušenost. Do nabídky jsem uvedla pouze takové typy tlumočení, kterými se blíže zabývám v kapitole 2.2.1 *Tlumočníci mluvených jazyků*. Jedná se o ST (simultánní tlumočení) – šušotáž, kabinové tlumočení a tlumočení filmů a dále o KT (konsekutivní tlumočení) – sumarizované, bez zápisu, se zápisem. Na otázku odpovědělo všech 21 respondentů. Rozložení odpovědí na jednotlivé možnosti je vidět na následujícím grafu č. 1.

Graf 1 Se kterým typem tlumočení máte zkušenosti?

Téměř všichni respondenti uvedli, že mají zkušenost s ST – šušotáž (19 z 21), ST – kabinovým tlumočením (18 z 21), KT – bez zápisu (18 z 21) a s KT – se zápisem (16

z 21). Méně než polovina z nich má zkušenost s ST – tlumočení filmů (8 z 21) a s KT – sumarizované tlumočení (5 z 21). Z těchto odpovědí vyplývá následující otázka.

2.6. Uved'te prosím, který z typů tlumočení (Vámi označených v předchozí otázce) považujete za nejvíce hlasově náročný a svou odpověď prosím zdůvodněte. (otevřená otázka)

Tato otázka byla koncipována jako otázka otevřená, k doplnění otázky předcházející. Na otázku odpovědělo celkem 20 z 21 respondentů, 1 respondent se tedy odpovědi zdržel. Odpovědi jsem zanesla do tabulky č. 2 a uskupila je tematicky.

Tabulka 2 Nejvíce hlasově náročný typ tlumočení (tlumočníci MJ)

Šušotáž (11)	Šušotáž: je třeba hledat správnou úroveň hlasitosti a zároveň hlas používat udržitelným způsobem. (ST)
	Šušotáž. Šepot je pro hlasivky velice náročný (přeskočení otázky ST/KT)
	Šušotáž, protože šeptání je hlasově náročnější, než používání plného hlasu (ST)
	Šušotáž. Je to vlastně simultánní tlumočení, ale musí se šeptat, což mi vždy přišlo jako únavnější a náročnější na hlasivky. (ST)
	Šušotáž, neboť při šeptání se hlasivky více namáhají. (ST)
	Zcela jednoznačně šušotáž, podle mých zkušeností namáhá hlasivky úplně nejvíce ze všeho. (ST)
	Šušotáž je na hlas velmi namáhavá (KT)
	Šušotáž (KT)
	Jednoznačně šušotáž, šeptání hlas namáhá víc, než normální mluvení (KT)
	Šušotáž: je náročná, protože musí tlumočník většinou hovořit tak, aby jej jeho posluchač/i slyšeli, ale současně nesmí rušit okolí. (KT)
	Nejhorší je šušotáž. Jinak podle mě záleží na okolnostech, nelze to myslím spojovat s typem tlumočení. O sumárním tlumočení slyším poprvé v životě, nevím, co to je, mimochodem. (KT)
Konsekutivní tlumočení (jakékoliv) + šušotáž (3)	Konsekutivní tlumočení (je jedno, jestli se zápisem nebo bez) v případě, že není k dispozici mikrofon a hlasitost se musí přizpůsobit celé místnosti/sálu. Případně šušotáž bez šeptáku, ta je hlasově vůbec nejnáročnější (bez sluchátek a šeptáku ale už šušotáž nedělám). Jakmile je k dispozici mikrofon, je tlumočení méně hlasově náročné. (KT)
	Kterýkoli typ KT, pokud není s mikrofonem, šušotáž (KT)
	1) šušotáž – pokud je to bez "šeptacího zařízení" a posluchačů je více a musí vás být slyšet, ale zároveň byste neměli rušit ostatní... 2) KT – jakékoliv: pokud je velký sál, plno posluchačů a vy nemáte mikrofon. Musíte mluvit velmi hlasitě, aby vás slyšeli i vzadu v sále. Namáhavé na hlasivky a pokud trvá třeba delší čas, může i způsobit i problémy... (ST)
KT se zápisem (3)	KT se zápisem, publikum je totiž často hlučnější, než když je to ST. (KT)
	Tlumočení se zápisem – ze všech uvedených typů se nejčastěji tlumočí větší skupině a bez techniky, takže člověk víc namáhá hlas z hlediska hlasitosti. (KT)
	Se zápisem (ST)

Tabulka 2 Nejvíce náročný typ tlumočení (tlumočníci MJ) – pokračování

Obecně simultánní tlumočení (1)	Hlasově náročné je každé simultánní tlumočení. (ST)
ST – kabinové (1)	Kabinové – čím víc a hlasitěji se mluví, tím je to na hlas náročnější. (ST)
KT + bilaterální (1)	KT obousměrné pro více posluchačů. Nutno mluvit nahlas. (KT + bilaterální)
přeskočení otázky (1)	- (KT)

Z odpovědí respondentů zanesených do tabulky vyplývá, že více než polovina z nich považuje za nejvíce hlasově náročné tlumočení *šušotáž* neboli simultánní tlumočení šeptem. V odpovědích ji uvedlo 11 respondentů samostatně a další 3 spolu s konsekutivním tlumočením (celkem *šušotáž* jmenovalo 14 z 20 respondentů). Rozepisují-li respondenti svou odpověď, zdůvodňují svůj výběr velmi podobně: *šušotáž*, neboť šeptání hlas velmi namáhá. Jejich odpovědi jsou tak ve shodě s literaturou uvedenou v předchozích částech práce. Již výše zmíněné autorky Vitásková, Šebková a Keprdová (2015) uvádí jako nejnáročnější typ tlumočení tlumočení simultánní, především pak tlumočení simultánní šeptem. O škodlivosti šepotu na hlas se zmiňuje např. Frostová (2010) (viz kap. 2.2.3 *Hlasové nároky na tlumočnický mluvených a znakových jazyků*). Odpovědi respondentů mě proto nepřekvapily.

Celkem 3 respondenti označují jako nejnáročnější typ tlumočení *šušotáž* a zároveň všechny typy konsekutivního tlumočení. V odpovědích se více méně shodují. Jakýkoliv typ konsekutivního tlumočení pro všechny představuje vysokou míru hlasové náročnosti, tlumočí-li bez mikrofonu v rozlehlejší místnosti pro velké množství lidí. Dva z nich *šušotáž* uvádí v kontextu tlumočení bez tlumočnické aparatury („*šeptací zařízení*“, *sluchátka a šepták*). Zbývající jeden respondent výběr *šušotáže* nezdůvodňuje.

Dále 3 respondenti shodně uvedli jako hlasově nejnáročnější typ konsekutivní tlumočení se zápisem. Jeden z nich svou volbu odůvodňuje hlučnějším publikem než při simultánním tlumočení. Druhý uvádí, že takovéto tlumočení většinou probíhá bez příslušné techniky (nejspíše mikrofonu) a pro větší publikum. Třetí svou volbu nezdůvodňuje.⁴⁷

Zbylí respondenti (3 z 20) se ve svých odpovědích oproti ostatním více či méně liší. První z nich uvádí jako hlasově náročné všechny typy simultánního tlumočení (nevyzdvihuje tedy pouze *šušotáž*), druhý z nich jako hlasově nejnáročnější uvádí

⁴⁷ Další možné vysvětlení, proč někteří respondenti označili jako nejnáročnější typ tlumočení konsekutivní tlumočení se zápisem je, že zápisem bývá tlumočeno po delších úsecích promluvy řečníka (tlumočnický tudíž používá hlas po delších úsecích) (srov. Čeňková, 2008).

simultánní tlumočení kabinové a poslední jako hlasově nejnáročnější uvádí obecně tlumočení konsekutivní bilaterální (tlumočení oběma směry).

Jelikož v otázce 2.3, ve které respondenti měli označit, zda jim hlasově náročnější připadá tlumočení simultánní nebo konsekutivní, pouze 9 z 20 (1 se hlasování zdržel) označilo jako hlasově náročnější tlumočení simultánní a v této otázce ho uvedlo celkem 15 respondentů (11 pouze šušotáž, 3 šušotáž + KT, 1 obecně ST), rozhodla jsem se podívat na odpovědi u dvou zmíněných otázek (2.3. + 2.6.) a porovnat je. Do tabulky č. 2 jsem tak zanesla také odpovědi z otázky 2.3. (odpovědi jsou zaneseny v závorce na konci každého slovního zdůvodnění). Odpověděl-li respondent jinak v otázce 2.3. a jinak v této otázce 2.6., vyznačila jsem závorku s odpovědí v tabulce tučně a vínovou barvou. Z tabulky poté vyplývá, že celkem 5 respondentů označilo v otázce 2.3. jako hlasově náročnější tlumočení konsekutivní a v otázce 2.6. uvedlo jako hlasově nejnáročnější šušotáž (podtyp tlumočení simultánního). Jeden respondent v otázce 2.3. označil jako hlasově náročnější tlumočení simultánní, ale do otevřené otázky 2.6. uvedl jako hlasově nejnáročnější tlumočení se zápisem (konsekutivní). Změna nastala také v tom, kdo kterou otázku vynechal. 1 respondent se zdržel hlasování v otázce 2.3., do otázky 2.6. však odpověděl a uvedl jako hlasově nejnáročnější tlumočení šeptem. Oproti tomu 1 respondent označil v otázce 2.3. jako náročnější tlumočení konsekutivní a otázku 2.6. přeskočil.

Zajímavá pro mě byla rovněž odpověď jednoho z respondentů, který jako nejnáročnější typ tlumočení uvedl šušotáž, zároveň však poznamenal, že podle něj hlasovou náročnost nelze spojovat s typem tlumočení, ale záleží vždy na daných okolnostech. Tento respondent také uvedl, že se zatím nesetkal s termínem *sumarizované tlumočení* (KT) a označuje ho jako tlumočení „sumární“.

3. Hlasové poruchy

V tomto oddíle jsem se respondentů dotazovala na hlasové poruchy. Zajímalo mě, zda mají zkušenosti s poruchami hlasu, které nebyly způsobeny výkonem jejich profese, ale např. nějakou nemocí, zda mají zkušenosti s poruchami hlasu, které nastaly v důsledku jejich profese, a jak případné hlasové obtíže léčili, zda byli nuceni vyhledat odbornou pomoc, anebo zda stačilo pouhé domácí léčení.

3.1. Potýkal/a jste se za dobu své praxe s hlasovými obtížemi, které nebyly způsobeny výkonem Vaší profese? (výběr z možností ano/ne)

V této otázce mě zajímalo, zda se respondenti za dobu své praxe potýkali s hlasovými obtížemi, které byly způsobeny např. nějakou nemocí (nachlazením apod.) a nesouvisely s výkonem jejich profese. Na otázku odpovědělo všech 21 respondentů. Téměř tři čtvrtiny z nich (15) odpovědělo, že se hlasovými potížemi nezpůsobenými výkonem jejich profese za dobu své praxe nepotýkalo. Zbýlých 6 respondentů uvedlo, že se s takovými obtížemi v rámci svého profesního působení setkalo. Toto rozložení odpovědí mě nijak nepřekvapilo, neboť i ze svého okolí vím, že někdo je k hlasovým obtížím v rámci např. nemoci náchylnější než někdo jiný. Zastoupení toho nebo onoho typu lidí záleží vždy na složení konkrétní skupiny, v tomto případě na respondentech, kteří vyplňují dotazník.

3.2. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, s jakými obtížemi jste se potýkal/a. (otevřená otázka)

Tato otevřená otázka doplňovala otázku předcházející. Všech 6 respondentů, kteří v předchozí otázce odpověděli kladně, své odpovědi doplnili.

Celkem 5 z nich uvedlo, že se s hlasovými obtížemi potýkalo v důsledku běžného nachlazení (zahrnuji do něj i odpověď rýma/kašel). Dva k nachlazení přidali ještě jiný důvod: chřipka (1), podráždění krku ledovým či bublavým nápojem (1). Poslední respondent se o důvodu obtíží nezmiňuje a zmiňuje pouze typ hlasových obtíží.

Hlasové obtíže přibližují celkem 4 z 6 respondentů. Konkrétně uvádí následující: chrapot a namožené hlasivky, chrapot a úplná ztráta hlasu, ztráta hlasu, částečná ztráta hlasu. Vzhledem k podobným příčinám jsou uvedené obtíže obdobné. Odpovědi respondentů mě nijak nepřekvapily, sama se s takovými obtížemi setkávám, jak u sebe, tak u svého okolí, a proto jsem je očekávala.

3.3. Potýkal/a jste se za dobu své praxe s hlasovými obtížemi, které byly způsobeny výkonem Vaší profese? (výběr z možností ano/ne)

Cílem této otázky bylo zjistit, zda se respondenti někdy potýkali s hlasovými obtížemi způsobenými povahou jejich profese tlumočnicka mluveného jazyka. Na tuto otázku odpovědělo všech 21 respondentů. Většina z nich (14) odpovědělo, že se s takovými obtížemi doposud nesetkalo. Zbytek (7) se s nimi již setkalo. Počet kladně a záporně odpovídajících respondentů byl tedy podobný jako v předchozích otázkách (hlasové obtíže nezpůsobené výkonem profese tlumočnicka MJ).

Pro zajímavost jsem porovnála, zda v této otázce kladně odpověděli stejní respondenti (+ 1 navíc) jako v otázkách předchozích (3.1. + 3.2.). Předpokládala jsem totiž, že trpí-li někdo ztrátou hlasu z důvodu nemoci (ať už se jedná o občasnou či pravidelně se opakující hlasovou obtíž), mohl by být náchylnější k hlasovým problémům, které jsou spojené s výkonem jeho profese. Ve 3 případech se skutečně jednalo o stejné respondenty jako u otázek předcházejících. Ti se během své praxe již potýkali jak s hlasovými obtížemi nezpůsobenými výkonem profese tlumočnicka MJ, tak s obtížemi, které výkon jejich profese způsobil. Zbylí 4 respondenti v předchozích otázkách odpověděli záporně.

3.4. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, s jakými obtížemi jste se potýkal/a. (otevřená otázka)

Cílem této otevřené otázky bylo doplnit kladné odpovědi na otázku předcházející. Všech 7 respondentů, kteří v předchozí otázce uvedli, že se již za dobu své praxe s hlasovými obtížemi způsobenými výkonem své profese potýkali, svou odpověď v této otázce ochotně rozvinulo. Jejich odpovědi jsou uvedeny v následující tabulce č. 3.

Tabulka 3 Hlasové potíže respondentů způsobené výkonem profese tlumočnicka MJ

Jednou jsem ztratila hlas (po celodenním konsektivním tlumočení nahlas na celou místnost, pravděpodobně v důsledku nedoléčeného předchozího onemocnění, kdy byl hlas oslaben).
Tlumočení v hlučném prostředí + nachlazení, atd.
Chrapot a úplná ztráta hlasu
Chrapot
Uzlíky na hlasivkách
Namozené hlasivky
Po celodenní tlumočení při natáčení filmu (venku v chladném počasí a při nutnosti stále mluvit hodně nahlas) jsem prostě "přišla" o hlas a další den jsem pouze šeptala, sípala a chraptěla, tudíž jsem musela za sebe sehnat náhradu. I přes léčení (čaje, odvary atd.) to zabralo 5 dní...

Dva z uvedených respondentů uvedli, že k jejich hlasovým obtížím došlo v důsledku kombinace výkonu práce při onemocnění (nachlazení). Stejní dva respondenti společně s jedním dalším uvádí, že k hlasovým obtížím došlo v důsledku výkonu práce v nevhodných prostředích (rozlehlá místnost, hlučné prostředí, chladné venkovní prostředí). Z hlasových obtíží respondenti uvádí následující: chrapot a úplná ztráta hlasu (4), namožené hlasivky a uzlíky na hlasivkách. Jeden respondent neuvádí konkrétní hlasové obtíže, ale pouze jejich důvod.

3.5. Byl/a jste nucen/a za dobu své praxe z důvodu hlasových obtíží vyhledat odbornou pomoc? (výběr z možností ano/ne)

V této otázce navazuji logicky na otázky předcházející. Zajímá mě, zda respondenti byli nuceni za dobu své profese vyhledat nějakou odbornou pomoc (praktického lékaře, foniatra, hlasového pedagoga apod.). Očekávám tedy, že kdo na tuto otázku odpoví kladně (byl nucen vyhledat odbornou pomoc), odpověděl kladně i na otázky, zda někdy trpěl hlasovými obtížemi (souvisejícími i nesouvisejícími s výkonem své profese).

Na tuto otázku odpovědělo všech 21 respondentů. Většina z nich (16) odpověděla podle očekávání záporně, tedy že nebyla nucena odbornou pomoc vyhledat. Zbýlých 5 respondentů odpovědělo, že odbornou pomoc nuceno vyhledat bylo. Pro jistotu jsem zkontrolovala, zda se těchto pět respondentů v předešlých otázkách o hlasových problémech zmiňovalo. Výsledky odpovídaly. Jednalo se o respondenty, kteří v předchozích otázkách uvedli jednak hlasové obtíže s profesí tlumočnicka MJ nesouvisející (2 z 5), s profesí tlumočnicka MJ související (2 z 5) a oba typy hlasových obtíží (1 z 5).

3.6. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, o jakou odbornou pomoc se jednalo. (otevřená otázka)

Tato otevřená otázka měla za cíl doplnit otázku předcházející. Zajímalo mě, jakou odbornou pomoc museli respondenti z důvodu hlasových obtíží vyhledat. Všech 5 respondentů, kteří na předchozí otázku odpověděli kladně, ochotně svou odpověď v této otázce rozvinulo. Jejich odpovědi jsou uvedeny v následující tabulce č. 4.

Tabulka 4 Vyhledání odborné pomoci z důvodu hlasových obtíží (tlumočníci MJ)

Foniatr
Preventivní kontrola hlasivek po prodělané chřipce
Nevím úplně, jestli odpovídám správně – jednalo se o vyhledání běžné lékařské péče (praktického lékaře) z důvodu ztráty hlasu v rámci nachlazení. Jednou jsem skutečně byla v pracovní neschopnosti proto, že jsem přes noc ztratila hlas a nebyla schopna druhý den tlumočit. Lékař obvykle stejně poradí pouze hlasový klid, Vincentku apod.
Léčba hlasivek
Lékařská pomoc

Z uvedených odpovědí se mi nejzajímavější jeví zvláště ta, která je svým obsahem nejrozsáhlejší. Respondentka v ní uvádí, že byla nucena z důvodu ztráty hlasu v rámci nachlazení vyhledat praktického lékaře a nechat si vystavit pracovní neschopnost. Jako léčba jí byl nařízen hlasový klid a Vincentka (podle respondentky běžná rada lékaře). Za další zajímavou odpověď považuji tu, v níž respondent uvádí preventivní kontrolu hlasivek po prodělané nemoci (chřipce). Zbylí tři respondenti odpovídají více obecně.

3.7. Pokud jste se za dobu své praxe potýkal/a s hlasovými obtížemi, ale nebyl/a jste nucen/a vyhledat odbornou pomoc, uveďte prosím, jak jste hlasové obtíže řešil/a (léčil/a). (otevřená otázka)

Tato otázka měla za cíl doplnit všechny předešlé otázky v tohoto oddílu. Zajímalo mě, jak respondenti své případné hlasové obtíže (ať už byly nebo nebyly způsobeny tlmočením) léčili v případě, že kvůli nim nevyhledali žádnou odbornou pomoc (tedy jak je léčili sami doma). Pro jistotu jsem zkontrolovala, zda na otázku odpověděli pouze respondenti, kteří v předchozích odpovědích nějaké hlasové obtíže zmínili. Takových respondentů bylo celkem 10 (3 z nich zmínili obtíže nezpůsobené svou profesí, 4 z nich obtíže způsobené svou profesí a 3 z nich uvedli oba typy obtíží). Na tuto otázku odpovědělo 9 z nich. Jeden respondent uvedl vyhledání lékařské pomoci z důvodu uzlíků na hlasívkách, sám doma se neléčil (nejspíše z důvodu závažnější nemoci). Odpovědi respondentů jsou zaneseny do následující tabulky č. 5.

Tabulka 5 Domácí léčení hlasových obtíží (tlumočníci MJ)

Léčila jsem to primární nachlazení – kloktání, pastilky, Vincentka a hlavně 3-4 dny absolutní hlasový klid.
Při potížích, kdy nevyhledám odbornou pomoc (neběhám za foniatrem pokaždé), potíže řeším striktním 100% hlasovým klidem, obvykle stačí 3–4 dny, v kombinaci s bylinkami. Sice to samozřejmě znemožní na nějakou dobu práci, ale když se hlasem žívím, tak potřebuju, aby mi ještě pár desítek let vydržel
Pastilky, Vincentka

Tabulka 5 Domácí léčení hlasových obtíží (tlumočníci MJ) – pokračování

Před lety mi na ztrátu hlasu v rámci samoléčby velmi dobře zabírala homeopatika (Homeovox), ale před cca 4 lety účinek z nějakého důvodu zmizel. V posledních letech mi velmi dobře zabírá Vincentka, a to jak v rámci pitného režimu (minerálka) tak ve formě "cucavých" pastilek, které se nechají volně rozpustit v ústech. Plus hlasový klid, alespoň pár dní.
Hlasový klid, bylinné čaje, Homeovox, pastilky na hlasivky s islandským lišejníkem
Sirupem na kašel a kloktáním.
Třezalka, Panthenol, šátek na krk
Viz výše – čaje, odvary, balení krku a hlavně NEMLUVIT
Pastilky, čaje

Jednotlivé odpovědi respondentů mě nepřekvapily, neboť sama mám s domácím léčením hlasových obtíží bohaté zkušenosti. Nejčastěji se snažím o dodržování hlasového klidu, cucání nejrůznějších pastilek na hlasivky (především lišejníkové pastilky a Vincentka), homeopatika, pití teplého čaje s medem apod. Mé vlastní zkušenosti se tak se zkušenostmi respondentů překrývaly. Vlastní zkušenosti nemám pouze s kloktáním, zábaly na krk, odvary a Panthenolem, ale u svého okolí jsem tyto způsoby léčení již viděla.

Shrnutí 3. oddílu – Hlasové poruchy

Jelikož tento oddíl obsahoval větší množství vzájemně propojených otázek, vytvořila jsem shrnující tabulku odpovědí na všechny otázky (tabulka č. 6). Do tabulky jsou zařazeni pouze respondenti, kteří na nějakou z otázek odpovědi kladně (tedy mají zkušenosti s hlasovými problémy, odbornou pomocí či domácím léčením). Celkem se jednalo o 10 z 21 respondentů. Otázky ano/ne a jejich doplňující otevřené otázky, které následovaly bezprostředně po nich, jsou vždy spojeny do jednoho sloupce pod shrnujícím názvem. Takto byly spojeny otázky: 3.1. *Potýkal/a jste se za dobu své praxe s hlasovými obtížemi, které nebyly způsobeny výkonem Vaší profese?* a doplňující otázka 3.2. *Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a **ano**, uveďte prosím, s jakými obtížemi jste se potýkal/a (**Nemoc**);* 3.3. *Potýkal/a jste se za dobu své praxe s hlasovými obtížemi, které byly způsobeny výkonem Vaší profese?* a doplňující otázka 3.4. *Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a **ano**, uveďte prosím, s jakými obtížemi jste se potýkala (**Profese**);* 3.5. *Byl/a jste nucen/a za dobu své praxe z důvodu hlasových obtíží vyhledat **odbornou pomoc**?* a 3.6. *Pokud jste a předchozí otázku odpověděla **ano**, uveďte prosím, o jakou odbornou pomoc se jednalo (**Odborná pomoc**).* Poslední otázka oddílu 3.7. (téma domácí samoléčby) tvoří samotný sloupec (**Samoléčba**). Pro zajímavost za číslem respondenta v závorce uvádím také délku jeho praxe. Z důvodu malého vzorku však nešlo najít přímou souvislost mezi roky praxe a hlasovými obtížemi.

Tabulka 6 Shrnutí 3. oddílu – Hlasové poruchy tlumočnicků MJ

Respondenti (délka praxe)	Nemoc	Profese	Odborná pomoc	Samoléčba
6 (5 až 10 let)	Klasické onemocnění – rýma/kašel	Jednou jsem ztratila hlas (po celodenním konsektivním tlumočení nahlas na celou místnost, pravděpodobně v důsledku nedoléčeného předchozího onemocnění, kdy byl hlas oslaben)	(ne)	Hlasový klid, bylinné čaje, Homeovox, pastilky na hlasivky s islandským lišejníkem
7 (20 a více let)	Často je způsobilo nachlazení nebo podráždění krku ledovým či bublavým nápojem a potom následoval chrapot → namožené hlasivky při tlumočení → sípání → hlasový klid a Vincentka.	Tlumočení v hlučném prostředí + nachlazení, atd.	(ne)	Léčila jsem to primární nachlazení – kloktání, pastilky, Vincentka a hlavně 3-4 dny absolutní hlasový klid.
8 (3 až 5 let)	Chrapot a úplná ztráta hlasu	Chrapot a úplná ztráta hlasu	Foniatr	Při potížích, kdy nevyhledám odbornou pomoc (neběhám za foniatrem pokaždé), potíže řeším striktním 100% hlasovým klidem, obvykle stačí 3–4 dny, v kombinaci s bylinkami. Sice to samozřejmě znemožní na nějakou dobu práci, ale když se hlasem žívím, tak potřebuju, aby mi ještě pár desítek let vydržel
10 (10 až 20 let)	(ne)	Chrapot	(ne)	Pastilky, čaje

Tabulka 6 Shrnutí 3. oddílu – Hlasové poruchy tlumočnicků MJ – pokračování

Respondenti (délka praxe)	Nemoc	Profese	Odborná pomoc	Samoléčba
16 (20 a více let)	(ne)	Uzlíky na hlasivkách	Lékařská pomoc	-
17 (20 a více let)	(ne)	Namozžené hlasivky	Léčba hlasivek	Třezalka, Panthenol, šátek na krk
18 (20 a více let)	(ne)	Po celodenní tlumočení při natáčení filmu (venku v chladném počasí a při nutnosti stále mluvit hodně nahlas) jsem prostě "přišla" o hlas a další den jsem pouze šeptala, sípala a chraptěla, tudíž jsem musela za sebe sehnat náhradu. I přes léčení (čaje, odvary atd.) to zabralo 5 dní...	(ne)	Viz výše – čaje, odvary, balení krku a hlavně NEMLUVIT
19 (10 až 20 let)	Ztráta hlasu v rámci běžného nachlazení, ke které u mě dochází bez ohledu na pracovní vytížení sezónně cca 2x ročně – na jaře a na podzim.	(ne)	Nevím úplně, jestli odpovídám správně – jednalo se o vyhledání běžné lékařské péče (praktického lékaře) z důvodu ztráty hlasu v rámci nachlazení. Jednou jsem skutečně byla v pracovní neschopnosti proto, že jsem přes noc ztratila hlas a nebyla schopna druhý den tlumočit. Lékař obvykle stejně poradí pouze hlasový klid, Vincentku apod.	Před lety mi na ztrátu hlasu v rámci samoléčby velmi dobře zabírala homeopatika (Homeovox), ale před cca 4 lety účinek z nějakého důvodu zmizel. V posledních letech mi velmi dobře zabírá Vincentka, a to jak v rámci pitného režimu (minerálka) tak ve formě "cucavých" pastilek, které se nechají volně rozpustit v ústech. Plus hlasový klid, alespoň pár dní

Tabulka 6 Shrnutí 3. oddílu – Hlasové poruchy tlumočnicků MJ – pokračování

Respondenti (délka praxe)	Nemoc	Profese	Odborná pomoc	Samoléčba
20 (20 a více let)	Pouze běžná chřipka, nastydnutí	(ne)	Preventivní kontrola hlasivek po prodělané chřipce	Pastilky, Vincentka
21 (méně než rok)	Částečná ztráta hlasu a bolest v krku z důvodu nachlazení.	(ne)	(ne)	Sirupem na kašel a kloktáním.

4. Péče o hlas

V tomto oddíle jsem se svých respondentů ptala na otázky související s problematikou hlasové péče. Zajímalo mě, zda respondenti vědomě a cíleně pečují o svůj hlas, případně jak. Zda znají termín *hlasová hygiena* a co si pod ním všichni představují, i ti, co se s termínem setkali prvně. Otázky byly koncipovány podobně jako v předchozím oddíle, na otázky ano/ne navazovaly otázky otevřené, které měly za cíl je doplnit.

4.1. **Snážíte se vědomě a cíleně pečovat o svůj hlas?** (výběr z možností ano/ne)

V této otázce mě zajímalo, zda respondenti cíleně a vědomě pečují o svůj hlas. Jelikož na otázku 2.1. *Považujete se za hlasového profesionála? (= je pro výkon Vaší profese hlas nezbytný?)* všichni jednomyslně odpověděli „ano“, předpokládala jsem, že by valná většina z nich o svůj hlas takto pečovat mohla (alespoň základně, preventivně). Rozložení odpovědí však spíše potvrzovalo moji původní domněnku (uvedenou u otázky 2.2.) a tedy, že člověk si pravou důležitost něčeho (v tomto případě hlasu) uvědomuje až ve chvíli, kdy o to přijde. Na otázku odpovědělo všech 21 respondentů. 11 z nich odpovědělo, že o svůj hlas vědomě a cíleně pečuje, 10 z nich (tedy zhruba polovina) však odpovědělo, že nikoliv.

Pro zajímavost jsem si porovnala, zda se překrývají respondenti, kteří odpověděli, že během své praxe již setkali s hlasovými obtížemi (ať už byly způsobeny nemocí či výkonem profese) s těmi, kteří uvedli, že o svůj hlas pečují. Logicky bych předpokládala, že má-li někdo s hlasovými obtížemi zkušenost, bude si křehkost a důležitost svého hlasu uvědomovat o to více a bude o něj chtít pečovat. Respondentů, kteří uvedli, že se s nějakými hlasovými obtížemi setkali, bylo 9, těch co uvedlo, že pečují o svůj hlas bylo 11. Ukázalo se, že z 9 respondentů majících zkušenost s hlasovými obtížemi 6 v této otázce odpovědělo, že o svůj hlas pečuje. Zbylí 3 respondenti v této otázce uvedli, že o svůj hlas nepečují (dvěma z nich hlasový problém způsobila nemoc – nastydnutí/chřipka, jednomu z nich výkon profese tlumočnicka). Pět respondentů v této otázce uvedlo, že o svůj hlas pečuje, v předchozích otázkách však uvedlo, že se s vlastními hlasovými obtížemi zatím nesetkalo.

4.2. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, jak přesně o svůj hlas pečujete. (otevřená otázka)

Touto otevřenou otázkou jsem rozvíjela otázku předcházející. Zajímalo mě, jak respondenti o svůj hlas pečují, konkrétně ti, kteří odpověděli, že tak činí. Všech 11 na předchozí otázku kladně odpovídajících respondentů mi ochotně poskytlo odpověď i na tuto otázku. Jejich odpovědi jsem shrnula do následující tabulky č. 7.

Tabulka 7 Vědomá a cílená péče o hlas (tlumočníci MJ)

Během simultánního tlumočení v kabině mluvím jen tak hlasitě, aby mi bylo rozumět, snažím se hlas nepřetěžovat. Kromě tlumočení se věnuji i zpěvu, takže se dá říct, že trénuji.
Při ST hovořím tiše, při KT bez techniky tlumočím pouze když jsou vhodné podmínky.
Zbytečně ho nenamáhám (snažím se mít vždy mikrofon, nezvyšovat hlas, nebýt např. v zakouřeném prostředí, příliš v chladu apod.).
Už 30 let nepiji studené nápoje, nepřepínám hlas, nesnažím se překřičet sbíječku a tlumočím skoro výlučně v kabině a mluvím obvykle spíš hlubším hlasem než při běžné konverzaci.
Hlasová gymnastika
Péče je možná trochu silné slovo, ale například hodně držím na uzdě kouření, při tlumočení dbám na pití, piji teplou vodu, vždy si na akci kupuji tabletky s lišejníkem (možná trochu placebo, ale funguje mi).
Snažím se najít hloubku, která mi vyhovuje, většinou mluvíme všichni vyšším hlasem než je našemu tělu vlastní
Snažím se dodržovat klidový režim, když to jde.
Naučila jsem se mluvit s "otevřeným" hrdlem.
Snažím se příliš nekřičet a v zimě a chladu nosit šálu. Při tlumočení pokud možno využívat mikrofon.
Snažím se zbytečně nekřičet, dbát na správné "posazení" hlasu a především se vyhýbám nachlazení – nosím kolem krku šátek apod. Plus v případě, že skutečně cítím velkou námahu (dlouhé náročné tlumočení), zařadím preventivně Vincentku apod.

Odpovědi respondentů byly ve shodě s poznatky uváděnými v teoretických kapitolách práce na základě odborné literatury. Převážně zmiňovali zásady uvedené v kapitole 4.4 *Hlasová hygiena*. Konkrétně zmiňovali např. tlumočení pouze v hlasově vhodných prostředích a vyhýbání se hlasově škodlivým prostředím (hlučné, zakouřené apod.), nepřetěžování a zbytečné nenamáhání hlasu (např. používat mikrofon, nekřičet), dodržování správné životosprávy (nekouřit), najít správnou polohu hlasu atd.

Jeden z respondentů uvádí jako odpověď termín *hlasová gymnastika*. Ten ve své práci doposud neuvádím. Jeho definici jsem našla v publikaci od Vrchotové-Pátové (1983a), ze které již v práci čerpám. Autorka termín definuje následovně: „*Hlasová gymnastika je způsob rehabilitačního a reedukačního cvičení hlasu po některých chorobách nebo jsou to speciální hlasová cvičení jako součást odstraňování hlasových poruch funkcionálních. Provádí ji hlasový pedagog ve spolupráci s lékařem nebo ve specifické formě lékař.*“ (Vrchotová-Pátová, 1983a, s. 57). V novějších publikacích, ze

kterých v práci čerpám, jsem se s termínem nesetkala. Podívala jsem se proto na respondentovy odpovědi v předchozím oddílu 3. – Hlasové poruchy. Ukázalo se, že tento respondent v předešlém oddílu uvedl, že se již za dobu své praxe s hlasovými obtížemi způsobenými i nezpůsobenými výkonem svého povolání (chrapot a úplná ztráta hlasu) potýkal, má zkušenosti s domácím léčením hlasu, a dokonce byl nucen kvůli potížím vyhledat foniatra. Pro své bohaté zkušenosti v oblasti hlasu je proto nejspíše obeznámen s hlasovou gymnastikou a jejími cviky.

Zajímavá mi přišla také odpověď, kdy respondent uvádí trénink a péči o hlas pomocí zpěvu. O cvičení hlasů mluvního a zpěvního navzájem pojednávám v kap. 4.2.2 *Hlasová výchova zpěvního hlasu*.

4.3. Setkal/a jste se za svůj život s termínem *hlasová hygiena*? (výběr z možností ano/ne)

V této otázce mě zajímalo, zda jsou respondenti obeznámeni s termínem *hlasová hygiena*, který byl v práci tolikrát zmiňován. Vzhledem k tomu, že předchozí odpovědi zhruba poloviny respondentů (z celkového počtu) obsahují základní zásady hlasové hygieny, předpokládala jsem, že někteří s tímto termínem obeznámeni budou. Na otázku odpovědělo všech 21 respondentů. 12 z nich uvedlo, že se s termínem již setkalo, 11 z nich nikoliv. Podívala jsem se, zda se respondenti odpovídající v této otázce kladně shodují s respondenty, kteří v minulých otázkách odpovídali, že o svůj hlas pečují (bylo jich 11, tzn. že by k nim jeden přibyl). Z porovnání mi vyplynulo, že 6 respondentů (tedy polovina z 12) uvedlo, že pečuje o svůj hlas a zároveň zná termín *hlasová hygiena*. Dalších 6 respondentů, kteří v této otázce uvedli, že termín *hlasová hygiena* znají, v předchozích otázkách odpověděli, že o svůj hlas nepečují. A 5 respondentů, kteří uvedli v předchozích otázkách, že o svůj hlas pečují, v této otázce odpověděli, že se s termínem *hlasová hygiena* doposud nesetkali. Předpokládám, že této poslední skupině respondentů *hlasová hygiena* nějak představena byla (podle odpovědí v předchozích otázkách její zásady jmenují), ale buď jim nebyla prezentována pod tímto termínem, termín zapomněli, anebo jednájí na základě vlastních životních zkušeností.

4.4. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, jaké základní zásady hlasové hygieny znáte. (otevřená otázka)

Tato otevřená otázka měla za cíl doplnit otázku předcházející. Na otázku odpovědělo 9 respondentů, stejných, kteří na předchozí otázku (4.3.) odpověděli kladně. Těch však bylo celkem 12, 3 z nich se tedy odpovědi na tuto otázku zdrželi. Z těchto tří

1 v předchozích otázkách vyplňoval, že o svůj hlas pečuje, zbylí 2 vyplnili, že o svůj hlas cíleně nepečují. Odpovědi 9 respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli, jsou zaneseny do následující tabulky č. 8.

Tabulka 8 Základní zásady hlasové hygieny (tlumočníci MJ)

Znám mnohé zásady, leč kouřím a piju kávu – po více než 40 letech tlumočení zatím bez následků.
Nehulákat, nekouřit, nešeptat.
Kromě výše zmíněné regulace hlasitosti se snažím dýchat, dobře sedět, obecně málokdy křičím.
Viz výše – pečovat o svůj hlas, nenamáhat ho, mluvit normální hlasitostí (příliš nezvyšovat hlas ani nešeptat), nepít moc chladné ani moc horké nápoje, nebýt v nezdravém (např. zakouřeném) prostředí
Žádné kouření, žádné nebo téměř žádné alkoholické a bublinkové nápoje, v chladu vdechovat nosem, před hlasovým výkonem se rozcvičit pomocí hlasové gymnastiky, v případě potřeby dodržet hlasový klid.
Nemám to nastudované, ale zřejmě by mělo být součástí hlasové hygieny nepřepínání hlasivek.
Nepřepínat hlasivky, snažit se mluvit spíše "do hlavy" než jen "krkem" - podobně jako při zpívání, příp. pít/kloktat určité vody (vincentku), nejíst před tlumočením nic studeného (zmrzlina v létě).
Např. krátké dechové cvičení před samotným tlumočením, někdy i "stupnice" před zapnutím mikrofonu a hlavně nezvyšovat hlas, zbytečně neřvat. Jakmile mne začne "škrábat" v krku, snažím se pít teplý čaj... A pochopitelně střídání s kolegou tlumočnickem po stanovených časových úsecích
Asi viz 4.2 - nekřičet, zbytečně hlas nepřepínat, nepít příliš mnoho alkoholu, rozmluvit se, dbát na správné "posazení" hlasu (nemluvit příliš vysoko ani hluboko)

Zásady uváděné respondenty mě nepřekvapily, jsou v souladu se zásadami uváděnými podle literatury v předchozích kapitolách práce. Zajímavá pro mě byla odpověď, která je uvedena v tabulce na prvním řádku. Respondent v ní uvádí skutečnost, že ač zásady hlasové hygieny zná, vědomě některé z nich porušuje (kouření a pití kávy) a zatím, i po mnohaleté praxi, na jeho hlas nemělo dopad.

4.5. Pokud jste se s termínem *hlasová hygiena* doposud nesetkal/a, uveďte prosím, co si pod tímto termínem představujete. (otevřená otázka)

Tato otázka byla určena respondentům, kteří v otázce 4.3. odpověděli, že se s termínem *hlasová hygiena* doposud nesetkali. Bylo jich celkem 9, na otázku jich ale odpovědělo 10. Domnívám se, že v 1 případě šlo o omyl a respondent zamýšlel odpovědět na otázku předcházející 4.4., neboť v ní uvedl, že se s termínem *hlasová hygiena* setkal. Ostatních 9 respondentů bylo těch, kteří odpovědět měli. Všech 10 odpovědí je zaneseno v následující tabulce č. 9.

Tabulka 9 Odhad termínu *hlasová hygiena* (tlumočníci MJ)

Jak říkal jeden starší kolega a to je trochu vulgární, ale funguje to "Kurva se také nesmí udělat u prvního zákazníka." Takže vždy myslím na to, abych si nevyřvala hlasivky v první hodině.
Nepřepínat hlasivky, dostatečný odpočinek
Např. cviky, které mi pomůžou se u mluvení méně namáhat, plus pitný režim při mluvení
Člověk by měl mít správně posazený hlas, aby nepřepínal hlasivky, měl by správně dýchat, neměl by pít nápoje s ledem.
Nešeptat, ale nemluvit hlasitě, hlas pokud možno šetřit
Přísun tekutin, šetřit hlas
Pravděpodobně se jedna o peci o hlas a podporu hlasivek.
Promiňte, na internetu to hledat nebudu.
Péče o hlas, nepřetěžování.
Peci o hlas, zejména hlasivky ve smyslu jejich nepřetěžování a nějaké regenerace.

Z tabulky vyplynulo, že většina respondentů základní představu o významu tohoto termínu má. Jejich odpovědi by se daly shrnout takto: nepřetěžování a šetření hlasu, péče o hlas. Pouze 1 respondent nejspíše neměl představu, soudím tak z jeho odpovědi: „*Promiňte, na internetu to hledat nebudu.*“

Shrnutí 4. oddílu – Péče o hlas

Stejně jako u 3. oddílu jsem k tomuto vytvořila tabulku (č. 10), shrnující všechny otázky a odpovědi na ně. Jednotlivé otázky totiž na sebe vzájemně navazují a jsou provázané, proto si myslím, že je zajímavé podívat se, jak jednotliví respondenti odpovídali ve všech otázkách. Stejně jako v předchozí shrnující tabulce jsem i v této spojila do jednoho sloupce otázky ano/ne a jejich navazující otevřené otázky. Ve sloupci jsou uvedeny pod jednotným názvem. Takto jsem spojila následující otázky: 4.1. *Snažíte se vědomě a cíleně pečovat o svůj hlas?* a 4.2. *Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ano, uveďte prosím, jak přesně o svůj hlas pečujete (Péče o hlas)*; 4.3. *Setkal/a jste se za svůj život s termínem hlasová hygiena?* a 4.4. *Pokud jste na předcházející otázku odpověděl/a ano, uveďte prosím, jaké základní zásady hlasové hygieny znáte (Hlasová hygiena)*. Poslední otázku oddílu uvádím v samostatném sloupci pod názvem **Odhad termínu**. Do tabulky č. 10 je zahrnuto všech 21 respondentů, neboť každý z nich alespoň jednou odpověděl kladně nebo na doplňující otázku. Za číslem respondenta je v závorce uveden údaj o délce jeho praxe.

Tabulka 10 Shrnutí 4. oddílu – Péče o hlas (tlumočníci MJ)

Respondenti (délka praxe)	Péče o hlas	Hlasová hygiena	Odhad termínu
1 (20 a více let)	(ne)	Znám mnohé zásady, leč kouřím a piju kávu – po více než 40 letech tlumočení zatím bez následků.	-
2 (3 až 5 let)	(ne)	Nehulákat, nekouřit, nešeptat.	-
3 (5 až 10 let)	Během simultánního tlumočení v kabině mluvím jen tak hlasitě, aby mi bylo rozumět, snažím se hlas nepřetěžovat. kromě tlumočení se věnuji i zpěvu, takže se dá říct, že trénuji.	Kromě výše zmíněné regulace hlasitosti se snažím dýchat, dobře sedět, obecně málokdy křičím.	-
4 (20 a více let)	Při ST hovořím tiše, při KT bez techniky tlumočím pouze když jsou vhodné podmínky.	(ano, ale bez doplňující odpovědi)	-
5 (20 a více let)	(ne)	(ne)	Nepřepínat hlasivky, dostatečný odpočinek
6 (5 až 10 let)	Zbytečně ho nenamáhám (snažím se mít vždy mikrofon, nezvyšovat hlas, nebýt např. v zakouřeném prostředí, příliš v chladu apod.)	Viz výše – pečovat o svůj hlas, nenamáhat ho, mluvit normální hlasitostí (příliš nezvyšovat hlas ani nešeptat), nepít moc chladné ani moc horké nápoje, nebýt v nezdravém (např. zakouřeném) prostředí	-
7 (20 a více let)	Už 30 let nepiji studené nápoje, nepřepínám hlas, nesnažím se překřičet sbíječku a tlumočím skoro výlučně v kabině a mluvím obvykle spíš hlubším hlasem než při běžné konverzaci.	(ne)	Člověk by měl mít správně posazený hlas, aby nepřepínal hlasivky, měl by správně dýchat, neměl by pít nápoje s ledem.

Tabulka 10 Shrnutí 4. oddílu – Péče o hlas (tlumočníci MJ) - pokračování

Respondenti (délka praxe)	Péče o hlas	Hlasová hygiena	Odhad termínu
8 (3 až 5 let)	Hlasová gymnastika	Žádné kouření, žádné nebo téměř žádné alkoholické a bublinkové nápoje, v chladu vdechovat nosem, před hlasovým výkonem se rozvířit pomocí hlasové gymnastiky, v případě potřeby dodržet hlasový klid	-
9 (10 až 20 let)	Péče je možná trochu silné slovo, ale například hodně držím na uzdě kouření, při tlumočení dbám na pití, piji teplou vodu, vždy si na akci kupuji tabletky s lišejníkem (možná trochu placebo, ale funguje mi).	(ne)	Jak říkal jeden starší kolega a to je trochu vulgární, ale funguje to "Kurva se také nesmí udělat u prvního zákazníka." Takže vždy myslím na to, abych si nevyřvala hlasivky v první hodině.
10 (10 až 20 let)	(ne)	Nemám to nastudované, ale zřejmě by mělo být součástí hlasové hygieny nepřepínání hlasivek.	-
11 (10 až 20 let)	(ne)	(ne)	Péče o hlas, zejména hlasivky, ve smyslu jejich nepřetěžování a nějaké regenerace
12 (20 a více let)	(ne)	(ano, ale bez doplňující odpovědi)	-
13 (20 a více let)	(ne)	(ano, proto odpověď na další otázku nejspíše omyl, odpovězeno mělo být zde)	Nešeptat, ale nemluvit hlasitě, hlas pokud možno šetřit
14 (10 až 20 let)	(ne)	Nepřepínat hlasivky, snažit se mluvit spíše "do hlavy" než jen "krkem" - podobně jako při zpívání, příp. pít/kloktat určité vody (vincentku), nejíst před tlumočením nic studeného (zmrzlina v létě).	-

Tabulka 10 Shrnutí 4. oddílu – Péče o hlas (tlumočníci MJ) – pokračování

Respondenti (délka praxe)	Péče o hlas	Hlasová hygiena	Odhad termínu
15 (20 a více let)	Snažím se najít hloubku, která mi vyhovuje, většinou mluvíme všichni vyšším hlasem než je našemu tělu vlastní.	(ne)	Např. cviky, které mi pomůžou se u mluvení méně namáhat, plus pitný režim při mluvení.
16 (20 a více let)	Snažím se dodržovat klidový režim, když to jde.	(ne)	Péče o hlas, nepřetěžování
17 (20 a více let)	Naučila jsem se mluvit s "otevřeným" hrdlem	(ne)	Promiňte, na internetu to hledat nebudu.
18 (20 a více let)	Snažím se příliš nekřičet a v zimě a chladu nosit šálu. Při tlumočení pokud možno využívat mikrofon.	Např. krátké dechové cvičení před samotným tlumočením, někdy i "stupnice" před zapnutím mikrofonu a hlavně nezvyšovat hlas, zbytečně neřvat. Jakmile mne začne "škrábat" v krku, snažím se pít teplý čaj... A pochopitelně střídání s kolegou tlumočnickem po stanovených časových úsecích.	-
19 (10 až 20 let)	Snažím se zbytečně nekřičet, dbát na správné "posazení" hlasu a především se vyhýbám nachlazení – nosím kolem krku šátek apod. Plus v případě, že skutečně cítím velkou námahu (dlouhé náročné tlumočení), zařadím preventivně Vincentku apod.	Asi viz 4.2 - nekřičet, zbytečně hlas nepřepínat, nepít příliš mnoho alkoholu, rozmluvit se, dbát na správné "posazení" hlasu (nemluvit příliš vysoko ani hluboko)	-
20 (20 a více let)	(ne)	(ne)	Přísun tekutin, šetřit hlas
21 (méně než rok)	(ne)	(ne)	Pravděpodobně se jedná o péči o hlas a podporu hlasivek

5. Hlasové školení v rámci tlumočnického vzdělávání

V tomto oddílu jsem se respondentů ptala na otázky související s jejich tlumočnickým vzděláváním ve školských institucích a jiných organizacích. Zajímalo mě, zda v rámci svého tlumočnického vzdělávání prošli tlumočníci nějakým hlasovým školením. První část otázek (5.1. – 5.9.) se zabývá oblastí hlasového školení v rámci primárního tlumočnického vzdělávání. Druhá část otázek (5.10. – 5.13.) se zabývá doplňkovým tlumočnickým vzděláváním.

5.1. Jsem absolvent (uveďte prosím instituci a rok absolutoria) (otevřená otázka)

První otázce jsem po respondentech požadovala vysokoškolskou instituci, v jejímž rámci absolvovali a rok jejich absolutoria. Díky těmto informacím bych si mohla udělat obrázek o případném vývoji obsahu výuky na stejné škole. Na otázku odpovědělo 15 z 21 respondentů. Většina z nich (10) získala vzdělání na Ústavu translatologie FF UK (v rozpětí let 1982–2020). Zbylí respondenti absolvovali v následujících institucích: Státní jazyková škola (1970), FF UK (lingvistika, 1987), FF UPOL (2007) (+ EMCI, ÚTRL 2008), KTV Nijkerk (2021, Nizozemsko) a PedF (2013, angličtina a hudební výchova, bez tlumočnického vzdělání). 6 respondentů se hlasování zdrželo.

5.2. Mám vzdělání (výběr jedné či více z nabízených možností)

V této otázce respondenti měli zaškrtnout která z pro ně nabízených možností platí. Tedy zda mají vzdělání pouze tlumočnické či pouze překladatelské, tlumočnické i překladatelské anebo mají vzdělání z jiného než tlumočnické překladatelského oboru. Na otázku odpovědělo 19 z 21 respondentů. 7 z 19 uvedlo kombinaci vzdělání tlumočnického a překladatelského, 3 z 19 uvedli kombinaci vzdělání tlumočnického, překladatelského a nějakého dalšího oboru (2x filologie, 1x sociální vědy), 3 respondenti uvedli pouze tlumočnické vzdělání, jiný (1) uvedl tlumočnické vzdělání v kombinaci s fonetickým. Zbýlých 5 respondentů uvedlo jiné než tlumočnické či překladatelské vzdělání (filologické, lingvistické, učitelské, jazykové a jazykové společně s hudebním).

5.3. Prošel/prošla jste v rámci Vašeho primárního tlumočnického vzdělávání nějakým hlasovým školením? (výběr jedné z nabízených možností)

V této otázce mě zajímalo, zda tlumočníci v rámci svého primárního tlumočnického vzdělání prošli nějakým hlasovým školením. Na výběr měli ze tří možností: ano/ne/nemám tlumočnické vzdělání. Na otázku odpovědělo všech 21 respondentů a odpovědi byly rozděleny přesně na třetiny, tedy každou z nabízených

možností zaškrtno 7 respondentů. Ti, kteří zaškrtnli „ano“, pocházeli z Ústavu translatologie FF UK. To by odpovídalo výsledkům zjištěným rešersemi studijních plánů vysokoškolských institucí tlumočnicků MJ, ze kterých vyplynulo, že na Ústavu translatologie FF UK je veden předmět *Technika mluveného projevu*, který se hlasovým školením zabývá (viz kap. 5.1.1 *Vybrané domácí programy vysokoškolských institucí*).

5.4. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo. (otevřená otázka)

Cílem této otázky bylo zpřesnit odpovědi na otázku předcházející. Týkala se pouze těch respondentů, kteří v minulé otázce odpověděli kladně (prošli hlasovým školením v rámci primárního tlumočnického vzdělání). Všech 7 respondentů, od kterých byla odpověď očekávána, ochotně odpovědělo.

Všech 7 respondentů se s hlasovým školením setkalo v rámci semináře na Ústavu translatologie FF UK (dva z nich zmiňují také jméno doc./prof. Dohalské). Podle otázky 5.1. však z 15 respondentů na ÚTRL FF UK studovalo 10 (ne jen 7 respondentů). Zbylí 3 respondenti uvedli, že hlasovým školením v rámci svého primárního vzdělávání neprošli. Pro jistotu jsem zkontrolovala, zda se např. nejednalo o starší ročníky, u kterých by ještě daný předmět ve studijních plánech nebyl obsažen. Ukázalo se však, že rok absolutoria nejspíše nehrál roli (jednalo se o ročníky 1982, 1984 a 2020).

5.5. Pokud jste v rámci Vašeho primárního tlumočnického vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, uveďte prosím, čeho přesně se týkalo. (otevřená otázka)

Tato otázka navazovala na dvě předcházející otázky (5.3 a 5.4). Někteří respondenti na ni už odpověděli v rámci odpovědí na předchozí otázky a na své odpovědi odkazovali. Jednotlivé odpovědi jsou uvedeny v následující tabulce č. 11. Pokud respondenti v rámci této otázky odkazovali na své předcházející odpovědi, uvedla jsem odpovědi z přecházejících otázek kurzívou do závorky.

Tabulka 11 Primární tlumočnické vzdělání – hlasové školení (tlumočníci MJ)

Viz výše (<i>minimální vysvětlení základních zásad, žádný hlubší trénink</i>)
Technika mluveného projevu
Zásady mluveného projevu – učili jsme se pracovat s hlasem, správně dýchat apod.
Viz. výše (<i>Techniky mluveného projevu, paní doc. Dohalská</i>)
No, bylo tam něco o tom, jak hovořit, aby to bylo příjemné a i něco o té hygieně, byť se tomu tak myslím neříkalo. Prof. Dohalská zmiňovala způsob, jak se rozmluvila po uzlicích na hlasivkách.
Spíše praktické rady, které jsem už popsala výše + správné práce s dechem, abychom se nezajíkávali
Technika mluveného projevu – práce s hlasem, intonace, frázování – vlastní projevy či tlumočení atd.

5.6. Pokud jste v rámci Vašeho primárního tlumočnického vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné? (výběr z možností ano/ne)

V této otázce mě zajímala přínosnost hlasového školení v rámci primárního tlumočnického vzdělávání (za předpokladu, že ho respondenti absolvovali). Na otázku odpovědělo pouze 6 ze 7 respondentů vyplňujících otázku předcházející. Většina z nich (5) uvedla, že pro ně školení bylo přínosné. Jeden respondent uvedl, že nikoliv, jeden se odpovědi zdržel.

5.7. Prosím odůvodněte svou odpověď na předchozí otázku. (otevřená otázka)

V této otázce jsem respondenty poprosila o odůvodnění odpovědi na předchozí otázku. Tedy proč si myslí, že pro ně hlasové školení v rámci primárního vzdělávání bylo/nebylo přínosné. Na otázku odpovědělo už jen 6 ze 7 respondentů. 1 z nich se tedy odpovědi zdržel (ten, který se zdržel odpovědi i na předchozí otázku). V následující tabulce č. 12 jsou v levém sloupečku uvedeny odpovědi respondentů považujících hlasové školení za přínosné (5), v pravém je uvedena odpověď 1 respondenta, který ho považoval za nepřínosné.

Tabulka 12 Přínosnost hlasového školení (tlumočníci MJ)

Přínosné	Nepřínosné
Užitečné techniky práce s hlasem a dýchání	Informace byly minimální
Uvědomila jsem si, že je třeba nebrat hlas tak automaticky	
Byl to hezký kurz, ale už si to moc nepamatuju	
Protože to byly praktické rady, které pak "v terénu" opravdu fungují, čili motivace dodržovat je u mě docela velká.	
Naučilo mne lépe s hlasem (a zejména s intonací) pracovat a pečovat o své hlasivky.	

5.8. Pokud jste v rámci Vašeho primárního tlumočnického vzdělání neprošel/neprošla hlasovým školením, uvítal/a byste jeho zařazení? (výběr z nabízených možností ano/ne)

Tato otázka směřovala na respondenty, jež v otázce 5.3. uvedli, že neprošli žádným hlasovým školením v rámci svého primárního tlumočnického vzdělávání. Těch bylo celkem 7. Na otázku však odpověděli také 3 respondenti, kteří v otázce 5.3. uvedli, že nemají tlumočnické vzdělání a také 1 respondent, který hlasovým školením v rámci svého tlumočnického vzdělání prošel, ale byl s ním nespokojen. Odpovědělo tedy celkem 11 respondentů. Většina, 8 z nich, by zařazení hlasového školení vítala, zbylí 3 nikoliv.

5.9. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, v čem vidíte přínos hlasového školení. (otevřená otázka)

Tato otázka rozvíjela otázku předcházející. Všechny 8 respondentů, kteří uvedli, že by zařazení hlasového školení do svého primárního tlumočnického vzdělávání uvítali, uvedli velmi podobné důvody: hlas je nástroj tlumočnického mluveného jazyka, a proto by bylo dobré vědět, jak se o něj starat a jak s ním zacházet. Přesné odpovědi jsou uvedeny v následující tabulce č. 13.

Tabulka 13 Přínos hlasového školení očima tlumočnicků MJ

Používám hlas v práci
Často se tlumočníci špatně poslouchají, předpokládám, že některé typy používání hlasu mohou být nepohodlné nebo neudržitelné i pro tlumočnický samotný
hlas je nástroj jako každý jiný a o každý nástroj je důležité umět pečovat.
Je dobré uvažovat o hlasu jako o nástroji, který není nerozbitný, a je tedy potřeba s ním zacházet správně a pečovat o něj.
Hlas je můj pracovní nástroj, jakákoli péče o něj je pro mě přínos, škoda to zanedbávat.
Péče o hlas a zvýšení kultury mluveného projevu.
Člověk by si měl být od začátku vědom toho, jak moc je pro něj hlas jako nástroj důležitý a jak o něj správně pečovat.
Bylo by jistě dobré vědět, jak se o hlas starat.

Shrnutí otázek 5.1. – 5.9.

První část otázek 5. oddílu se týkala hlasového školení v rámci primárního tlumočnického vzdělávání tlumočnicků mluvených jazyků. Pro přehlednost jsem vytvořila shrnující tabulku č. 14, ve které jsou uvedeny odpovědi jednotlivých respondentů. Stejně jako v předchozích shrnujících tabulkách č. 6 a 10 jsem v této spojila otázky typu ano/ne s otázkami bezprostředně následujícími, které je doplňují, a to následovně: otázka 5.3. *Prošel/prošla jste v rámci Vašeho primárního tlumočnického vzdělávání nějakým hlasovým školením* a otázka 5.4. *Pokud jste na předchozí otázku odpověděla ano, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo*, jsou spojeny ve sloupci s názvem **Hlasové školení (instituce)**; otázka 5.6 *Pokud jste v rámci vašeho primárního tlumočnického vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné?* a otázka 5.7. *Prosím odůvodněte svou odpověď na předchozí otázku*, jsou spojeny ve sloupci s názvem **Přínosnost školení**; otázka 5.8. *Pokud jste v rámci Vašeho primárního tlumočnického vzdělávání neprošel/neprošla hlasovým školením, uvítala byste jeho zařazení?* a otázka 5.9. *Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ano, uveďte prosím, v čem vidíte přínos hlasového školení*, jsou spojeny do

sloupce pod názvem **Přání hl. školení zařadit**. Otázky 5.1., 5.2. a 5.5. jsou uvedeny v samostatných sloupcích, pod názvy **Jsem absolvent**, **Mám vzdělání** a **Obsah hl. školení**.

Tabulka 14 Shrnutí otázek 5.1.–5.9. (tlumočníci MJ)

Respondenti	Jsem absolvent	Mám vzdělání	Hlasové školení (instituce)	Obsah hl. školení	Přínosnost hl. školení	Přání hl. školení zařadit
1	-	-	nemám tlumočnické vzdělání	-	-	-
2	UK, 2020	tlumočnické/ překladačské	(ne)	-	-	Používám hlas při práci
3	ÚTRL FF UK, 2016	tlumočnické/ fonetické	minimální vysvětlení základních zásad, žádný hlubší trénink	viz. výše	(ne): Informace byly minimální	často se tlumočníci špatně poslouchají, předpokládám, že některé typy používání hlasu mohou být nepohodlné nebo neudržitelné i pro tlumočníky samotné
4	-	-	nemám tlumočnické vzdělání	-	-	-
5	ÚTRL FF UK, 1999	tlumočnické	ÚTRL FF UK	Technika mluveného projevu	-	-
6	FF UK Praha, 2014	tlumočnické	V rámci studia na ústavu translologie FF UK	Zásady mluveného projevu – učili jsme se pracovat s hlasem, správně dýchat apod.	Užitečné techniky práce s hlasem a dýchání	-
7	-	fonologické	nemám tlumočnické vzdělání	-	-	-

Tabulka 14 Shrnutí otázek 5.1.–5.9. – pokračování

Respondenti	Jsem absolvent	Mám vzdělání	Hlasové školení (instituce)	Obsah hl. školení	Přínosnost hl. školení	Přání hl. školení zařadit
8	Nemám tlumočnické vzdělání, vystudoval a jsem angličtinu a hudební výchovu na PedF (2013)	jazykové a hudební	nemám tlumočnické vzdělání	-	-	Hlas je nástroj jako každý jiný a o každý nástroj je důležité umět pečovat
9	na FF UK jsme měli semestr Techniky mluveného projevu, paní doc. Dohalská, promoce 2005	tlumočnické/ překladatelské	výše uvedený seminář na FF UK	viz. výše	Uvědomila jsem si, že je třeba nebrat hlas tak automaticky	-
10	-	tlumočnické/ překladatelské	(ne)	-	-	Je dobré uvažovat o hlasu jako o nástroji, který není nerozbitný, a je tedy potřeba s ním zacházet správně a pečovat o něj.

Tabulka 14 Shrnutí otázek 5.1.–5.9. – pokračování

Respondenti	Jsem absolvent	Mám vzdělání	Hlasové školení (instituce)	Obsah hl. školení	Přínosnost hl. školení	Přání hl. školení zařadit
11	FF UK, ÚTRL, 2009	tlumočnické/ překladatelské / sociální vědy	FF UK, metodika mluveného projevu či tak nějak, prof. Dohalská	No, bylo tam něco o tom, jak hovořit, aby to bylo příjemné a i něco o té hygieně, byť se tomu tak myslím neříkalo. Prof. Dohalská zmiňovala způsob, jak se rozmluvila po uzlících na hlasivkách	Byl to hezký kurz, ale moc si toho nepamatuju	-
12	Státní jazyková škola, 1970	tlumočnické/ překladatelské	(ne)	-	-	(ne)
13	FF UK, ÚTRL, 1984	tlumočnické/ překladatelské	(ne)	-	-	(ne)
14	FF UK, ÚTRL, 2007	tlumočnické/ Překladatelské / filologické	Myslím, že v rámci kurzů fonetiky, které byly součástí kurikula	Spíše praktické rady, které jsem už popsala výše + správná práce s dechem, abychom se nezajíkává-li	Protože to byly praktické rady, které pak "v terénu" opravdu fungují, čili motivace dodržovat je u mě docela velká	-

Tabulka 14 Shrnutí otázek 5.1.–5.9. – pokračování

Respondenti	Jsem absolvent	Mám vzdělání	Hlasové školení (instituce)	Obsah hl. školení	Přínosnost hl. školení	Přání hl. školení zařadit
15	-	učitelské	nemám tlumočnické vzdělání	-	-	Hlas je můj pracovní nástroj, jakákoli peče o něj je pro mě přínos, škoda to zanedbávat
16	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1982	tlumočnické/ překladatelské	(ne)	-	-	Péče o hlas a zvýšení kultury mluveného projevu
17	-	Jazyková škola	nemám tlumočnické vzdělání	-	-	-
18	Zde není otázka jasná zda absolvent celého studia či nějakého hlasového školení: 1978 – absolventka oboru Překladařství a tlumočnictví FF UK (Technika mluveného projevu) a další cvičení později v rámci profesních tlumočnických organizací	tlumočnické/ překladatelské	viz. 5.1.	Technika mluveného projevu – práce s hlasem, intonace, frázování – vlastní projevy či tlumočení atd.	Naučilo mne lépe s hlasem (a zejména s intonací) pracovat a pečovat o své hlasivky	-

Tabulka 14 Shrnutí otázek 5.1.–5.9. – pokračování

Respondenti	Jsem absolvent	Mám vzdělání	Hlasové školení (instituce)	Obsah hl. školení	Přínosnost hl. školení	Přání hl. školení zařadit
19	FF UPOL, 2007 ÚTRL (EMCI), 2008	tlumočnické/ překladačské / filologie – cizí jazyky pro komerční praxi (ZČU Bc), odborná ruština pro hospodářskou praxi (UPOL, Mgr.)	(ne)	-	-	Člověk by si měl být od začátku vědom toho, jak moc je pro něj hlas jako nástroj důležitý a jak o něj správně pečovat.
20	FF UK, 1987	lingvistické	nemám tlumočnické vzdělání	-	-	(ne)
21	KTV Nijkerk, 2021	tlumočnické	(ne)	-	-	Bylo by jistě dobré vědět, jak se o hlas starat.

5.10. Prošel/prošla jste v rámci doplňkového tlumočnického vzdělávání (kurzy, semináře apod. zaměřené primárně na tlumočnický MJ) hlasovým školením? (výběr z nabízených možností ano/ne)

Tato otázka byla určena opět všem respondentům. Zajímalo mě, zda se v rámci doplňkového vzdělání účastnili nějakých kurzů, které byly zaměřeny přímo na tlumočnický mluvených jazyků. Na otázku odpovědělo 17 z 21 tlumočnicků. 12 ze 17 odpovědělo, že se takového doplňkového vzdělávání nikdy neúčastnilo. Pouze 5 z nich odpovědělo, že ano.

Shrnutí otázek 5.11. – 5.13.

Následující otázky 5.11., 5.12. a 5.13. spolu úzce souvisí, proto jsem je spojila do jedné přehledové tabulky. Jeden řádek vždy značí jednoho respondenta. Do tabulky jsem zahrнула pouze 5 respondentů, kteří na otázku 5.10. odpověděli, že v rámci doplňkového tlumočnického vzdělávání (určeného tlumočnickům MJ) prošli hlasovým školením.

5.11. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo. (otevřená otázka)

Tato otázka doplňuje otázku předcházející. Zajímalo mne, v jaké instituci se tlumočníci daných kurzů, seminářů apod. účastnili. Na otázku mi ochotně odpovědělo všech 5 respondentů. Odpovědi jsou zaneseny do tabulky č. 15, do sloupce *Instituce*.

5.12. Pokud jste v rámci Vašeho doplňkového tlumočnického vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, uveďte prosím, čeho přesně se týkalo. (otevřená otázka)

Tato otázka doplňuje otázku předcházející. Zajímalo mne, čeho konkrétně se hlasové školení v rámci doplňkového vzdělání pro tlumočnický MJ týkalo. Výsledky jsou zaneseny do tabulky č. 15, do sloupce *Obsah*.

5.13. Pokud jste v rámci Vašeho doplňkového tlumočnického vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné? (výběr z možností ano/ne)

V závěrečné otázce tohoto oddílu mě zajímalo, zda hlasové školení v rámci doplňkového vzdělání pro tlumočnický MJ bylo přínosné či nikoliv. Zde mi odpověděla (ano) i jedna osoba, která odpovídat neměla, neboť v otázce 5.10. uvedla, že se žádného hlasového školení v rámci doplňkového vzdělání pro tlumočnický MJ nezúčastnila. Výsledky z této otázky jsou zaneseny do tabulky č. 15, do sloupce *Přínosnost*. Respondenta, který zde hlasoval, i když neměl, do tabulky neuvádím.

Tabulka 15 Shrnutí otázek 5.11.–5.13. (tlumočníci MJ)

Respondenti	Instituce	Obsah	Přínosnost
7	Kurz pořádaný JTP	Přiznám se, že je to hodně dávno a už si to moc nepamatuji. Učili jsme se nějaké techniky dýchání, artikulace a podobně a vím, že to bylo zajímavé, ale už je to určitě 20 let.	ano
15	Marie Svobodová	kurs rétoriky, ale o hlase to bylo jen částečně	ano
16	Komora soudních tlumočnicků České republiky	kultura mluveného projevu	ano
18	Jednota tlumočnicků a překladatelů	práce s hlasem	ano
19	V rámci kurz EMCI na ÚTRL FF UK	práce s hlasem, korekce špatných návyků na základě vlastních nahrávek apod.	ano

Většinou odpovědí respondentů jsem překvapená nebyla. Z rešerší organizace Jednoty tlumočnicků a překladatelů (JTP) vyplynulo, že minimálně v nedávné době (2022, 2019) nějakou ze svých akcí hlasovému školení věnovala. Dává tedy smysl, že takové akce (kurzy, semináře apod.) pořádala již někdy v minulosti, jen se mi je v rámci rešerše nepodařilo dohledat. Odpověď respondenta (první řádek, prostřední sloupec) existenci takové akce dokládá. Celkově byla Jednota uvedena 2 respondenty.

Dr. Marie Svobodová v této práci již byla zmiňována v souvislosti s publikací *Technika mluveného projevu pro tlumočnický pro neslyšící (2008)*, ze které je v práci rovněž čerpáno. Pod jakou organizací respondent daný kurz absolvoval uvedeno není.

Komoru soudních tlumočnicků ČR v rámci svých rešerší neuvádím. Podívala jsem se proto na stránky organizace podrobněji nyní. Podle dostupných informací na webu pořádala organizace kurz zaměřený na mluvní projev/rétoriku 2x, v roce 2005 (Rétorika – kultura mluveného projevu) a 2009 (Kurz rétoriky) (Historie akcí KST ČR. Komora soudních tlumočnicků ČR).

Rovněž jsem se v rešerších nezabývala kurzem EMCÍ na ÚTRL FF UK. Podle odpovědi na otázku 5.1. ho respondent zdárně ukončil v roce 2008. „*Cílem kurzu je připravit potenciální tlumočnický pro evropské struktury, především právě pro Evropskou komisi a Evropský parlament*“ (O kurzu. Ústav translatologie, ©2015).

6. Hlasové školení v rámci jiného vzdělávání

V posledním oddíle dotazníku mě zajímalo, zda respondenti prošli nějakým školením v rámci vzdělávání, které nebylo určeno tlumočnickům mluveného jazyka (např. umělecká škola, pedagogika apod.). Podle očekávání většina respondentů takovýmto vzděláváním neprošla. Kladné odpovědi byly zaznamenány pouze u 2 z 21 respondentů. Proto jsem se rozhodla celý tento oddíl dát do tabulky č. 16, ve které budou odpovědi přehledně pohromadě. Kvůli většímu počtu otázek než počtu kladně odpovídajících respondentů tvoří otázky první řádek, jako tomu bylo doposud, ale první sloupec.

Jeden z respondentů prošel hlasovým školením na pedagogických institucích (SŠ, VŠ), druhý respondent hlasovým školením ve školských institucích neprošel. Z doplňkového vzdělávání poté oba prošli hlasovým školením v rámci umělecké oblasti (ZUŠ, výuka zpěvu), tedy tato školení byla primárně určena zpěvákům. Jeden z respondentů specifikuje, že se jeho hlasové školení v rámci ZUŠ týkalo hlasové hygieny. Oba se shodují, že absolvovaná hlasová školení byla přínosná.

Tabulka 16 Otázky 6. oddílu (tlumočníci MJ)

	Respondent 3	Respondent 8
6.1. Prošel/prošla jste v rámci jiného vzdělávání ve školských institucích hlasovým školením? (výběr z možností ano/ne)	ne	ano
6.2. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím školskou instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo	-	Střední pedagogická škola, pedagogická fakulta
6.3. Prošel/prošla jste v rámci jiného doplňkového vzdělávání (kurzy, semináře apod. nezaměřené primárně na tlumočníky MJ) hlasovým školením?	ano	ano
6.4. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo.	výuka zpěvu	ZUŠ
6.5. Pokud jste v rámci Vašeho jiného doplňkového vzdělávání prošel/a hlasovým školením, které však nebylo zaměřené přímo na tlumočníky MJ, uveďte prosím, komu toto školení bylo primárně určeno.	zpěvu	zpěvákům
6.6. Pokud jste v rámci Vašeho jiného doplňkového vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, uveďte prosím, čeho přesně se týkalo. Otevřená otázka	-	hlasová hygiena
6.7. Pokud jste v rámci Vašeho jiného doplňkového vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné? Vyberte jednu možnost	ano	ano

6.3.2 Tlumočníci českého znakového jazyka⁴⁸

1. Všeobecné informace

1.1. Pohlaví (výběr z nabízených možností)

Díky této otázce jsem zjistila, že všichni respondenti, kteří můj dotazník vyplnili, byly ženy. Celkem tedy dotazník vyplnilo 15 respondentek. Tento výsledek mě nikterak nepřekvapil, neboť z vlastní zkušenosti vím, že v prostředí tlumočnicků českého znakového jazyka v drtivé většině pracují osoby ženského pohlaví (srov. Okrouhlíková, 2018).

1.2. Věk (výběr z nabízených možností)

Na tuto otázku odpovědělo všech 15 respondentek. Nejpočetnější byla skupina věkového rozmezí 21 až 30 let. Tuto možnost zvolilo 10 z 15 respondentek. Ostatní věkové kategorie již měly zastoupení o poznání nižší. 3 z 15 respondentek zaškrtno věkové rozmezí 31 až 40 let. Zbylé dvě respondentky uvedly po jedné odpovědi v kategoriích 41 až 50 let a 51 až 60 let. Žádná z respondentek nebyla mladší 20 let či starší 61 let.

1.3. Délka praxe (obor tlumočení ZJ) (výběr z nabízených možností)

Na tuto otázku odpovědělo všech 15 respondentek. Všechny nabízené kategorie byly zastoupeny alespoň jednou respondentkou. Shodným počtem respondentek byly zastoupeny následující kategorie: délka praxe 1 až 3 roky, 5 až 10 let, 10 až 20 let. Každou z těchto kategorií zaškrtny 4 respondentky. Zbylé 3 respondentky zastupovaly následující kategorie: délka praxe méně než rok, 3 až 5 let, 20 a více let. V rámci možností se mi tedy podařilo sesbírat odpovědi od relativně pestrého vzorku respondentů co do délky praxe v oboru tlumočnictví českého znakového jazyka.

⁴⁸ Podoba prázdného dotazníku viz příloha č. 2

2. Tlumočník ZJ jako hlasový profesionál

V tomto oddíle jsem chtěla zjistit, zda se sami tlumočníci znakového jazyka považují za hlasové profesionály. Jak již bylo uvedeno v teoretické části práce kap. 2.2.3 *Hlasové nároky na tlumočnický mluvených a znakových jazyků*, z podstaty profese slyšících tlumočnicků znakových jazyků nevyužívají tlumočníci při výkonu své práce hlas neustále, ale pouze v případě tlumočení ze znakového jazyka do jazyka mluveného, přičemž četnost využití tohoto směru tlumočení závisí na konkrétních zakázkách. Hlas pro tlumočnický znakových jazyků však jistě nezbytný je, jinak by svou práci mohli vykonávat pouze v jednom směru. Tento oddíl neobsahuje otázky na porovnání typů tlumočení, neboť jak již bylo uvedeno v kap. 2.2.2 *Tlumočníci znakových jazyků*, mluvené a znakové jazyky se pro svou odlišnou modalitu vzájemně neruší, a proto bývá v drtivé většině mezi znakovými a mluvenými jazyky tlumočeno simultánně. Hlasová náročnost se především odvíjí od podmínek (typ prostředí, počet účastníků, mikrofon apod.).

2.1. **Považujete se za hlasového profesionála? (= je pro výkon Vaší práce hlas nezbytný?)** (výběr z možností ano/ne)

Na tuto otázku všech 15 respondentech shodně odpovědělo, že se za hlasového profesionála považují, resp. pro výkon jejich profese je hlas nezbytný. Zajímavější však pro cíle mé práce bude zdůvodnění těchto odpovědí v otázce následující.

2.2. **Prosím odůvodněte svou odpověď na předchozí otázku.** (otevřená otázka)

Na otázku ochotně odpovědělo všech 15 respondentek. Jejich odpovědi si můžete přečíst v následující tabulce č. 17.

Tabulka 17 Proč se tlumočnice ČZJ považují za hlasové profesionálky

Bez hlasu nemůžu pracovat
Pro mou práci je hlas nezbytný, protože bez něj bych mohla tlumočit pouze jednosměrně (tedy z ČJ do ČZJ). Navíc hlas potřebuji i tak pro komunikaci se slyšícími účastníky situace.
Při tlumočení z ČZJ do ČJ je hlas nezbytným nástrojem, bez nějž by tlumočit do mluveného jazyka nešlo.
Při tlumočení z ČZJ do ČJ potřebuji srozumitelně komunikovat se slyšícím komunikačním partnerem (mluvenou řečí).
Tlumočím mezi znakovým jazykem a mluveným jazykem – tedy musím používat svůj hlas, aby mi bylo rozumět. Pokud hlasovým profesionálem znamená užívat hlas pro práci přímo, pak ano.
ČJ, jeden z mých pracovních jazyků, se realizuje v audio-orálním kanálu, čili bez toho audia = mého hlasu by to nešlo. V překladu mezi MJ a ZJ je navíc důležité převádět i parajazyk, rovněž i hlasem.
Tlumočení probíhá oběma směry, tzn. i z ČZJ do ČJ. Při tlumočení ve vzdělávání navíc v některých hodinách víc mluvím než znakuji.

Tabulka 17 Proč se tlumočnice ČZJ považují za hlasové profesionálky – pokračování

Sama od sebe bych se tak určitě netitulovala, ale hlas je pro mě samozřejmě při výkonu tlumočnické profese nezbytný :)
Ale náročnější je znakový jazyk, hlas je důležitý pro tlumočení samozřejmě.
Tlumočení ze ZJ do ČJ
Odpověď ano jsem zvolila jen kvůli závorce tj. tlumočím do mluvené češtiny, tedy logicky hlas k výkonu své profese nezbytně potřebuji, ale jinak se jako hlasový profesionál necítím. V rámci své práce nevyužívám celý rozsah hlasitosti, výšek apod. např. jako profesionální zpěváci. Přímé tlumočení, kde zapojuji hlas, je určitou částí mé práce, ale vykonávám řadu administrativních úkonů, přípravy apod. kde hlas v permanenci není.
Vzhledem k tomu, že jsem tlumočnicka a hlas je jeden z mých nezbytných nástrojů, za hlasového profesionála se považuji. Bez práce s hlasem, intonací bych nemohla tlumočit a můj výkon by neodpovídal tomu, co od tlumočení vyžadují.
Při převodu CZJ – CJ je můj hlas pracovní nástroj.
Hlas je nezbytný pro výkon mé profese, protože je nástrojem, který reprezentuje mé neslyšící klienty, a od práce s hlasem se celkově odvíjí kvalita mé práce.
Ač se často v tlumočení ČZJ klade důraz právě na projev ve znakovém jazyce, stejně důležitý je i projev v českém jazyce. Ten mimo jiné ovlivňuje pohled slyšícího na neslyšícího, jehož projev tlumočíme právě do ČJ.

Většina respondentek (13) odpověděla v podobném duchu, podle očekávání: hlas je pro práci tlumočnicka (českého) znakového jazyka nezbytný, je jedním z pracovních nástrojů. Bez něj by tlumočnicka mohla tlumočit pouze jedním směrem, do (českého) znakového jazyka. Dvě z nich se rovněž zmiňují o důležitosti práce s paralingvistickými prostředky (intonace apod.) Pouze 2 z celkového počtu 15 respondentek odpověděly, že přestože je hlas pro výkon jejich profese samozřejmě nezbytný (proto na předchozí otázku odpověděly „ano“), samy by se termínem „hlasový profesionál“ neoznačily. Zajímavá je rovněž odpověď respondentky, která je v tabulce č. 17 uvedena na posledním řádku. Respondentka upozorňuje na to, že při tlumočení mezi ČJ a ČZJ se často klade větší důraz na projev v ČZJ, projev v ČJ je pro tlumočnicka však stejně důležitý.

3. Hlasové poruchy

3.1. Potýkal/a jste se za dobu své praxe s hlasovými obtížemi, které nebyly způsobeny výkonem Vaší profese? (výběr z možností ano/ne)

Na otázku odpovědělo všech 15 respondentek. Přes polovinu z nich, 9 z 15, uvedlo, že se s hlasovými obtížemi nezpůsobenými povahou své profese potýkalo. Zbýlých 6 z nich se s těmito obtížemi nesetkalo.

3.2. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, s jakými obtížemi jste se potýkal/a. (otevřená otázka)

Všech 9 respondentek, jež na předchozí otázku odpovědělo kladně, ochotně rozepsalo svou odpověď i v této otázce. Všechny uvádí jako příčinu hlasových obtíží (chrapot, ztráta hlasu) nachlazení. 2 z nich navíc zároveň jako příčinu dodávají namáhání hlasu v rámci akcí (tábor, koncerty apod.)

3.3. Potýkal/a jste se za dobu své praxe s hlasovými obtížemi, které byly způsobeny výkonem Vaší profese? (výběr z možností ano/ne)

Na tuto otázku drtivá většina respondentek, 13 z 15, odpovědělo záporně, tedy, že se s hlasovými obtížemi způsobenými výkonem své profese za dobu své praxe doposud nesetkalo. Pouze 2 respondentky odpověděly, že se s takovými hlasovými obtížemi již setkaly.

3.4. Pokud jste se na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, s jakými obtížemi jste se potýkal/a. (otevřená otázka)

V případě první respondentky se jednalo o namožení hlasivek v důsledku dlouhého tlumočení. V případě druhé respondentky se jednalo o chrapot, způsobený tlumočením v akusticky nevhodném (hlučném) prostředí. Druhá respondentka však dodává, že hlasová obtíž (chrapot) nebyla nikterak vážná. První z respondentek v 3.2. uvedla, že doposud netrpěla hlasovými potížemi nezpůsobenými výkonem své profese, druhá z respondentek se naopak setkala i s chrapotem v důsledku nachlazení, namožení hlasivek po koncertu apod.

3.5. **Byl/a jste nucen/a za dobu své praxe z důvodu hlasových obtíží vyhledat odbornou pomoc?** (výběr z možností ano/ne)

Na tuto otázku odpovědělo všech 15 respondentek shodně, a to záporně. Žádná z nich zatím nebyla nucena kvůli případným hlasovým obtížím vyhledat odbornou pomoc (praktického lékaře, foniatra apod.). Vzhledem k tomu, že respondentky se podle svých odpovědí nepotýkaly s hlasovými problémy vážnějšího charakteru, mě výsledek odpovědí na tuto otázku nepřekvapil.

3.6. **Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, o jakou pomoc se jednalo.** (otevřená otázka)

Jelikož na předchozí otázku všech 15 respondentek odpovědělo, že zatím žádnou odbornou pomoc vyhledat nemuselo, není překvapivé, že všechny tuto otázku přeskočily.

3.7. **Pokud jste se za dobu své praxe potýkal/a s hlasovými obtížemi, ale nebyl/a jste nucen/a vyhledat odbornou pomoc, uveďte prosím, jak jste hlasové obtíže řešil/a (léčil/a).** (otevřená otázka)

Doufala sem, že mi na tuto otázku odpoví všech 10 respondentek, které v předcházejících otázkách tohoto oddílu odpověděly, že se s hlasovými potížemi setkaly. 8 z nich se setkalo s potížemi nezpůsobenými výkonem profese tlumočnicka ČZJ, 1 z nich se setkala s potížemi způsobenými výkonem profese tlumočnicka ČZJ a 1 z nich se potýkala s oběma typy hlasových potíží. Odpovědi na tuto otázku se bohužel jedna respondentka zdržela, tedy odpovědělo 9 respondentek. Všechny odpovědi jsem zanesla do následující tabulky č. 18.

Tabulka 18 Domácí léčení hlasových obtíží (tlumočníci ČZJ)

Jako při nachlazení – čaj, pastilky, hlasový klid, krk v teple
Více jsem pila a pomohla Vincentka v tabletách, která odhlehňuje. Po táboře lehký chrapot sám vymizel, nešlo o vážné potíže.
Zrušením pracovních zakázek, odpočinek
Snažila se o rychlé doléčení nachlazení a dodržovala hlasovou hygienu, správné používání hlasivek, dostatek tekutin a klid.
Z nachlazení jsem se uzdravila. Z ranních nevolností v těhotenství mě vyléčil čas
Ztráta hlasu z důvodu nachlazení.
Většinou pomohl čas, v případě nachlazení běžným postupem proti nachlazení – čaj, Septolete, klid.
Své nachlazení/virózy, které způsobily chrapot či neschopnost mluvit, jsem léčila hlasovým klidem, pastilkami apod.
Cvičení na páteř, hrudník, celkové uvolnění a odbourání stresu.

Odpovědi se ve své podstatě neliší od odpovědí uváděných tlumočnický MJ v předchozím dotazníku. Většinou se respondentky zmiňují o léčbě běžného nachlazení (jenž bylo většinou příčinou jejich potíží), hlasovém klidu a léčbě časem. Zarazila mě odpověď respondentky zmiňující nevolnosti v průběhu těhotenství, nepamatovala jsem si, že by se nějaká z respondentek o těhotenství v předchozích odpovědích zmiňovala. Zkontrolovala jsem proto předcházející odpovědi této respondentky. V otázce 3.2. se opravdu o nevolnosti zmiňuje, ale pouze obecně, nespécificky. Další jedna z respondentek ve své odpovědi zmiňuje různé typy cvičení, které se netýkají přímo hlasu, ale spíše celkového uvolnění těla. Vhodnost uvolňovacích cviků v rámci edukace mluvního hlasu uvádí např. Vydrová (2017c) (viz kap. 4.2.1 *Hlasová výchova mluvního hlasu*).

Shrnutí 3. oddílu – Hlasové poruchy

Pro přehlednost jsem vytvořila tabulku (č. 19) všech otázek a odpovědí 3. oddílu. Do tabulky jsem zahrнула pouze respondentky, které alespoň na jednu otázku odpověděly kladně. Celkem se jedná o 10 respondentek. Zbýlých 5 do tabulky nezahrnuji, neboť ty se podle svých odpovědí zatím s žádnými hlasovými problémy (a léčbou s nimi spojenou) nepotýkaly.

V tabulce č. 19 opět propojují otázky typu ano/ne s otevřenými otázkami, které mají za cíl je doplnit, stejně jako tomu bylo u předchozích shrnujících tabulek. Propojené otázky jsou ve sloupci jsou uvedeny pod jednotným názvem (v textu uvedený v závorce). Otázky propojují následovně: 3.1. *Potýkal/a jste se za dobu své praxe s hlasovými obtížemi, které nebyly způsobeny výkonem Vaší profese?* a doplňující otázka 3.2. *Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a **ano**, uveďte prosím, s jakými obtížemi jste se potýkal/a (**Nemoc**);* 3.3. *Potýkal/a jste se za dobu své praxe s hlasovými obtížemi, které **byly** způsobeny výkonem Vaší profese?* a doplňující otázka 3.4. *Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a **ano**, uveďte prosím, s jakými obtížemi jste se potýkala (**Profese**);* 3.5. *Byl/a jste nucen/a za dobu své praxe z důvodu hlasových obtíží vyhledat **odbornou pomoc**?* a 3.6. *Pokud jste a předchozí otázku odpověděla **ano**, uveďte prosím, o jakou odbornou pomoc se jednalo (**Odborná pomoc**).* Poslední otázka oddílu 3.7. (téma domácí samoléčby) tvoří samotný sloupec (**Samoléčba**). Jelikož většina hlasových obtíží byla způsobena nachlazením, délku praxe v závorce neuvádím.

Tabulka 19 Shrnutí 3. oddílu – Hlasové poruchy (tlumočníci ČZJ)

Respondentky	Nemoc	Profese	Odborná pomoc	Samoléčba
1	Při nemoci/nachlazení když přijdu o hlas nebo nejsem schopná dostatečně dlouho mluvit, musím rušit zakázky.	(ne)	(ne)	Zrušením pracovních zakázek, odpočinek
2	Několikrát nachlazení, které mi sedlo na hlasivky a nemohla jsem mluvit. Asi 2x to byl jediný symptom, takže ačkoliv jsem se jinak cítila dobře, nemohla jsem tlumočit.	(ne)	(ne)	Své nachlazení/virózy, které způsobily chrapot či neschopnost mluvit, jsem léčila hlasovým klidem, pastilkami apod.
3	Při nachlazení, kdy jsem ztratila hlas.	(ne)	(ne)	-
5	Nachlazení – částečná ztráta hlasu. Nebo jen časté kýčání, kašlání, nevolnost... i v tom případě není vhodné tlumočit.	(ne)	(ne)	Z nachlazení jsem se uzdravila. Z ranních nevolností v těhotenství mě vyléčil čas
6	Byla jsem např. nastydlá, po návštěvě koncertu, apod., ... ale nebyly to žádné extrémní obtíže.	Chrapot. Zejména po tlumočení v hlasitém prostředí. Opět nic extrémního.	(ne)	Většinou pomohl čas, v případě nachlazení běžný postup proti nachlazení – čaj, Septolete, klid.
7	Chraplavý hlas v důsledku nemoci (ucpané dutiny, zahleněnost) nebo krátkodobého přetěžování (jezdím jako vedoucí na 14denní dětský tábor).	(ne)	(ne)	Více jsem pila a pomohla Vincentka v tabletách, která odhlehne. Po táboře lehký chrapot sám vymizel, nešlo o vážné potíže.
8	(ne)	Občasná namoženost hlasivek po dlouhém tlumočení (i když je převážně do ZJ)	(ne)	Jako při nachlazení – čaj, pastilky, hlasový klid, krk v teple

Tabulka 19 Shrnutí 3. oddílu – Hlasové poruchy (tlumočníci ČZJ) – pokračování

Respondentky	Nemoc	Profese	Odborná pomoc	Samoléčba
11	Hlubší hlas, chrapot z důvodu nachlazení.	(ne)	(ne)	Snažila se o rychlé doléčení nachlazení a dodržovala hlasovou hygienu, správné používání hlasivek, dostatek tekutin a klid.
13	zahlenění	(ne)	(ne)	Cvičení na páteř, hrudník, celkové uvolnění a odbourání stresu.
15	Během nachlazení. Při výkonu jiné práce by obyčejné nachlazení, při kterém člověk přichází o hlas, nebo dusivý kašel, nemuselo znemožňovat výkon práce. U tlumočení může být překážkou.	(ne)	(ne)	Ztráta hlasu z důvodu nachlazení.

4. Péče o hlas

4.1. Snažíte se vědomě a cíleně pečovat o svůj hlas? (výběr z možností ano/ne)

Většina respondentek, 12 z 15, odpověděla, že o svůj hlas cíleně a vědomě nepečuje. Pouze 3 respondentky uvedly, že se o to snaží. Odpověď mě však vzhledem k jedné z uvedených hypotéz nepřekvapila („*Jestliže pro tlumočnický českého znakového jazyka hlas představuje pouze jeden z pracovních nástrojů, pak o něj většina z nich cíleně nepečuje*“).

4.2. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, jak přesně o svůj hlas pečujete. (otevřená otázka)

V této otázce všechny 3 respondentky, které uvedly, že o hlas pečují, ochotně svou odpověď doplnily. Jejich odpovědi jsou shrnuty v následující tabulce č. 20. Odpovědi respondentek jsou si více či méně podobné a ve své podstatě shrnují základní zásady hlasové hygieny.

Tabulka 20 Vědomá a cílená péče o hlas (tlumočnické ČZJ)

Mluvím s měkkými hlasovými začátky, nekřičím, nezpívám bez rozezpívání, nepiji ledové nápoje, snažím se nešeptat...
Snažím se dbát na zásady správného užívání hlasu (měkký hlasový začátek, dýchání "do břicha", hlas posazený, aby byl zvučný díky opoře o bránici a netlačila jsem ho přes krk, pitný režim – piji převážně vlažný čaj nebo vodu z kohoutku), nepřetěžuji hlas – když jsem "vymluvená", snažím se hlas užívat méně.
Snažím se před tlumočením nejprve rozmluvit, v zimě se snažím držet hlasivky v teple, myslím na to, abych při tlumočení nemusela mluvit příliš nahlas, před tlumočením (den/pár hodin) se snažím i při mimopracovních aktivitách myslet na to, abych nemluvila příliš nahlas, nekřičela nebo dlouho nezpívala, abych neměla na tlumočení "vykřičený" hlas

4.3. Setkal/a jste se za svůj život s termínem hlasová hygiena? (výběr jedné z nabízených možností)

Na tuto otázku 10 z 15 respondentek odpovědělo, že se s termínem *hlasová hygiena* setkalo. Zbylých 5 odpovědělo, že se s tímto termínem doposud nesetkalo. Přitom v otázce 4.1. pouze 3 respondentky uvedly, že o svůj hlas pečují. To znamená, že celkem 7 respondentek je základními zásadami hlasové hygieny seznámeno, bohužel se o svůj hlas pečovat nesnaží.

4.4. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, jaké základní zásady hlasové hygieny znáte. (otevřená otázka)

Svou předcházející odpověď ochotně rozvedlo všech 10 respondentek, které uvedly, že se s termínem *hlasová hygiena* již setkalo. Jejich odpovědi jsem zanesla do následující tabulky č. 21. Všechny odpovědi se v zásadě shodují s literaturou, ze které jsem v předchozích částech práce čerpala.

Tabulka 21 Základní zásady hlasové hygieny (tlumočníci ČZJ)

Nešeptat, nepít ledové nápoje, nezpívat v chladu, před zpěvem nejíst čokoládu, mléčné výrobky a oříšky, používat měkké hlasové začátky, nekřičet
Nejsem si jista, zda je to ono. Např. kurz zpěvu, kde šlo o otevírání hrdla, tóny, rezonance, pocity. Tréning výslovnosti, způsob vyjadřování, který odpovídá projevu klienta, dýchání, meditace
Nekřičet a i při mluvení si dopřát pauzy. Dodržovat zásady správné životosprávy obecně. Nekouřit, moc nepít. Dost spát. Dodržovat pitný režim...
Správné dýchání; pření hlasu o bránici; mlčet stejně dlouho jako jsem mluvila; nešeptat; naprázdno si neodkašlávat, nepít nápoje extrémní teploty (studené nebo horké, ideální je tělesná teplota nebo alespoň pokojová teplota); dbát na měkký hlasový začátek
Hlavně ve spojení se zpěvem/recitací – vždy se rozvečit před výkonem, pít vincentku, ...
Tekutiny, uvolnit stres, vhodné dýchání, ochrana hlasivek před chladem
Správné používání hlasivek (nebudu rozepisovat, bylo by to na dlouho), práce s dechem, nešeptat, dostatek tekutin, pauzy v projevech a mezi projevy, čisté prostředí (ne kouření, prach...), přiměřená vlhkost vzduchu.
Nepřepínat hlasivky, nekouřit
Vyvarovat se křičení/přepínání hlasivek/šeptání, když je to možné, dělat si pravidelné pauzy při práci, nepít příliš horké nebo příliš ledové nápoje, držet hlasivky v teple
Dostatečný pitný režim, dostatek spánku, kontrola hlasitosti projevu, klidový režim při nemoci

4.5. Pokud jste se s termínem *hlasová hygiena* doposud nesetkal/a, uveďte prosím, co si pod tímto termínem představujete. (otevřená otázka)

Na otázku ochotně odpovědělo všech 5 respondentek, které uvedly, že se s termínem *hlasová hygiena* doposud nesetkaly. Jejich odpovědi jsou obecnějšího charakteru, avšak ve shodě s literaturou, ze které v předchozích částech práce čerpám. Odpovědi jsem zanesla do následující tabulky č. 22.

Tabulka 22 Odhad termínu *hlasová hygiena* (tlumočníci ČZJ)

Způsob péče o svůj hlas, hlasová cvičení, přemýšlení o tom co jim/piju předtím než mě čeká dlouhé tlumočení
Péči o hlas, nějakým způsobem nastavený i třeba klidový režim, možná cvičení na rozmluvení, správná technika...něco takového.
Abychom věděli a mysleli na to, co nám způsobuje změny hlasu, co ho dokáže ovlivnit. Péče o hlas.
Vyváženost v zátěži a klidu pro hlasivky
Předpokládám, že se jedná o péči o hlas. Tedy jakési protažení se před a po výkonu, případně hlasová cvičení prováděná mimo výkon práce. Trénování hlasu podobné těm, který provádějí herci, dabéři, zpěváci, moderátoři, atd.

Shrnutí 4. oddílu – Péče o hlas

Stejně jako u dotazníku pro tlumočníky MJ tomuto oddílu vytvořila shrnující tabulku (č. 23) všech otázek a odpovědí na ně. Jednotlivé otázky na sebe vzájemně navazují, proto pokládám za zajímavé pozorovat, jak jednotlivé respondentky odpovídaly ve všech otázkách. Stejně jako v předchozích shrnujících tabulkách jsem i v této spojila do jednoho sloupce otázky ano/ne a jejich doplňující otevřené otázky. Ve sloupci jsou uvedeny pod jednotným názvem (v textu uvedený v závorce). Takto jsem spojila následující otázky: 4.1. *Snážíte se vědomě a cíleně pečovat o svůj hlas?* a 4.2. *Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a **ano**, uveďte prosím, jak přesně o svůj hlas pečujete (**Péče o hlas**)*; 4.3. *Setkal/a jste se za svůj život s termínem **hlasová hygiena**?* a 4.4. *Pokud jste na předcházející otázku odpověděla **ano**, uveďte prosím, jaké základní zásady hlasové hygieny znáte (**Hlasová hygiena**)*. Poslední otázku oddílu uvádím v samostatném sloupci pod názvem **Odhad termínu**. Do tabulky č. 23 je zahrnuto všech 15 respondentek, neboť každá z nich alespoň jednou odpověděla kladně nebo na doplňující otázku. Za číslem respondentky je pro zajímavost uvedena délka její praxe. Pro malý počet respondentů však nelze stanovit obecně platný vztah mezi délkou praxe a poučením o hlasové péči.

Tabulka 23 Shrnutí 4. oddílu – Péče o hlas (tlumočníci ČZJ)

Respondentky (délka praxe)	Péče o hlas	Hlasová hygiena	Odhad termínu
1 (5 až 10 let)	(ne)	(ne)	Způsob péče o svůj hlas, hlasová cvičení, přemýšlení o tom co jím/piju předtím než mě čeká dlouhé tlumočení
2 (5 až 10 let)	(ne)	(ne)	Péči o hlas, nějakým způsobem nastavený i třeba klidový režim, možná cvičení na rozmluvení, správná technika...něco takového.
3 (1 až 3 roky)	(ne)	(ne)	Abychom věděli a mysleli na to, co nám způsobuje změny hlasu, co ho dokáže ovlivnit. Péče o hlas.

Tabulka 23 Shrnutí 4. oddílu – Péče o hlas (tlumočníci ČZJ) – pokračování

Respondentky (délka praxe)	Péče o hlas	Hlasová hygiena	Odhad termínu
4 (méně než rok)	Mluvím s měkkými hlasovými začátky, nekřičím, nezpívám bez rozezpívání, nepiji ledové nápoje, snažím se nešeptat...	nešeptat, nepít ledové nápoje, nezpívat v chladu, před zpěvem nejíst čokoládu, mléčné výrobky a oříšky, používat měkké hlasové začátky, nekřičet	-
5 (10 až 20 let)	(ne)	Nejsem si jista, zda je to ono. Např. kurz zpěvu, kde šlo o otevírání hrdla, tóny, rezonance, pocity. Tréning výslovnosti, způsob vyjadřování, který odpovídá projevu klienta, dýchání, meditace	-
6 (5 až 10 let)	(ne)	Nekřičet a i při mluvení si dopřát pauzy. Dodržovat zásady správné životosprávy obecně. Nekouřit, moc nepít. Dost spát. Dodržovat pitný režim...	-
7 (1 až 3 roky)	Snažím se dbát na zásady správného užívání hlasu (měkký hlasový začátek, dýchání "do břicha", hlas posazený, aby byl zvukný díky opoře o bránici a netlačila jsem ho přes krk, pitný režim – piji převážně vlažný čaj nebo vodu z kohoutku), nepřetěžuji hlas – když jsem "vymluvená", snažím se hlas užívat méně.	Správné dýchání Opření hlasu o bránici Mlčet stejně dlouho jako jsem mluvila Nešeptat Naprázdno si neodkašlávat Nepít nápoje extrémní teploty (studené nebo horké, ideální je tělesná teplota nebo alespoň pokojová teplota) Dbát na měkký hlasový začátek	-
8 (5 až 10 let)	(ne)	Hlavně ve spojení se zpěvem/recitací – vždy se rozcvičit před výkonem, pít vincentku, ...	-
9 (10 až 20 let)	(ne)	Tekutiny, uvolnit stres, vhodné dýchání, ochrana hlasivek před chladem	

Tabulka 23 Shrnutí 4. oddílu – Péče o hlas (tlumočníci ČZJ) – pokračování

Respondentky (délka praxe)	Péče o hlas	Hlasová hygiena	Odhad termínu
10 (10 až 20 let)	(ne)	(ne)	Vyváženost v zátěži a klidu pro hlasivky
11 (20 a více let)	(ne)	Správné používání hlasivek (nebudu rozepisovat, bylo by to na dlouho), práce s dechem, nešeptat, dostatek tekutin, pauzy v projevech a mezi projevy, čisté prostředí (ne kouření, prach...), přiměřená vlhkost vzduchu.	-
12 (1 až 3 roky)	(ne)	(ne)	Předpokládám, že se jedná o péči o hlas. Tedy jakési protažení se před a po výkonu, případně hlasová cvičení prováděná mimo výkon práce. Trénování hlasu podobné těm, který provádějí herci, dabéři, zpěváci, moderátoři, atd.
13 (10 až 20 let)	(ne)	Nepřepínat hlasivky, nekouřit	-
14 (3 až 5 let)	Snažím se před tlumočením nejprve rozmluvit, v zimě se snažím držet hlasivky v teple, myslím na to, abych při tlumočení nemusela mluvit příliš nahlas, před tlumočením (den/pár hodin) se snažím i při mimopracovních aktivitách myslet na to, abych nemluvila příliš nahlas, nekřičela nebo dlouho nezpívala, abych neměla na tlumočení "vykřičený" hlas	Vyvarovat se křičení/přepínání hlasivek/šeptání, když je to možné, dělat si pravidelné pauzy při práci, nepít příliš horké nebo příliš ledové nápoje, držet hlasivky v teple	
15 (1 až 3 roky)	(ne)	Dostatečný pitný režim, dostatek spánku, kontrola hlasitosti projevu, klidový režim při nemoci,	-

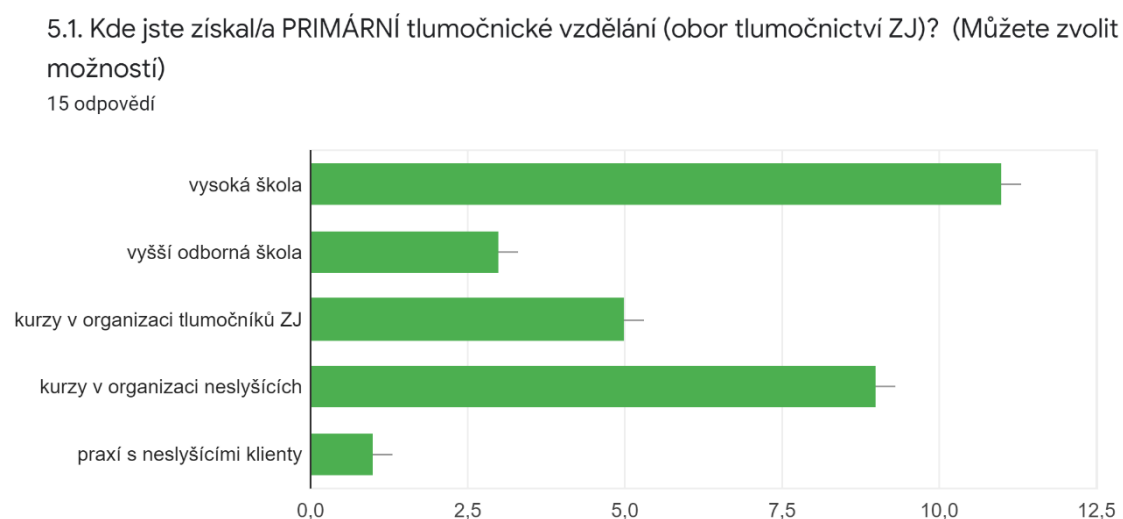
5. Hlasové školení v rámci tlumočnického vzdělávání

5.1. Kde jste získal/a primární tlumočnické vzdělání (obor tlumočnictví ZJ)? (možný výběr více z nabízených možností)

V této otázce jsem zjišťovala, kde respondentky získaly tlumočnické vzdělání. Respondentky mohly označit všechny nabízené možnosti, které pro ně platily. Nabízené možnosti byly následující: vysoká škola, vyšší odborná škola, kurzy v organizaci tlumočnicků ZJ, kurzy v organizaci neslyšících a v neposlední řadě také možnost „jiné“.

Na otázku odpovědělo všech 15 respondentek. Respondentky uváděly nejrozličnější kombinace jednotlivých možností. Celkem 11 respondentek uvedlo vzdělání v rámci vysoké školy. 4 z nich uvedly pouze VŠ, další 4 kombinaci VŠ a kurzů v organizaci neslyšících, dále byla uvedena 1 respondentkou kombinace VŠ a vyšší odborné školy, kombinaci VŠ a obou typů kurzů (jak v organizaci tlumočnicků ZJ, tak v organizaci neslyšících) uvedla rovněž 1 respondentka, poslední respondentka ze zmíněných 11, které uvedly VŠ, uvedla kombinaci VŠ, VOŠ a obou typů kurzů. 4 respondentky z celkového počtu 15 neprošly podle svých odpovědí vysokoškolským vzděláním. 2 uvedly vzdělání v rámci obou typů kurzů, 1 uvedla pouze VOŠ a poslední uvedla kombinaci obou typů kurzů a k tomu dodala vlastní odpověď „praxí s neslyšícími klienty“. Čestnost zastoupení jednotlivých možností shrnuje následující graf. č. 2.

Graf 2 Vzdělání respondentů

5.2. Prošel/prošla jste v rámci Vašeho primárního tlumočnického vzdělávání nějakým hlasovým školením? (výběr jedné z nabízených možností)

Na otázku odpovědělo všech 15 respondentek. 12 z nich odpovědělo, že v rámci svého primárního tlumočnického vzdělávání neprošlo žádným hlasovým školením. 2 z 15 respondentek uvedlo, že takovým školením prošlo. A jedna respondentka zvolila možnost „nemám tlumočnické vzdělání“. Vzhledem k vlastním zkušenostem a výsledkům rešerší jsem podobný výsledek předpokládala. Ze vzdělávacích institucí nabízí hlasové školení pouze jedna, a to VOŠ Hradec Králové – program Tlumočnictví ČZJ, který byl ovšem založen relativně nedávno (2016).

5.3. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo. (otevřená otázka)

Zcela podle očekávání obě respondentky, které v předchozí otázce odpověděly ano, uvedly, že hlasovým školením prošly v rámci studia na VOŠ Hradec Králové – Tlumočnictví ČZJ. Jedna z respondentek uvádí také kurzy v organizacích neslyšících (jako vzdělání sekundární). Jediné, co mě na odpovědích zarazilo, je skutečnost, že podle otázky 5.1. absolvovaly tlumočnické vzdělání na VOŠ celkem 3 respondentky, hlasovým školením však prošly pouze 2. Tedy jedna respondentka si zřejmě předměty, v jejichž rámci hlasové školení proběhlo, nezvolila, anebo v době jejího studia ještě nebyly v nabídce předmětů.

5.4. Pokud jste v rámci Vašeho primárního tlumočnického vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, uveďte prosím, čeho přesně se týkalo. (otevřená otázka)

V následující tabulce č. 24 jsou zaneseny zpřesňující informace respondentek o hlasovém školení v rámci studia na VOŠ Hradec Králové.

Tabulka 24 Primární tlumočnické vzdělání – hlasové školení (tlumočníci ČZJ)

Práce s hlasem. Cvičení na výslovnost, různé hlasitosti apod. Práce s dechem. Hlasova hygiena. Teoretický základ o hlasovém ústrojí.
předměty rétorika + základy herectví

5.5. Pokud jste v rámci Vašeho primárního tlumočnického vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné? (výběr z možností ano/ne)

Očekávala jsem, že na tuto otázku odpoví 2 zmiňované respondentky, neboť otázka doplňuje otázky předcházející. Obě respondentky na otázku skutečně odpověděly, a to kladně. Tedy hlasové školení v rámci primárního tlumočnického vzdělávání pro ně přínosné bylo. Na otázku však překvapivě odpověděla ještě třetí respondentka, která zaškrtnla „ne“. Předpokládám však, že se jednalo o omyl, neboť tato respondentka se v žádné ze svých dalších odpovědí o hlasovém školení nezmiňuje.

5.6. Prosím odůvodněte svou odpověď na předchozí otázku. (otevřená otázka)

Na tuto otázku již odpověděly respondentky, od nichž to bylo očekáváno. Jejich odpovědi jsou zaneseny do následující tabulky č. 25.

Tabulka 25 Přínosnost hlasového školení (tlumočníci ČZJ)

Pomohlo mi uvědomit si, jak hlas používám.
Prohloubilo mé dosavadní znalosti práce s hlasem a péče o něj

5.7. Pokud jste v rámci Vašeho primárního tlumočnického vzdělávání neprošel/neprošla hlasovým školením, uvítal/a byste jeho zařazení? (výběr z možností ano/ne)

Zde jsem očekávala odpovědi od 13 respondentek, neboť 2 respondentky na předchozí otázce odpověděly, že hlasovým školením v rámci primárního tlumočnického vzdělávání prošly, a tak se jich otázka netýkala. Jedna respondentka se bohužel hlasování zdržela, získala jsem tedy pouze 12 odpovědí. Z nich by většina respondentek, celkem 10 z 12, zařazení hlasového školení do primárního tlumočnického vzdělávání uvítala, zbylé dvě odpověděly, že nikoliv.

5.8. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, v čem vidíte přínos hlasového školení. (otevřená otázka)

Všech 10 respondentek, které v předešlé otázce uvedly, že by zařazení hlasového školení uvítaly, na tuto doplňující otázku ochotně odpovědělo. Obecně se dají jejich odpovědi shrnout takto: hlas je nástrojem tlumočnicka ČZJ, bylo by dobré se naučit o něj pečovat pro předcházení případných problémů. Některé respondentky se rovněž zmiňují o důležitosti kvality hlasu z hlediska posluchače, kdy tlumočnick svým hlasem reprezentuje svého neslyšícího klienta. Především zajímavá mi přišla odpověď, kdy

respondentka uvádí, že by stačilo zařadit pouze základy nějakého hlasového školení. Hlubší vhled by jedinci získali v případě zájmu a potřeby individuálního do vzdělání se. S tímto názorem souhlasím. Odpovědi jsem zanesla do následující tabulky č. 26.

Tabulka 26 Přínosnost hlasového školení očima tlumočnicků ČZJ

Péče o pracovní nástroj, prevence problémů
Hlas je pro naši profesi důležitý, takže si myslím, že bychom o něj měli pečovat a vědět, jak ho používat, abychom si neubližovali.
Je dobré se naučit práci s hlasem, vědět, jak ho používat v různých situacích. Péče o hlas.
Je součástí celého tlumočeného projevu, můj hlas je v tu chvíli hlasem neslyšícího klienta.
Potřebovala bych praktickou výuku individuálního charakteru, abych měla jistotu, že hlas skutečně používám správně.
Zvědoměním si používání hlasu, jeho možností a vlivu na posluchače – příjemce sdělení. Myslím si, že stačí vhled – základy. Více už je individuální záležitostí a v přípravě budoucích tlumočnicků je více důležitějších věcí (pokud nemáte potíže).
Nikdy jsem taková cvičení nedělala a věřím, že by mohla být prospěšná. Během tlumočení jsem zatím neměla zkušenost, že bych se "vymluvila", ale během netlumočené práce se mi to stalo a věřím, že by bylo dobré vědět, jak tomu předcházet.
Práce s hlasem je důležitá, rétoriku a podobné kurzy jsem pak absolvovala po škole nebo při škole, nebylo to ale součástí oboru ČNES.
Důležité je to pro zkvalitnění naší práce, pro naše zdraví a také pro možnost dlouho v oboru zůstat.
Péče o hlas, která má za cíl prevenci poškození hlasivek. Ale též bych uvítala více školení se zaměřením na mluvený projev.

Shrnutí otázek 5.1. – 5.8.

První část otázek 5. oddílu se týkala hlasového školení v rámci primárního tlumočnického vzdělávání tlumočnicků českého znakového jazyka. Pro přehlednost jsem vytvořila shrnující tabulku č. 27, ve které jsou uvedeny odpovědi jednotlivých respondentek. Stejně jako v předchozích shrnujících tabulkách jsem i zde spojila otázky typu ano/ne s otázkami bezprostředně následujícími, které je doplňují, a to následovně: otázka 5.2. *Prošel/prošla jste v rámci Vašeho primárního tlumočnického vzdělávání nějakým hlasovým školením* a otázka 5.3. *Pokud jste na předchozí otázku odpověděla ano, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo*, jsou spojeny ve sloupci s názvem **Hlasové školení (instituce)**; otázka 5.5 *Pokud jste v rámci vašeho primárního tlumočnického vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné?* a otázka 5.6. *Prosím odůvodněte svou odpověď na předchozí otázku*, jsou spojeny ve sloupci s názvem **Přínosnost školení**; otázka 5.7. *Pokud jste v rámci Vašeho primárního tlumočnického vzdělání neprošel/neprošla hlasovým školením, uvítala byste jeho zařazení?* a otázka 5.8. *Pokud jste na předchozí otázku odpověděla ano, uveďte prosím, v čem vidíte přínos hlasového školení*, jsou spojeny do sloupce pod názvem **Přání hl. školení zařadit**. Otázky 5.1. a 5.4. jsou uvedeny

v samostatných sloupcích, pod názvy *Vzdělání a Obsah hl. školení*. Do tabulky je zahrnuto všech 15 respondentek.

Tabulka 27 Shrnutí otázek 5.1.–5.8. (tlumočnicki ČZJ)

Respondentky	Vzdělání	Hlasové školení (instituce)	Obsah hl. školení	Přínosnost školení	Přání hl. školení zařadit
1	VŠ	(ne)	-	-	Péče o pracovní nástroj, prevence problémů
2	VŠ	(ne)	-	-	Hlas je pro naši profesi důležitý, takže si myslím, že bychom o něj měli pečovat a vědět, jak ho používat, abychom si neubližovali.
3	VŠ/ kurzy v organiza- cích neslyšících	(ne)	-	-	Je dobré se naučit práci s hlasem, vědět, jak ho používat v různých situacích. Péče o hlas.
4	VŠ/ kurzy v organiza- cích neslyšících	(ne)	-	-	(ne)
5	VŠ/ kurzy v organiza- cích neslyšících	(ne)	-	-	Je součástí celého tlumočeného projevu, můj hlas je v tu chvíli hlasem neslyšícího klienta.

Tabulka 27 Shrnutí otázek 5.1.–5.8. (tlumočníci ČZJ) – pokračování

Respondentky	Vzdělání	Hlasové školení (instituce)	Obsah hl. školení	Přínosnost školení	Přání hl. školení zařadit
6	VŠ/ VOŠ/ kurzy v organizaci tlumočnicků ZJ/ kurzy v organizaci neslyšících	VOŠ HK Tlumočnictví ČZJ, dále kurzy v org. Nes. ale to už je asi sekundární...	Prace s hlasem. Cvičení na výslovnost, různé hlasitosti apod. Prace s dechem. Hlasova hygiena. Teoreticky základ o hlasovém ustrojení.	Pomohlo mi uvědomit si, jak hlas používám.	-
7	VOŠ	(ne)	-	-	Potřebovala bych praktickou výuku individuálního charakteru, abych měla jistotu, že hlas skutečně používám správně.
8	VŠ/ VOŠ	VOŠ HK	předměty rétorika + základy herectví	Prohloubilo mé dosavadní znalosti práce s hlasem a péčí o něj	-
9	kurzy v organizaci tlumočnicků ZJ/ kurzy v organizaci neslyšících	(ne)	-	-	-
10	kurzy v organizaci tlumočnicků/ kurzy v organizaci neslyšících/ praxí s neslyšícím i klienty	nemám tlumočnické vzdělání	-	(ne): nejspíše omyl – pozn. autorky práce)	(ne)

Tabulka 27 Shrnutí otázek 5.1.–5.8. (tlumočníci ČZJ) – pokračování

Respondentky	Vzdělání	Hlasové školení (instituce)	Obsah hl. školení	Přínosnost hl. školení	Přání hl. školení zařadit
11	kurzy v organizaci tlumočnicků ZJ/ kurzy v organizaci neslyšících	(ne)	-	-	Zvědoměním si používání hlasu, jeho možností a vlivu na posluchače – příjemce sdělení. Myslím si, že stačí vhléd – základy. Více už je individuální záležitostí a v přípravě budoucích tlumočnicků je více důležitějších věcí (pokud nemáte potíže).
12	VŠ/ kurzy v organizacích neslyšících	(ne)	-	-	Nikdy jsem taková cvičení nedělala a věřím, že by mohla být prospěšná. Během tlumočení jsem zatím neměla zkušenost, že bych se "vymluvila", ale během netlumočnické práce se mi to stalo a věřím, že by bylo dobré vědět, jak tomu předcházet.
13	VŠ	(ne)	-	-	Práce s hlasem je důležitá, rétoriku a podobné kurzy jsem pak absolvovala po škole nebo při škole, nebylo to ale součástí oboru CNES.

Tabulka 27 Shrnutí otázek 5.1.–5.8. (tlumočníci ČZJ) – pokračování

Respondentky	Vzdělávání	Hlasové školení (instituce)	Obsah hl. školení	Přínosnost školení	Přání hl. školení zařadit
14	VŠ	(ne)	-	-	Důležité je to pro zkvalitnění naší práce, pro naše zdraví a také pro možnost dlouho v oboru zůstat.
15	VŠ/ kurzy v organiza- cích tlumočnicků ZJ/ kurzy v organiza- cích neslyšících	(ne)	-	-	Péče o hlas, která má za cíl prevenci poškození hlasivek. Ale též bych uvítala více školení se zaměřením na mluvený projev.

5.9. Prošel/prošla jste v rámci doplňkového tlumočnického vzdělání (kurzy, semináře apod. zaměřené primárně na tlumočníky ZJ) hlasovým školením?

Tato otázka byla určena opět všem respondentkám. Zajímalo mě, zda se v rámci doplňkového vzdělání účastnily nějakých kurzů, které byly zaměřeny přímo na tlumočníky (českého) znakového jazyka. Na otázku odpovědělo všech 15 respondentek, 9 z nich odpovědělo, že se takového kurzu nezúčastnilo a 6 z nich odpovědělo, že se takové akce zúčastnilo.

Shrnutí otázek 5.10–5.12.

Následující otázky 5.10., 5.11. a 5.12. spolu úzce souvisí, zabývají se doplňkovým tlumočnickým vzděláváním (akce určené pro tlumočníky ZJ), proto jsem je spojila do jedné přehledové tabulky č. 28. Jeden řádek vždy značí jednoho respondenta. Do tabulky jsem zahrнула pouze 6 respondentek, které na otázku 5.9. odpověděly, že v rámci doplňkového tlumočnického vzdělávání (určeného tlumočnickům ZJ) prošly hlasovým školením.

5.10. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo. (otevřená otázka)

Při odpovědi na tuto otázku se bohužel jedna z respondentek zdržela, tedy na ní odpovědělo 5 z 6 očekávaných respondentek. Odpovědi jsou zaneseny do sloupce *Instituce*.

5.11. Pokud jste v rámci Vašeho doplňkového tlumočnického vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, uveďte prosím, čeho přesně se týkalo. (otevřená otázka)

Na tuto otázku již odpověděl očekávaný počet respondentek, a to 6. Jejich odpovědi jsou zaneseny do sloupce Obsah.

5.12. Pokud jste v rámci Vašeho doplňkového tlumočnického vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné? (výběr možností ano/ne)

Zde překvapivě hlasovalo 7 respondentek. 6 z nich bylo těch, které v otázce 5.9. odpověděly, že hlasovým školením v rámci doplňkového tlumočnického vzdělávání prošly. Všech těchto 6 respondentek také hlasovalo „ano“, tedy že školení považují za přínosné. Jedna respondentka označila nejspíše omylem odpověď „ne“. Tato respondentka na předešlé otázky neuvedla, že by se nějakého hlasového školení v rámci doplňujícího tlumočnického vzdělávání účastnila. Proto ji do následující tabulky č. 28 nezahrnuji.

Tabulka 28 Shrnutí otázek 5.10.–5.12. (tlumočníci ČZJ)

Respondentky	Instituce	Obsah	Přínosnost
5	1) Rétorika – hlasový projev: ASNEP to zajišťoval. 2) Technika mluveného projevu, zajistil můj zaměstnavatel Tichý svět, lektor z FF	Způsoby vyjadřování, trénink a zpětná vazba – jak působíme, jak mluvíme ve stresu, jak se vhodně vyjádřit...	ano
6	-	Hlasova hygiena v tlum. profesi. Práce s hlasem. Vyjádření parajazykových prostředků hlasem...	ano
8	Tichý svět	Kurz techniky mluveného projevu	ano
9	zaměstnavatel	základy péče o hlas	ano

Tabulka 28 Shrnutí otázek 5.10.–5.12. (tlumočníci ČZJ) – pokračování

Respondentky	Instituce	Obsah	Přínosnost
13	VŠ FF UK – nepovinný seminář Rétorika, další kurzy v rámci povinného vzdělávání: 24h u různých organizací poskytující tlumočnické služby (např. Tichý svět)	Rétorika, Foniatrie, práce s hlasem při tlumočení ČZJ–ČJ	ano
14	Kurz Technika mluveného projevu, který byl pořádán pro tlumočníky v jedné z organizací, kde pracují. Přednášející byla tlumočnická mluvených jazyků, která se věnuje také výuce.	Teorie i praktická cvičení zaměřená na mluvený projev. Kurz byl provázán se zásadami hlasové hygieny, prací s hlasem a dechem a prevencí hlasových obtíží.	ano

Dvě respondentky uvedly, že jim kurz poskytla organizace Tichý svět. Další 2 uvedly, že jim kurz zajistil zaměstnavatel (osobně se domnívám, že vzhledem ke stejnému názvu, který respondentky uvádí, tedy „Techniky mluveného projevu“, by se mohlo jednat rovněž o Tichý svět). Poslední zmíněný je nepovinný seminář Rétorika, který se mi však ve Studijním informačním systému nepodařilo dohledat (srov. Studijní informační systém. Univerzita Karlova) a seminář Rétorika – hlasový projev, zajišťovaný organizací ASNEP. Ten se mi bohužel dohledat také nepodařilo.

6. Hlasové školení v rámci jiného vzdělávání

V posledním oddíle dotazníku mě zajímalo, zda respondentky prošly nějakým hlasovým školením v rámci vzdělávání, které nebylo určeno tlumočnickům (českého) znakového jazyka (např. umělecká škola, pedagogika apod.). Podle očekávání většina respondentek takovýmto vzděláváním neprošla. Pouze 3 z 15 respondentek prošly hlasovým školením v rámci jiného vzdělávání ve školských institucích, 1 respondentka pak v rámci jiného doplňkového vzdělávání (nezaměřeného na tlumočníky ČZJ). Proto jsem se rozhodla, stejně jako v případě dotazníku pro tlumočnický MJ, celý tento oddíl zahrnout do jedné tabulky č. 29, ve které budou odpovědi přehledně pohromadě. Kvůli většímu počtu otázek než počtu kladně odpovídajících respondentek tvoří otázky první řádek, jako tomu bylo doposud, ale první sloupec (označení R. + číslo).

Jedna z respondentek uvedla, že se hlasového školení v rámci školské instituce zúčastnila v rámci škol Střední odborná škola pedagogická (SOŠPg) Čáslav a UPOL. K dalším otázkám se respondentka nevyjádřila. Druhá respondentka se hlasového školení zúčastnila v rámci instituce Masarykova univerzita (MU) během logopedického a zdravotnického vzdělávání, k dalším otázkám se nevyjádřila. Poslední ze 3 respondentek, které se účastnily hlasového školení v rámci školské instituce, uvedla, že toto školení proběhlo na půdě Filozofické Fakulty UK. Dále se respondentka také nevyjádřila.

Jediná respondentka označila, že prošla hlasovým školením v rámci jiného doplňkového vzdělávání. To proběhlo na akci od Impulsu HK (Centrum podpory uměleckých aktivit), bylo určeno hercům a recitátorům a prostor byl věnován především různým technikám projevu, práci s hlasem a hlasové hygieně. Respondentka toto školení označila za přínosné.

Tabulka 29 Otázky 6. oddílu (tlumočníci ČZJ)

	R. 4	R. 8	R. 11	R. 13
6.1. Prošel/prošla jste v rámci jiného vzdělávání ve školských institucích hlasovým školením? (výběr z možností ano/ne)	ano	ne	ano	ano
6.2. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím školskou instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo	SOŠPg Čáslav, ÚPOL	-	MU – mám logopedické a zdravotnické vzdělání	FF UK
6.3. Prošel/prošla jste v rámci jiného doplňkového vzdělávání (kurzy, semináře apod. nezaměřené primárně na tlumočníky ZJ) hlasovým školením?	ne	ano	ne	ne
6.4. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo.	-	Impuls HK	-	-
6.5. Pokud jste v rámci Vašeho jiného doplňkového vzdělávání prošel/a hlasovým školením, které však nebylo zaměřené přímo na tlumočníky ZJ, uveďte prosím, komu toto školení bylo primárně určeno.	-	recitátorům, hercům	-	-
6.6. Pokud jste v rámci Vašeho jiného doplňkového vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, uveďte prosím, čeho přesně se týkalo.	-	různé techniky projevu, práce s hlasem, hlasová hygiena	-	-
6.7. Pokud jste v rámci Vašeho jiného doplňkového vzdělávání prošel/prošla hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné?	-	ano	-	-

6.4 Shrnutí výsledků dotazníkového šetření

Získané odpovědi respondentů na jednotlivé dotazníky umožnily stanovené hypotézy objasnit. Pro malý vzorek respondentů, kteří se jednotlivých šetření zúčastnili, však nelze předkládané závěry považovat za obecně platné.

Tlumočníci mluvených jazyků (MJ)

a) Tlumočníci mluvených jazyků se cítí být hlasovými profesionály.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že všichni respondenti se za hlasové profesionály považují a uvědomují si nezbytnost svého hlasu pro výkon své profese, neboť podle odpovědí většiny z nich představuje hlas pro jejich profesi jediný pracovní nástroj, bez kterého by nemohli pracovat. Hypotéza se mi tedy v rámci malého vzorku potvrdila.

b) Jestliže se tlumočníci mluvených jazyků setkávají ve své praxi s hlasovými problémy, pak jsou tyto problémy způsobeny převážně výkonem jejich profese.

Tato hypotéza byla v rámci malého vzorku potvrzena. Překvapivě se s hlasovými potížemi setkala méně než polovina respondentů, a to 40 %. Z nich se však 70 % setkala s hlasovými potížemi způsobenými výkonem tlumočnické profese. Tento výsledek ukazuje četnost výskytu hlasových poruch v rámci malého vzorku. Zajímavé by bylo zjistit názory většího počtu respondentů a ty porovnat s lidmi, kteří jako hlasoví profesionálové nepracují (podobně jako v případě výzkumu z roku 2009 uvedeného v kap. 3.3 *Profesionální poruchy hlasu*). Díky tomu by se mohlo dojít k závěru, zda tlumočníci mluvených jazyků trpí z důvodu své profese větším výskytem poruch hlasu než lidé jiných povolání, pro něž hlas není tak nezbytný.

c) Tlumočníci mluvených jazyků o svůj hlas cíleně pečují.

Tato hypotéza v rámci malého vzorku nebyla zcela potvrzena, neboť za hlasové profesionály se považují všichni respondenti, ale cíleně o svůj hlasový nástroj pečuje pouze 52, 4 % z nich. Rovněž se nepotvrdilo, že by všichni respondenti, kteří se s nějakými hlasovými problémy setkali, o svůj hlas cíleně pečovali.

d) Tlumočníci mluvených jazyků v rámci svého primárního tlumočnického vzdělávání prošli alespoň základním hlasovým školením.

Tato hypotéza nebyla v rámci malého vzorku zcela potvrzena, neboť z respondentů, kteří uvedli, že absolvovali nějaké primární tlumočnické vzdělávání, prošlo hlasovým školením pouze 50 % z nich a ti všichni hlasové školení absolvovali na Ústavu translologie FF UK (někteří dokonce přímo jmenují předmět *Techniky mluveného projevu*), což by odpovídalo výsledkům rešerší (srov. kap. 5.1.1 *Vybrané domácí programy vysokoškolských institucí (A)*). Zároveň však z odpovědí některých respondentů vyplynulo, že ač prošli vzděláváním na ÚTRL, hlasovým školením neprošli.

Tlumočníci českého znakového jazyka (ČZJ)

a) Tlumočníci českého znakového jazyka se cítí být hlasovými profesionály.

Většina z respondentek, které se dotazníkového šetření zúčastnily, si důležitost svého hlasu pro výkon své profese uvědomuje a za hlasového profesionála se považuje. Pouze 13,3 % respondentek se jako hlasové profesionálky být necítí, ač si důležitost svého hlasu pro výkon své profese uvědomují. Z odpovědí mi proto vyplynulo, že ne všechny respondentky považují skutečnosti „nezbytnosti hlasu pro profesi tlumočnicka ZJ“ a „považování se za hlasového profesionála“ jako sobě rovné a přiklání se pouze k jedné z nich. První otázka 2. oddílu dotazníku tak nebyla vhodně položena a měla být rozdělena na dvě dílčí otázky. Zajímavé by však jistě bylo získat odpovědi od většího počtu respondentů a zkusit zjistit, zda není nějaký vztah mezi věkem respondentů a tím, zda se respondenti cítí či necítí být hlasovým profesionálem (předpokládám, že by k označení mohli více tíhnout mladší respondenti, pro malý vzorek však takový závěr z mého průzkumu udělat nelze).

b) Jestliže se tlumočníci českého znakového jazyka setkávají ve své praxi s hlasovými problémy, pak jsou tyto problémy způsobeny výkonem jejich profese.

Tato hypotéza byla vyvrácena, neboť ze 66,7 % respondentek, které se s hlasovými obtížemi v rámci své praxe setkala, pouze 20 % trpělo hlasovými obtížemi způsobenými výkonem profese tlumočnicka českého znakového jazyka. Zbylé respondentky uvedly většinou jako příčinu hlasových potíží nachlazení.

c) Tlumočníci českého znakového jazyka o svůj hlas cíleně nepečují.

Tato hypotéza byla v rámci malého vzorku respondentek potvrzena, neboť 80 % z nich uvedlo, že o svůj hlas cíleně nepečuje. Vztah mezi tím, zda respondentky pečují o svůj hlas, protože se ve své praxi setkaly/setkávají s hlasovými obtížemi, nalezen nebyl.

d) Tlumočníci českého znakového jazyka se v rámci svého primárního tlumočnického vzdělání ve většině nesetkali s hlasovým školením.

Celkem 85,7 % respondentek z těch, které uvedly, že prošly nějakým primárním tlumočnickým vzděláváním, hlasové školení v rámci studia neabsolvovalo. Zbylých 14,3 % respondentek ho absolvovalo. Hypotéza byla tedy potvrzena. Respondentky, které uvedly, že hlasovým školením prošly, absolvovaly program Tlumočnictví Českého znakového jazyka na VOŠ. Výsledky tedy odpovídají výsledkům rešerší (srov. 5.1.1 *Vybrané domácí programy vysokoškolských institucí (B)*).

7 Diskuse a doporučení pro praxi

Na úvod bych ráda poznamenala, že jsem si vědoma toho, že počet respondentů, kteří na dotazníky odpověděli, je relativně malý a vzorek tedy nelze považovat za reprezentativní. Myslím však, že díky relativně velké ochotě jednotlivých respondentů odpovídat na jednotlivé uzavřené i otevřené otázky jsem potřebné informace (i když v menším počtu) získala a že šetření splnilo svůj účel. Podle mého názoru bylo vhodné, že jsem zvolila systém kladení uzavřených otázek s výběrem možností ano-ne a na ně navazujících otevřených otázek, ve kterých svou předchozí odpověď „ano“ (v několika málo případech i odpověď „ne“) respondenti měli rozvést. Myslím si, že kdybych otevřené otázky přetvořila na uzavřené a respondentům nabídla určitý počet možných odpovědí, odpovědi by byly zbytečně zobecněné a nebyly by autentické.

Jsem si však vědoma toho, že dotazníky jsou kvůli velkému množství otevřených otázek obsáhlé a jejich délka mohla některé z respondentů od jejich vyplňování v průběhu odradit (což se v některých případech stalo, především u dotazníku pro tlumočnický mluvených jazyků). V několika málo případech některý z respondentů odpověděl na otázku, na kterou odpovídat neměl. Soudím tedy, že pro celkový rozsah dotazníku a délku jednotlivých otázek mohl na některé respondenty dotazník působit nepřehledně. Pro příště bych se snažila dotazník zkrátit (ubrat na počtu otázek, ať by se mi zdály sebezajímavější) a zpřehlednit dotazník použitím jiného programu, který by umožňoval zakrytí otázek, na které respondent odpovídat nemusí. Např. respondent odpoví „ne“ a dotazník mu automaticky zakryje otázky typu „pokud jste na předchozí otázku odpověděl ano“. Tuto funkci bohužel online software Google Forms neumožňuje.

Z teoretických poznatků, uvedených v práci na základě prostudování odborné literatury, jednotlivých rešerší a výsledků dotazníků, vyplynulo následující. Tlumočnický mluvených a znakových jazyků můžeme jistě považovat za hlasové profesionály, neboť splňují důležitou podmínku: pro výkon jejich profese je hlasový projev nezbytný, bez něj by svou práci vykonávat nemohli (srov. Vydrová 2011; srov. Chaloupka, 2011). Zároveň však odpovědi dvou respondentek (tlumočnice ČZJ) upozornily na to, že mezi nezbytností hlasu pro profesi a považováním se za hlasového profesionála nemusí být, podle nich, nutně souvislost. Toto zjištění považuji za velmi zajímavé.

V literatuře, ze které v této práci čerpám, jednotliví autoři (srov. Chaloupka, 2011; Frostová, 2010; Lejska, 2003) zmiňují obecný termín *tlumočníci*, kterým, dle mého názoru, míní tlumočnický mluvených jazyků. Dotazníkové šetření však ukázalo, že i

tlumočníci znakových jazyků (alespoň ti v českém prostředí) se cítí být hlasovými profesionály. Tento termín by se tedy v tlumočnickém prostředí neměl vztahovat pouze na tlumočnické mluvených jazyků, kteří hlasovými profesionály, ve shodě s výsledky dotazníkového šetření, bezpochyby jsou, ale uvažovat by se v tomto směru mělo i o tlumočnických znakových jazyků.

Víme-li, že je pro tlumočnické hlas nezbytný a představuje pro ně pracovní nástroj (v případě tlumočnických znakových jazyků jeden z pracovních nástrojů), měli by s ním tlumočníci umět vhodně zacházet a vhodně se o něj starat, aby předešli případnému vzniku hlasových poruch (srov. Vydrová, 2017c). Z tohoto důvodu by bylo dle mého vhodné, aby tlumočníci obecně (mluvených i znakových jazyků) v rámci svého primárního tlumočnického vzdělávání prošli alespoň základním hlasovým školením a v případě vlastní potřeby se dále dovzdělávali v kurzech apod. Tento názor podporuje např. tvrzení Kollára (1992, s. 1), „*hlasový profesionál by měl znát činnost hlasotvorného ústrojí, příčiny nejběžnějších poruch a zásady prevence*“.

Tlumočnickům mluvených jazyků v českém prostředí je hlasové školení nabízeno v rámci jednosemestrálního předmětu na ÚTRL FF UK. Část respondentů tímto hlasovým školením prošla a považují ho z většiny za přínosné, neboť jim školení pomohlo více si důležitost svého hlasu uvědomit a poskytlo jim i praktické rady formou hlasových a dechových cvičení, které podle slov jedné z respondentek „*v terénu opravdu fungují*“. Negativa tohoto hlasového školení spatřuje jeden respondent v jeho omezeném informačním obsahu. Respondenti, kteří hlasovým školením v rámci primárního vzdělávání neprošli, by ho většinově do studijního plánu rádi zařadili, neboť pokládají za důležité o svůj hlas umět pečovat.

V kontextu tlumočnických českého znakového jazyka hlasové školení poskytuje pouze tlumočnický program v rámci VOŠ Hradec Králové. Respondentky, které se tohoto hlasového školení účastnily, ho považují za přínosné, neboť jim pomohlo si uvědomit (nově či více do hloubky), jak s hlasem pracovat. Obsahově se školení zabývalo širokou škálou témat, kterým byla věnována první část práce (fyziologie hlasového ústrojí, hlasová, dechová a artikulační cvičení, hlasová hygiena, rétorika). Z respondentek, které hlasovým školením v rámci primárního tlumočnického vzdělávání neprošly, by většina z nich jeho zařazení do vzdělávacího plánu uvítala, neboť by se se svým pracovním nástrojem ráda naučila správně zacházet. Osobně si myslím, že pokud by respondentky v rámci svého primárního tlumočnického vzdělávání prošly hlasovým školením, mohlo by je to více motivovat o svůj hlas cíleně pečovat. Výsledky průzkumu však toto

neprokázaly (ne všechny respondentky, které hlasovým školením prošly, o svůj hlas podle jejich odpovědí skutečně pečují), pro malý počet respondentek však platnost či neplatnost tohoto vztahu prokázat nelze. Nejvýstižněji podle mého shrnuje problematiku hlasového školení v rámci primárního tlumočnického vzdělávání následující odpověď jedné z respondentek, která je reakcí na otázku, proč by zařazení hlasového školení do vzdělávání tlumočnicků ČZJ považovala za přínosné: „Zvědoměním si používání hlasu, jeho možností a vlivu na posluchače – příjemce sdělení. Myslím si, že stačí vhléd – základy. Více už je individuální záležitostí a v přípravě budoucích tlumočnicků je více důležitějších věcí (pokud nemáte potíže).“

Individuálně se v problematice hlasu mohou tlumočníci (obecně) dovzdělávat např. v kurzech či seminářích, pořádaných buď profesními organizacemi tlumočnicků (např. JTP, ČKTZJ), jejich zaměstnavateli (respondentky pracující jako tlumočnice ČZJ uvedly Tichý svět) či soukromými firmami (např. Škola rétoriky), které kurzy/semináře pořádají pro širokou veřejnost. V rámci přípravy na bakalářskou práci jsem se sama dvou seminářů (workshopů) o problematice hlasu zúčastnila.

První z nich se konal v rámci vzdělávací konference *TerpSummit 2022: Confidence Camp* konané online formou 10.–12. 1. 2022 a nesl název *The Interpreter's Voice* (Hlas tlumočnicka – překlad autorky práce)⁴⁹. V rámci něj nám bylo představeno několik praktických cviků podporujících správné tvoření hlasu, které jsme si společně s lektorkou sami na sobě zkoušeli. Jednotlivé cviky byly zaměřeny především na uvolnění horní poloviny těla a správné dýchání. Klíčové pro všechna cvičení bylo osvojit si správné sezení zapřít se chodidly do země (pro vytvoření stability), narovnat záda, lokte nemít v úrovni boků, ale o něco výš a ramena stáhnout dolů. Poté jsme si prošli několik krátkých cvičení (v jejichž průběhu nám lektorka správné sezení neustále připomínala). Postupně jsme si masáží (svými prsty) uvolňovali svaly obličeje a krku. Všemožně hýbali rty a jazykem, ve snaze obličej a svaly dutiny ústní co nejvíce uvolnit. Poté jsme uvolňovali ramena postupným spuštěním ruky dolů k směrem k zemi (ruce jsme postupně vystřídali) a nakonec jsme se tělem postupně s narovnanými zády předkláněli a zakláněli. Když jsme měli svaly uvolněné, vyzkoušeli jsme si dvě dechová cvičení. Nejprve jsme pomalu dlouze vydechovali souhlásku „f“ do vyčerpání dechu, poté to samé opakovali se souhláskou „s“. Následně jsme sérii všech cvičení (v řadě za sebou, jak nám byly

⁴⁹ Základní informace o semináři a pořadateli uvádím v kap. 5.2.2 *Základní nabídka doplňkového zahraničního vzdělávání (A)*.

představeny), několikrát opakovali.⁵⁰ Uvolňovací a dechová cvičení řadí Vydrová (2017c; srov. Kučera, 2011) mezi základní cvičení používaná při edukaci mluvního hlasu (viz kap. 4.2.1 *Hlasová výchova mluvního hlasu*).

Druhý praktický seminář, který jsem letos absolvovala, se konal v rámci Jarního balíčku JTP, konaného 9. dubna 2022 hybridní formou (živě i online), názvem *Jak nastartovat svůj hlas*.⁵¹ Osobně jsem se semináře zúčastnila prezenčně. V jeho průběhu nám byla nejprve představena základní teorie (fyziologie hlasového ústrojí, základní procesy tvorby hlasu, důležitost dechu pro hlas apod., neboť lektorka, která ho vedla, považuje za důležité skloubit praxi s teorií – představená teorie byla ve shodě s teorií uvedenou v prvních kapitolách této práce), poté nám již byly představeny čtyři různé techniky zaměřující se na práci s dechem.

První byla technika hlubokého nádechu. Před samotným dýcháním jsme si zapíchlí ukazovák do pupíku, na břicho pod zapíchnutý ukazovák přiložili druhou ruku (tak, aby zapíchnutý ukazovák byl v mezeře mezi palcem a ukazovákem druhé ruky a všechny prsty přiložené dlaně směřovaly do strany), poté jsme ukazovák přepíchlí pod hranu malíku druhé ruky a dlaň z břicha dali pryč. Cíl této techniky spočíval v naučení se mluvení z centra těla, proto jsme dýchali do místa, kde jsme měli zapíchnutý ukazovák. Lektorka doporučovala techniku během dne provádět co nejčastěji (stačí v krátkých časových intervalech) a zapisovat si své pocity před a po provedení techniky do deníku. Druhá technika byla zacílena na celkové uvolnění organismu a dobrou náladu. Spočívala v krátkých nádeších nosem v kombinaci s delšími výdechy ústy. Pro fázi výdechu nám byly představeny dvě varianty: vydechovat srze zuby (tvoření souhlásky „s“) či vydechovat skrze rty (tvoření souhlásky „p“). Opět nám bylo doporučeno zapisovat si naše pocity z provedení techniky do deníku, především to, co s námi technika udělala a jaký vliv má na náš hlas. Další dvě techniky lektorka spojovala s hlasovou hygienou. Provádět bychom je měli především v situacích, kdy mluvíme dlouho a cítíme, že se náš hlas začíná unavovat. V rámci první techniky jsme si u nádechu představovali, že sajeme z brčka. Důležité bylo nadechovat se klidně a pomalu. Díky této technice podle lektorky snadno a rychle dosáhneme hydratace unavených hlasivek. Druhou technikou z oblasti hlasové hygieny, a zároveň poslední prezentovanou technikou, bylo vydechování samohlásky „e“, v případě, že cítíme tzv. „knedlík v krku“.

⁵⁰ Na základě osobních poznámek zapsaných v rámci semináře konaného 10. 1. 2022 (seminář byl puštěn dodatečně ze záznamu 11. 2. 2022).

⁵¹ Základní informace o semináři a pořadateli uvádím v kap. 5.2.1 *Základní nabídka doplňkového domácího vzdělávání (A)*.

Na konci semináře zbyl prostor do dotazy. Přítomné účastníky (studenty tlumočení MJ či tlumočnický MJ z praxe), zajímalo především, co dělat, když jim v průběhu tlumočení vypadne hlas. Lektorka poradila následující: zastavit se, vědomě se nadechnout a vydechnout a použít některou z představených technik. Zároveň je podle ní dobré sledovat, při jakých příležitostech nám hlas vypadává a zkusit si pozměnit podmínky prostředí a našich činností tak, aby se nám to stávalo co nejméně. Myslím však, že lektorkou nebyl dotaz přítomných zcela zodpovězen, což bylo způsobeno nejspíše tím, že sama lektorka nemá s prací tlumočnicka zkušenosti. Neboť pokud vypadne tlumočnickovi hlas v průběhu tlumočení, uprostřed věty, nejspíše nebude moci se zastavit a vyzkoušet nejrůznější dechové techniky. Zcela nepochybně bude řešení situace záviset na aktuální situaci, v rámci níž tlumočnick tlumočí. Např. tlumočí-li tlumočnick v týmu, mohl by za něj kolega tlumočení přebrat. V případě, že by tlumočnick tlumočil sám, napadá mě (pokud by to situace dovoľovala), že by mohl tlumočení na chvíli zastavit, napít se a poté v tlumočení pokračovat. Jako nevhodné se v tu chvíli jeví nucené odkašlávání, které nutí jen k dalšímu odkašlání, neboť se jím překrývá sliznice (srov. Svobodová, 2008). Z vlastních zkušeností však soudím, že odkašlání je první věc, kterou člověk, přeskochí-li mu nebo vypadne hlas, udělá.

Závěrem bych ráda apelovala na tlumočnický obecně, aby si důležitost svého pracovního nástroje – hlasu – uvědomovali a nebrali ho jako samozřejmost. Pro základní péči postačí dodržování zásad hlasové hygieny, která slouží pro udržení zdravého hlasu a předcházení hlasovým poruchám (srov. Vydrová, 2017d). Zásad hlasové hygieny si je většina respondentů obou průzkumů vědoma (ač je třeba neznají pod tímto termínem). V případě dlouhodobějších potíží s hlasem je pak žádoucí se obrátit na odborníka (srov. Majtner, 2006). Zvláště důležité je vyhledat lékaře, trvá-li chrapot déle než tři týdny, neboť může být příznakem vážnějšího onemocnění (Barvířová, 2014).

Zároveň by bylo vhodné, aby tlumočnickům, především tlumočnickům českého znakového jazyka, v rámci primárního tlumočnického vzdělání byla nabídnuta možnost základního hlasového školení (v těch institucích, ve kterých nabídnuta není). Tento názor podporuje nejen odborná literatura, ale také přání samotných tlumočnicků (viz výše).

V rámci zaměstnání by pak bylo vhodné, aby zaměstnavatelé nabízeli tlumočnickům možnost vzdělávacích kurzů na přání (samozřejmě s ohledem na rozpočet), díky které by tlumočnicki měli možnost se vyjádřit, na jakou oblast se chtějí zaměřit (možná to bude právě problematika hlasu). Tento poslední bod uvádím proto, že některé z respondentek pracujících jako tlumočnice českého znakového jazyka uvedly, že prošly

užitečným hlasovým školením v rámci semináře (kurzu) poskytnutého zaměstnavatelem, Tichý svět. Shodou okolností jsem se v rámci tlumočnické praxe v Tichém světě dozvěděla, že požadavek na tento seminář vzešel právě od samotných tlumočnic (nikoliv jako nabídka od zaměstnavatele).⁵²

Co se týče výzkumu v oblasti tlumočnicků mluvených a znakových jazyků ve vztahu k problematice hlasu, již u výsledků hypotéz (kap. 6.4 *Shrnutí výsledků dotazníkového šetření*) jsem navrhla oblasti, které mi pro potenciální budoucí průzkumu připadají zajímavé. Jednak by výzkum podle mě mohl směřovat k porovnání výskytu hlasových poruch u tlumočnicků mluvených jazyků (v českém prostředí) a lidí, kteří jako hlasoví profesionálové nepůsobí. Jiný potenciální výzkum by mohl prozkoumat, zda v oblasti tlumočnicků českého znakového jazyka existuje vztah mezi věkem respondentů a označováním se termínem *hlasový profesionál*.

⁵² Na základně osobního ústního sdělení ze dne 2. 5. 2022

Závěr

Ve své bakalářské práci se zabývám problematikou hlasu ve vztahu k tlumočnické profesi, jak v oblasti tlumočnicků mluvených, tak i znakových jazyků. Vzhledem k tématu práce se zajímám o problematiku lidského hlasu jako média mluvené řeči v kontextu mluvené realizační formy mluvených jazyků. Termínem *hlasoví profesionálové* označuji jak tlumočnický mluvených, tak znakových jazyků, neboť pro obě tyto skupiny představuje hlas nezbytný nástroj pro výkon jejich profese. Termínem tlumočníci znakových jazyků pak označuji osoby slyšící, které tlumočí mezi znakovým a mluveným jazykem. Dále představuji základní hlasové poruchy, jak organické (zapříčiněné orgánovým postižením: např. nedomykavostí hlasivek, hlasivkovými uzlíky, nádory apod.), tak funkční (zapříčiněné chybným užíváním hlasu nebo psychikou), neboť hlasoví profesionálové (a tedy i tlumočníci mluvených a znakových jazyků) představují, z důvodu častého používání hlasu často i v nepříznivých podmínkách, rizikovou skupinu pro jejich vznik. Zároveň s jednotlivými poruchami spojuji možnosti jejich léčby, jejíž důležitou součástí v oblasti foniatrie představují taktéž metody rehabilitace a reedukace hlasu, vycházející z metod a postupů hlasové edukace neboli hlasové výchovy, které je věnována kapitola následující. Kromě hlasové výchovy (zahrnující nácvik správného dýchání, správné tvorby hlasu a hlasové rezonance, správné artikulace apod.) se v následující kapitole věnuji také hlasové kultivaci (rozvíjející přirozený hlasový projev při mluvení a zpívání), kultuře hlasu (kvalita hlasového projevu), hlasové hygieně a jejím zásadám a v neposlední řadě také rétorice.

Dále se již věnuji výsledkům provedených rešerší vybraných vzdělávacích institucí a profesních organizací tlumočnicků mluvených a znakových jazyků. Z jednotlivých rešerší v českém prostředí vyplývá, že tlumočníci mluvených jazyků mají možnost projít alespoň základním hlasovým školením na magisterském studijním programu ÚTRL FF UK, ostatní ze zkoumaných pracovišť takto cíleně hlasové školení svým studentům nenabízí. Tlumočníci českého znakového jazyka mohou hlasovým školením projít v rámci studia na VOŠ HK, a to hned v rámci dvou dvousemestrálních předmětů. Ostatní zkoumaná pracoviště hlasové školení studentům nenabízí. V rámci rešerší zahraničních vysokoškolských pracovišť se mi v omezeném vzorku podařilo nalézt jedno, které hlasové školení budoucím tlumočnickům poskytuje, a to v oblasti tlumočnictví mluvených jazyků. Rešerše vzdělávacích akcí vybraných profesních organizací ukázaly, že organizace čas od času poskytují anebo poskytovaly semináře (kurzy/workshopy) zaměřené na hlasová školení. V případě zájmu mohou tlumočníci

mluvených i znakových jazyků navštěvovat kurzy určené pro širokou veřejnost, kterých trh nabízí mnoho. Rešerše poskytly mé práci informační zázemí, se kterým jsem poté mohla srovnávat výsledky dotazníkových šetření.

Dotazníkových šetření se bohužel zúčastnilo malé množství respondentů, nicméně i tak mi získané odpovědi přinesly zajímavé informace a alespoň v malém měřítku mi pomohly objasnit stanovené hypotézy. V rámci malého vzorku respondentů se potvrdilo, že tlumočníci mluvených jazyků se cítí být hlasovými profesionály. U tlumočnicků českého znakového jazyka sice většina respondentek odpověděla, že se za hlasové profesionály považuje, několik jich však uvedlo, že ač si nezbytnost svého hlasu pro svoji profesi uvědomuje, za hlasové profesionálky se nepovažuje. Odpovědi těchto respondentek tak upozornily na nevhodné položení otázky v dotazníku. U tlumočnicků mluvených jazyků se rovněž potvrdila hypotéza, že trpí-li hlasovými problémy, jsou tyto problémy způsobeny převážně výkonem jejich profese. U tlumočnicků českého znakového jazyka se tato hypotéza v rámci zkoumaného vzorku nepotvrdila. Překvapivé bylo zjištění, že téměř polovina respondentů (tlumočníci MJ) o svůj hlas cíleně nepečuje. Hypotéza (že tak činí) proto nebyla zcela potvrzena. V případě tlumočnicků českého znakového jazyka jsem naopak předpokládala, že většina z nich o svůj hlas cíleně pečovat nebude, neboť pro ně představuje pouze jeden z pracovních nástrojů. To se výsledky v rámci malého vzorku respondentek potvrdilo. Poslední hypotéza vztahující se k hlasovému školení v oblasti tlumočnicků mluvených jazyků nebyla zcela potvrzena. Pouze polovina z respondentů hlasovým školením v rámci primárního vzdělávání prošla (díky studiu na ÚTRL FF UK – ve shodě s výsledky rešerší), někteří respondenti však hlasovým školením v rámci primárního vzdělávání neprošli, ač absolvovali na ÚTRL FF UK. V oblasti tlumočnicků českého znakového jazyka naopak hypotéza potvrzena byla, neboť většina respondentek hlasovým školením v rámci primárního vzdělávání neprošla (menšina respondentek, která jím prošla, ho absolvovala v rámci studia na VOŠ HK – ve shodě s výsledky rešerší).

V úvodu této práce jsem stanovila za cíl objasnit následující otázky: *Jak tlumočníci svůj hlas při práci využívají? S jakými hlasovými problémy souvisejícími s výkonem jejich profese se potýkají/potýkali? Jak o hlas v rámci svých možností pečují? Do jaké míry jsou v rámci své odborné přípravy hlasově školeni?* Na všechny otázky však pro malý počet respondentů obou dotazníkových šetření nelze odpovědět s mírou obecné platnosti. Předkládané závěry platí pouze v rámci zkoumaných vzorků respondentů.

Jak tlumočníci svůj hlas při práci využívají? (po technické stránce). Tuto otázku jsem dotazníky nezjišťovala přímo, odpovědi se mi však dostalo díky otázkám na hlasovou péči, proto svou odpověď spojím s odpovědí na další otázku: *Jak o hlas v rámci svých možností pečují?* Z odpovědí respondentů (obou dotazníkových šetření), kteří uvedli, že o svůj hlas cíleně pečují, vyplývá, že většinově praktikují zásady hlasové hygieny včetně hlasových technik (např. mluvení s měkkými hlasovými začátky a otevřeným hrdlem, dbání na správné posazení hlasu, nepřetěžování hlasu hlasitým mluvením, vyhýbání se pro hlas nevhodným prostředím, dodržování pitného režimu, vyhýbání se ledovým nápojům apod).

S jakými hlasovými problémy souvisejícími s výkonem jejich profese se potýkají/potýkali? Respondenti z tlumočnicků mluvených jazyků uvedli jako hlasové potíže způsobené výkonem jejich profese následující: chrapot, ztráta hlasu, namožené hlasivky a uzlíky na hlasivkách. Respondentky z tlumočnicků českého znakového jazyka uvedly: chrapot a namožené hlasivky.

Do jaké míry jsou tlumočníci v rámci své odborné přípravy hlasově proškoleni? Polovina respondentů z tlumočnicků mluvených jazyků prošla hlasovým školením v rámci primárního tlumočnického vzdělávání a jako oblasti jeho zaměření uváděla: zásady mluveného projevu, správná práce s hlasem a dechem a hlasová hygiena. Menšina pak prošla hlasovým školením v rámci doplňkových kurzů/seminářů, pořádaných JTP, Komorou soudních tlumočnicků ČR, ÚTRL – EMCI. Tato školení se zabývala např. rétorikou, kulturou mluveného projevu, technikami dýchání a artikulace apod. V rámci jiného vzdělávání prošel hlasovým školením jen zlomek respondentů, podle předpokladu na škole pedagogické a umělecké.

Respondentky z oblasti tlumočnicků českého znakového jazyka ve většině hlasovým školením v rámci primárního vzdělávání neprošly. Ty, které prošly, se pak zmiňují o jeho širokém zaměření, od teorie zaměřené na fyziologii hlasového ústrojí přes praktická hlasová a artikulační cvičení až po hlasovou hygienu a rétoriku. Více (téměř polovina) z respondentek jich prošlo hlasovým školením v rámci doplňkového tlumočnického vzdělávání (nejčastěji byly zmiňovány kurzy pořádané zaměstnavatelem Tichý svět, zabývající se technikou mluveného projevu, hlasovou hygienou, prací s hlasem a dechem apod.). Zlomek respondentek pak prošel hlasovým školením v rámci jiného primárního a doplňkového vzdělávání (pedagogické a logopedicko-zdravotnické vzdělávání, kurzy pro hece a recitátory).

Ukázalo se, že většina respondentů (tlumočníci MJ), která v rámci svého vzdělávání prošla nějakým hlasovým školením (ať už na škole či v kurzu) o svůj hlas vědomě pečuje. Neprokázano se však, že by tito jedinci měli nižší výskyt hlasových poruch způsobených výkonem jejich profese než ti, co hlasovým školením neprošli. Většina respondentek druhého dotazníku (tlumočníci ČZJ), která nějakým hlasovým školením prošla, vědomě o svůj hlas nepečuje. To dle mého poukazuje na to, že hlas, jako jeden ze svých pracovních nástrojů, berou více jako samozřejmost. Rovněž se však neprokázalo, že by respondentky, které hlasovým školením prošly, měly nižší výskyt hlasových poruch způsobených výkonem jejich profese, neboť obě respondentky, který uvedly, že se potýkaly s hlasovými potížemi způsobenými profesí, hlasovým školením prošly. U obou skupin by však bylo potřeba zjistit, zda dotyční hlasovými poruchami trpěli před anebo po absolvování hlasového školení. Tyto informace jsem však dotazníkem nezjišťovala.

Závěr práce byl věnován diskusi nad zjištěnými výsledky dotazníkových šetření, v jejichž rámci byla formována doporučení pro praxi: chápat tlumočníky mluvených i znakových jazyků jako hlasové profesionály, kteří potřebují o svůj pracovní nástroj – hlas – pečovat. Proto by jim mělo být nabídnuto v rámci odborné tlumočnické přípravy alespoň základní hlasové školení (v rámci institucí, které tak doposud nečiní), za vhodné rovněž považují, aby sami zaměstnavatelé nabízeli tlumočnickům možnost pravidelného proškolení dle jejich přání a v neposlední řadě by o svůj hlas měli tlumočníci umět pečovat sami, alespoň uplatňováním zásad hlasové hygieny.

Dále byly navrhнутy náměty na potenciální budoucí výzkumy v oblasti hlasové problematiky ve vztahu k tlumočnické profesi, které vyplynuly z odpovědí na jednotlivé hypotézy. Pokládám za zajímavé porovnat četnost výskytu hlasových poruch u tlumočnicků mluvených jazyků v porovnání s četností výskytu u lidí, kteří jako hlasoví profesionálové nepůsobí. Rovněž pokládám za zajímavé prozkoumat, zda existuje nějaký vztah mezi věkem tlumočnicků českého znakového jazyka a označováním se termínem *hlasový profesionál*.

Seznam literatury

Tištěné zdroje

BARVÍŘOVÁ, P. Poruchy hlasu. In: LUKÁŠ, K., ŽÁK, A. a kol. *Chorobné znaky a příznaky: diferenciální diagnostika*. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 522–524. ISBN 978-80-247-5067-5.

CANTOR-CUTIVA, L. C. Association between occupational voice use and occurrence of voice disorders: Voice disorders and work. *Areté* [online]. Bogotá: Corporación Universitaria Iberoamericana, 2018, **18**(2), s. 1–10 [cit. 21.03.2022]. Dostupné z: <https://arete.ibero.edu.co/article/view/art.18201>

ČEŇKOVÁ, I. *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, s. 6, 13–15, 56–57. ISBN 978-80-87218-09-9.

ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 42. ISBN 978-80-246-1946-0.

ČERNÝ, L. Hlas – fyziologie a patologie. In: NEUBAUER, K. a kol. *Kompendium klinické logopedie: diagnostika a terapie poruch komunikace*. Praha: Portál, 2018, s. 562–574. ISBN 978-80-262-1390-1.

DRŠATA, J. Hlas a jeho význam. In: DRŠATA, J. a kol. *Foniatrie – hlas*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2011, s. 20–21. ISBN 978-80-7311-116-8.

EDWARDS, A. B. *The Practice of Court Interpreting*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1995, s. 79–80. ISBN 978-90-272-8366-5.

FRIČ, M. Hlasové rejstříky a vibrační mechanismy s objektivního a percepčního hlediska – případová studie. In: *Nové trendy akustického spektra 2016*, Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene, 2016, s. 73–90. ISBN 978-80-228-2860-4.

FRIČ, M., OTČENÁŠEK, Z. Přehled metodických postupů subjektivního popisu vlastností hlasových projevů v oblasti poruch, patologie a terapie hlasu. *Otorinolaryngologie a foniatrie*. Praha: Care Comm, 2010, **59**(4), s. 214–215. ISSN 1210-786.

FRISHBERG, N. *Interpreting: An Introduction (rev.ed.)*. Alexandria, VA: RID Publications, 1990. ISBN 978-0-916883-07-2.

FROSTOVÁ, J. Příspěvek k vývoji hlasu učitelů v kontextu pedagogické profese. In: ŘEHULKA, E. (ed.). *Škola a zdraví 21, 3/2008. Sciální a zdravotní aspekty výchovy ke zdraví*. Brno: MSD, 2008, str. 67–79. ISBN 978-80-7392-043-2.

FROSTOVÁ, J. *Škola a zdraví pro 21. století: péče o hlasovou kondici učitelů*. Brno: Masarykova univerzita ve spolupráci s MSD, 2010, s. 47, 77. ISBN 987-80-7392-157-6.

FROSTOVÁ, J., LEJSKA, M. Hodnocení kvality hlasu pomocí DSI (Dysphonia Severity Index). *Otorinolaryngologie a foniatrie*. Praha: Care Comm, 2014, **63**(1), s. 10–15. ISSN 1210-786.

HEHLMANN, A. *Hlavní symptomy v medicíně. Praktická příručka pro lékaře a studenty*. Praha: Grada, 2010, s. 302. ISBN 978-80-247-2612-0.

CHALOUPKA, J. Profesionální onemocnění hlasu a posudková hlediska. In: DRŠATA, J. a kol. *Foniatrie – hlas*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2011, s. 265–266. ISBN 978-80-7311-116-8.

CHROMÝ, J. *Práce s empirickými daty: příručka pro studenty Bc. studia ČJL*. Praha: Karolinum, 2014, s. 10–20. ISBN 978-80-246-2801-1.

KEJKLÍČKOVÁ, I. *Logopedie v ošetrovatelské praxi*. Praha: Grada, 2011, s. 96–98. ISBN 978-80-247-2835-3.

KOLLÁR, A. *Hlas a jeho poruchy*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 1992. ISBN 80-85429-07-1.

KRČMOVÁ, M. *Fonetika a fonologie* [online]. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 42–45 [cit. 24.01. 2022]. ISSN 1802-128X. Dostupné z: <https://is.muni.cz/elportal/?id=852835>

KRTIČKOVÁ, J., HEMERKOVÁ, P., ŠATANKOVÁ, J., DRŠATA, J., CHROBOK, V. Porucha hlasu jako symptom amyotrofické laterální sklerózy. *Geriatr a Gero* [online]. Praha: Galén, 2021, **10**(2), s. 101–102 [cit. 19.03.2022]. ISSN 2571-0885. Dostupné z: <https://www.prolekare.cz/casopisy/geriatrie-gerontologie/2021-2-22/porucha-hlasu-jako-symptom-amyotroficke-lateralni-sklerozy-127644>

KUČERA, M. Hlasová rehabilitace a reedukace. In: DRŠATA, J. a kol. *Foniatrye – hlas*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2011, s. 119–128. ISBN 978-80-7311-116-8.

KUČERA, M., DRŠATA, J., CHROBOK, V. Psychogenní poruchy hlasu. In: DRŠATA, J. a kol. *Foniatrye – hlas*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2011, s. 242–248. ISBN 978-80-7311-116-8.

LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrye*. Brno: Paido, 2003, s. 114–144. ISBN 80-7315-038-7.

LINHARTOVÁ, V. *Praktická komunikace v medicíně: pro mediky, lékaře a ošetrující personál*. Praha: Grada, 2007, s. 43–45. ISBN 978-80-247-1784-5.

LOHMANN, P. *Chyby hlasové techniky a jejich náprava: hlasový poradce v otázkách a odpovědích*. Praha: Supraphon, 1968.

LUHANOVÁ JIROUŠKOVÁ, S. Význam pěvecké výchovy pro kultivovaný hlasový projev. In: ČUNDERLE, M., SLAVÍKOVÁ, E. (eds.): *Hlas, mluva, řeč. Sborník Ústavu pro výzkum a studium autorského herectví DAMU*. Praha: DAMU, 2006, s. 39–42. ISBN 80-7331-074-0.

MACUROVÁ, A. Slovo úvodem. In: MACUROVÁ, A., ZBOŘILOVÁ, R. a kol. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Karolinum, 2018, s. 9–11. ISBN 978-80-246-3412-8.

MACUROVÁ, A. ... protože já bavím spolu vypravovat (Komunikace v dopisech českých neslyšících). *Slovo a slovesnost* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1995, **56**(1), s. 23–33 [cit. 07.02.2022]. ISSN 2571-0885. Dostupné z: http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3611#_ftn2

MAJTNER, J. *Hlasová výchova*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1534-8.

MRÁZKOVÁ, E., RICHTEROVÁ, K., HAJDUKOVÁ, Z., SACHOVÁ, P., KLIMKOVÁ, P. Kvalita hlasu u vybraných hlasových profesionálů v moravskoslezském kraji. *Pracovní lékařství* [online]. Praha: Olympia, 2009, **61**(4), s. 164–171 [cit. 20.03.2022]. ISSN 1805-4536. Dostupné z: <https://www.prolekare.cz/casopisy/pracovni-lekarstvi/2009-4/kvalita-hlasu-u-vybranych-hlasovych-profesionalu-v-moravskoslezskem-kraji-31011>

NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 45–46. ISBN 80-247-0738-1.

OBEŠLOVÁ, M., VYDROVÁ, J., MARKOVÁ, J., SZYMIKOVÁ, R. Hlasová výchova. In: DRŠATA, J. a kol. *Foniatric – hlas*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2011, s. 119–128. ISBN 978-80-7311-116-8.

OKROUHLÍKOVÁ, L. Zápis českého znakového jazyka. In: MACUROVÁ, A., ZBOŘILOVÁ, R. a kol. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Karolinum, 2018, s. 179–182. ISBN 978-80-246-3412-8.

PÖCHHACKER, F. *Introducing interpreting studies*. London: Routledge, 2004. s. 10–21. ISBN 978-1-134-49213-8.

SLAVÍKOVÁ, M. Mluvní a zpěvní funkce hlasu – jednota a protiklad. In: ČUNDERLE, M., SLAVÍKOVÁ, E. (eds.): *Hlas, mluva, řeč. Sborník Ústavu pro výzkum a studium autorského herectví DAMU*. Praha: DAMU, 2006, s. 43–47. ISBN 80-7331-074-0.

SLAVÍKOVÁ, M. *Psychologické aspekty hlasové výchovy žáků základní školy*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004, s. 24. ISBN 80-7043-261-6.

SLEZÁKOVÁ, L. a kol. *Stomatologie I pro SZŠ a VOŠ*. Praha: Grada, 2016, s. 81–87. ISBN 978-80-271-9359-2.

SOLOW, S.N. *Sign Language Interpreting: A Basic Resource Book*. Maryland: National Association of the Deaf, 1981, s. 51. ISBN 978-0-913072-44-8.

SVOBODOVÁ, M. *Technika mluveného projevu pro tlumočníky pro neslyšící*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s., 2008, ISBN 978-80-87153-99-4.

ŠEBKOVÁ, H. *Úvod do tlumočnické profese a vzdělávací systémy tlumočnicků v ČR a v zahraničí*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, s. 16. ISBN 978-80-87218-02-0.

ŠPAČKOVÁ A. *Moderní rétorika: jak mluvit k druhým lidem, aby nám naslouchali a rozuměli*. Havlíčkův Brod: Grada, 2009, s. 11–16. ISBN 978-80-247-8518-9.

ŠPAČKOVÁ, A. *Rétorika pro tlumočníky*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87218-23-5.

VÁLKOVÁ, L. *Hlasové poruchy. Studijní texty k projektu Via aperta* [online]. 2., přepracované a rozšířené vydání. Rokycany: DDM, 2008, 21–23, 31–32 [cit. 24.02.2022]. Dostupné z: http://www.kpg.zcu.cz/projekty/viaaperta/dokumenty/viaaperta_hlasoveporuchy.pdf.

VELDOVÁ, Z. Možnosti léčby hlasových profesionálů v ambulantní praxi. *Interní medicína pro praxi* [online]. Olomouc: Solen, 2005, 7(11), s. 496–498 [cit. 04.02.2022]. ISSN 1803-5256. Dostupné z: <https://www.internimedicina.cz/magno/int/2005/mn11.php>

VELÍNOVÁ, O., MALENKA, P. Uzlíky na hlasivkách u pracovnice call centra. *Pracovní lékařství* [online]. Praha: Olympia, 2019, 71(3–4), s. 89–92 [cit. 21.03.2022]. ISSN 1805-4536. Dostupné z: <https://www.prolekare.cz/casopisy/pracovni-lekarstvi/2019-3-4-3/uzliky-na-hlasivkach-u-pracovnice-call-centra-123546>

VESELÁ, M. *Psychohygienu a relaxace pro tlumočníky znakového jazyka*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, s. 28. ISBN 978-80-87218-06-8.

- VITÁSKOVÁ, K., ŠEBKOVÁ, L., KEPRDOVÁ, T. Problematika hlasových a řečových obtíží a jejich prevence u tlumočnicků z pohledu logopeda – preliminární studie. *Logopedia Silesiana* [online]. Katowice: University of Silesia Press, 2015, 4(4), s. 46-57 [cit. 04.02.2022]. ISSN 2391-4297. Dostupné z: <https://journals.us.edu.pl/index.php/LOGOPEDIASILESIANA/issue/view/538>
- VRCHOTOVÁ-PÁTOVÁ, J. *O kultuře mluveného projevu*. Praha: Svoboda, 1983a, s. 12–16, 57.
- VRCHOTOVÁ-PÁTOVÁ, J. O typech sólových hlasů. *Živá hudba: sborník prací hudební fakulty Akademie múzických umění*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1983b, s. 103.
- VYDROVÁ, J. Dýchání a dechová technika. In: VYDROVÁ, J. a kol. *Hlasová terapie*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2017a, s. 29–34. ISBN 978-80-7311-169-4.
- VYDROVÁ, J. Hlasová typologie. In: VYDROVÁ, J. a kol. *Hlasová terapie*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2017b, s. 44–52. ISBN 978-80-7311-169-4.
- VYDROVÁ, J. Hlasová výchova. In: VYDROVÁ, J. a kol. *Hlasová terapie*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2017c, s. 138–143. ISBN 978-80-7311-169-4.
- VYDROVÁ, J. Nepřímé postupy hlasové terapie. In: VYDROVÁ, J. a kol. *Hlasová terapie*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2017d, s. 174–175. ISBN 978-80-7311-169-4.
- VYDROVÁ, J. Poruchy hlasu. In: VYDROVÁ, J. a kol. *Hlasová terapie*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2017e, s. 82. ISBN 978-80-7311-169-4.
- VYDROVÁ, J. Poruchy z nepřiměřené hlasové zátěže. In: VYDROVÁ, J. a kol. *Hlasová terapie*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2017f, s. 118. ISBN 978-80-7311-169-4.
- VYDROVÁ, J. Rehabilitace hlasu. In: VYDROVÁ, J. a kol. *Hlasová terapie*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2017g, s. 144–150. ISBN 978-80-7311-169-4.
- VYDROVÁ, J. Vyšetření uměleckého hlasu. In: DRŠATA, J. a kol. *Foniatric – hlas*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2011, s. 91–97. ISBN 978-80-7311-116-8.
- VYDROVÁ, J., CHROBOK, V., KOMÍNEK, P. Stavba hlasového ústrojí. In: VYDROVÁ, J. a kol. *Hlasová terapie*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2017, s. 12–24. ISBN 978-80-7311-169-4.
- WOODCOCK, K., FISCHER, S. L. *Occupational Health and Safety for Sign Language Interpreters* [online]. Toronto ON: Ryerson University, 2008, s. 19. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://avlic.ca/docs/OHSGuideforSLI.pdf>
- ŽANTOVSKÁ, I. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015, s. 27–52. ISBN 978-80-7363-712-5.
- ŽIVNÝ, J. Stárnutí ženy a hormonální substituční terapie. *Interní medicína pro praxi* [online]. Olomouc: Solen, 2004, 6(8), s. 403 [cit. 28.02.2022]. ISSN 1803-5256. Dostupné z: <https://www.internimedicina.cz/magno/int/2004/mn8.php>

Absolventské a závěrečné práce

FRIČ, M. *Objektivní a psychoakustické aspekty hodnocení lidského hlasu*. Disertační práce. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta elektrotechnická, Katedra radioelektroniky, 2013, s. 48–51. [cit. 10.04.2022]. Vedoucí práce Syrový, V. Dostupné z: <https://dspace.cvut.cz/handle/10467/22922>

KMENTOVÁ, M. *Hudba jako výrazný prostředek kultivace řeči předškolních dětí*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Oddělení pro vědeckou činnost, 2016, s. 13. [cit. 14.02.2022]. Vedoucí práce Kodejška, M. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/1844>

MORÁVKOVÁ, V. *Hlas – použití hlasu, hlasové poruchy a jeho rehabilitace*. Diplomová práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, Divadelní fakulta, Ateliér muzikálového herectví, 2017, s. 21 [cit. 07.02.2022]. Vedoucí práce Hrabalová, J. Dostupné z: <https://theses.cz/id/lawr3h/107971-953062933.pdf?info>

OBORNÁ, Ž. *Problematika práce s hlasem u hlasových profesionálů*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy, 2010 [cit. 07.02.2022]. Vedoucí práce Majtner, J. Dostupné z: <https://theses.cz/id/lawr3h/107971-953062933.pdf?info>

PEŠKOVÁ, Kateřina. *Neslyšící tlumočníci v pracovním týmu*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2008, s. 31 [cit. 07.02.2022]. Vedoucí práce Červinková Houšková, K. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/16043>

Legislativní dokumenty

Příloha k nařízení vlády č. 290/1995 Sb.

Zákony pro lidi. *Nařízení vlády č. 290/1995 Sb. Gero* [online]. ©2010-2022 [cit. 21.03.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-290/zneni-20150101>

Slovníky

Pedagogika. In: PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 160–161. ISBN 80-7178-772-8.

Internetové zdroje

ACZ. *Online kurz hlasové výchovy* [online]. ©2007–2021 [cit. 10.04.2022]. Dostupné z: <https://www.acz-kurzy.cz/online-vzdelavaci-kurzy/hlasova-vychova>

Akce. *Jednota tlumočnicků a překladatelů* [online]. ©2022 [20.04.2022]. Dostupné z: <https://www.jtpunion.org/akce/>

Bakalářské studium. *Ústav jazyků a komunikace neslyšících* [online]. ©2015 [cit. 18.04.2022]. Dostupné z: <https://ujkn.ff.cuni.cz/cs/uchazec/bakalarske-studium/informace-o-studiu/>

BENEŠOVÁ, S. Nedostatek tlumočnicků do ČZJ. In: *Tiché zprávy*[online]. 07.10.2021 [cit. 30. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.tichezpravy.cz/nedostatek-tlumocniku-do-czj/>

British Sign Language/English Interpreting. University of Central Lancashire [online]. ©2022 [cit. 19.04.2022]. Dostupné z: <https://www.uclan.ac.uk/postgraduate/courses/british-sign-language-english-interpreting-pgdipma>

BSL and Deaf Studies. University of Central Lancashire [online]. ©2022 [cit. 19.04.2022]. Dostupné z: <https://www.uclan.ac.uk/subjects/bsl-and-deaf-studies>

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka [online]. ©2022 [23.04.2022]. Dostupné z: <https://www.cktzj.com/>

Educity. *Kurzy hlasové a mluvní výchovy pro profesionální mluvčí* [online]. ©2022 [cit. 10.04.2022]. Dostupné z: <https://www.educity.cz/kurzy/komunikacni-a-prezentacni-dovednosti-id-551201/kurz-hlasove-a-mluvni-vychovy-pro-profesionalni-mluvci-psych-id-69009>

Erasmus+. Ústav translatologie, [online]. ©2015 [24.04.2022]. Dostupné z: <https://utr1.ff.cuni.cz/cs/studium/studium-v-zahranici/erasmus/>

ESOSLI [online]. ©2014 [24.04.2022]. Dostupné z: <https://esosli2014.wixsite.com/esosli2014>

ESOSLI [online]. 2016 [24.04.2022]. Dostupné z: <https://esosli2016.wixsite.com/esosli2016-1>

ESOSLI [online]. 2018 [24.04.2022]. Dostupné z: <https://esosli2018.wordpress.com/esosli-history/>

Events. EFSLI [online]. [24.04.2022]. Dostupné z: <https://efsli.org/events/>

Generální ředitelství pro tlumočení. *Hlavní technické požadavky pro konferenční sály s kabinami pro simultánní tlumočení* [online]. 2020 [cit. 08.02.2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/departments/interpretation/standards-interpreting-facilities_cs

Historie. Jednota tlumočnicků a překladatelů [online]. ©2022 [20.04.2022]. Dostupné z: <https://www.jtpunion.org/historie/>

Historie. Ústav jazyků a komunikace neslyšících [online]. ©2015 [cit. 10.05.2022]. Dostupné z: <https://ujkn.ff.cuni.cz/cs/ustavkatedra/historie/>

Historie akcí KST ČR. Komora soudních tlumočnicků ČR. Jednota tlumočnicků a překladatelů. [online]. [cit. 03.05.2022]. Dostupné z: <https://www.kstcr.cz/cz/akce/history>

History of ESOSLI [online]. ©2019 [24.04.2022]. Dostupné z: <https://esosli2020.wixsite.com/esosli2020germany/history-of-esosli>

Hlasové centrum o.p.s. *Základní informace* [online]. ©2022 [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <http://www.hlasovecentrumops.cz/>

Infra. *Hlas jako nástroj komunikace i charakterizace osobnosti* [online]. nedatováno [cit. 10.04.2022]. Dostupné z: <https://kurzy.infracz.cz/kurzy/hlas-jako-nastroj-komunikace-i-charakterizace-osobnosti/>

Kdo jsme? Ústav translatologie [online]. ©2015 [cit. 10.05.2022]. Dostupné z: <https://utr1.ff.cuni.cz/cs/ustavkatedra/kdo-jsme/>

La spécialisation Interprétation de conférence: l'excellence interculturelle. ISIT [online]. ©2014 [20.04.2022]. Dostupné z: https://www.isit-paris.fr/isit-ecole-management-communication-relations-internationales/master-interprete-conference/?_ga=2.119175241.1195187820.1650446125-1799412478.1650446125

Lengua De Signos Española y Comunidad Sorda. Universidad Rey Juan Carlos [online]. [24.04.2022]. Dostupné z: <https://www.urjc.es/universidad/facultades/facultad-de-ciencias-juridicas-y-sociales/2000-lengua-de-signos-espanola-y-comunidad-sorda#informacion-basica>

Master Interprétation Langue des Signes Française / Français [online]. ©2019 [cit. 20.04.2022]. Dostupné z: <https://www.univ-paris8.fr/-Master-Interpretation-Langue-des-Signes-Francaise-Francais-666->

Masterstudium Translation. Universität Wien [online]. [cit. 20.04.2022]. Dostupné z: <https://transvienna.univie.ac.at/studium/masterstudium-translation/>

Meet Your Speakers TerpSummit [online]. ©2022 [24.04.2022]. Dostupné z: <https://terpsummit.com/meet-the-speakers/>

Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení. Ústav translologie [online]. ©2015 [cit. 18.04.2022]. Dostupné z: <https://utrl.ff.cuni.cz/cs/uchazec/bakalarske-studium/mezikulturni-komunikace-preklad-a-tlumoceni/>

Navazující magisterské studium. Ústav jazyků a komunikace neslyšících [online]. ©2015 [cit. 18.04.2022]. Dostupné z: <https://ujkn.ff.cuni.cz/cs/studium/navazujici-magisterske-studium/>

NOVÁKOVÁ, E. První absolventi studia „tlumočnictví českého znakového jazyka“ jsou na světě. In: *Tiché zprávy* [online]. 03.07.2019 [cit. 18.04.2022]. Dostupné z: <https://www.tichezpravy.cz/prvni-absolventi-studia-tlumocnictvi-ceskeho-znakoveho-jazyka-jsou-na-svete/>

O kurzu. Ústav translologie. [online]. ©2015 [cit. 03.05.2022]. Dostupné z: <https://utrl.ff.cuni.cz/cs/euromasters/o-kurzu/>

ORCIT. Ústav translologie [online]. ©2015 [24.04.2022]. Dostupné z: <https://utrl.ff.cuni.cz/cs/veda-a-vyzkum/projekty/orcit/>

Partneři. ORCIT [online]. [24.04.2022]. Dostupné z: <https://orcit.eu/partneri/>

Rétorika v kostce. Jednota tlumočnicků a překladatelů [online]. 2019 [26.04.2022]. Dostupné z: <http://dev.jtpunion.org/K-profesi/Odborne/RETORIKA-V-KOSTCE>

Speaker Information + Resources. TerpSummit [online]. ©2022 [24.04.2022]. Dostupné z: <https://terpsummit.com/speaker-information/>

Stanovy. Jednota tlumočnicků a překladatelů [online]. ©2022 [20.04.2022]. Dostupné z: <https://www.jtpunion.org/stanovy/>

Studieprogramma van de master tolken. Universiteit Antwerpen [online]. [20.04.2022]. Dostupné z: <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/aanbod/alle-opleidingen/toegepaste-taalkunde-studeren/master/tolken/studieprogramma/>

Studijní agenda. Informační systém Univerzity Palackého [online]. [cit. 18.04.2022]. Dostupné z: <https://stag.upol.cz/portal/studium/prohlizeni.html>

Studijní informační systém. Univerzita Karlova [online]. [cit. 18.04.2022]. Dostupné z: https://is.cuni.cz/studium/index.php?sso_id=e153d0f33a8db47449b03334b930e9d

Studijní plány. Filozofická fakulta UK [online]. ©2022 [cit. 18.04.2022]. Dostupné z: <https://www.ff.cuni.cz/studium/studijni-obory-plany/studijni-plany/>

Studijní plány. Filozofická fakulta UPOL [online]. ©2022 [cit. 18.04.2022]. Dostupné z: <https://www.ff.upol.cz/studenti/studium/studijni-plany-a-predmety/studijni-plany-v-pdf/>

Studijní programy. Filozofická fakulta MUNI [online]. ©2022 [cit. 18.04.2022]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/bakalarske-a-magisterske-obory/cizi-jazyky-cestina-a-literatura>

Škola rétoriky [online]. [26.04.2022]. Dostupné z: <http://www.skolaretoriky.cz/kurzy-pro-verejnost>

The Interpreting Coach [online]. ©2022 [24.04.2022]. Dostupné z: <https://www.theinterpretingcoach.com/about/>

Tištěné publikace. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka [online]. ©2022 [23.04.2022]. Dostupné z: <https://www.cktzj.com/tistene-publikace/>

Tlumočníci. Jednota tlumočnicků a překladatelů. [online]. ©2022 [cit. 03.05.2022]. Dostupné z: <https://www.jtpunion.org/tlumocnici/>

Tlumočnictví. Ústav translologie [online]. ©2015 [cit. 18.04.2022]. Dostupné z: <https://utrl.ff.cuni.cz/cs/uchazec/navazujici-magisterske-studium/tlumocnictvi/>

Tlumočnictví českého znakového jazyka. Filozofická fakulta MUNI [online]. ©2022 [cit. 18.04.2022]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/bakalarske-a-magisterske-obory/24149-tlumocnictvi-ceskeho-znakoveho-jazyka>

Výroční zprávy. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka [online]. ©2022[20.04.2022]. Dostupné z: <https://www.cktzj.com/o-komore/vyrocnizpravy/>

Vzdělávací předměty. Vyšší odborná škola [online]. [cit. 18.04.2022]. Dostupné z: <https://neslhk.com/vyssi-odborna-skola/vzdelavaci-predmety/>

WASLI [online]. ©2019 [24.04.2022]. Dostupné z: <https://wasli.org/>

Zdroje. ORCIT [online]. [24.04.2022]. Dostupné z: <https://orcit.eu/partneri/>

Audiovizuální dokumenty

Muni TV. Nedostatek tlumočnicků znakového jazyka by mohl změnit nový obor. In: Youtube [online]. 2019 [cit. 18.04.2022]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=1WEteaMdrZ0>

Seznam tabulek

Tabulka 1 Proč se tlumočníci MJ považují za hlasové profesionály	67
Tabulka 2 Nejvíce hlasově náročný typ tlumočení (tlumočníci MJ)	70
Tabulka 3 Hlasové potíže respondentů způsobené výkonem profese tlumočnicka MJ	74
Tabulka 4 Vyhledání odborné pomoci z důvodu hlasových obtíží (tlumočníci MJ)	76
Tabulka 5 Domácí léčení hlasových obtíží (tlumočníci MJ)	76
Tabulka 6 Shrnutí 3. oddílu – Hlasové poruchy tlumočnicků MJ	78
Tabulka 7 Vědomá a cílená péče o hlas (tlumočníci MJ)	82
Tabulka 8 Základní zásady hlasové hygieny (tlumočníci MJ)	84
Tabulka 9 Odhad termínu hlasová hygiena (tlumočníci MJ)	85
Tabulka 10 Shrnutí 4. oddílu – Péče o hlas (tlumočníci MJ)	86
Tabulka 11 Primární tlumočnické vzdělání – hlasové školení (tlumočníci MJ)	90
Tabulka 12 Přírnost hlasového školení (tlumočníci MJ)	91
Tabulka 13 Přírnost hlasového školení očima tlumočnicků MJ	92
Tabulka 14 Shrnutí otázek 5.1.–5.9. (tlumočníci MJ)	93
Tabulka 15 Shrnutí otázek 5.11.–5.13. (tlumočníci MJ)	98
Tabulka 16 Otázky 6. oddílu (tlumočníci MJ)	100
Tabulka 17 Proč se tlumočnice ČZJ považují za hlasové profesionálky	102
Tabulka 18 Domácí léčení hlasových obtíží (tlumočníci ČZJ)	105
Tabulka 19 Shrnutí 3. oddílu – Hlasové poruchy (tlumočníci ČZJ)	107
Tabulka 20 Vědomá a cílená péče o hlas (tlumočníci ČZJ)	109
Tabulka 21 Základní zásady hlasové hygieny (tlumočníci ČZJ)	110
Tabulka 22 Odhad termínu hlasová hygiena (tlumočníci ČZJ)	110
Tabulka 23 Shrnutí 4. oddílu – Péče o hlas (tlumočníci ČZJ)	111
Tabulka 24 Primární tlumočnické vzdělání – hlasové školení (tlumočníci ČZJ)	115
Tabulka 25 Přírnost hlasového školení (tlumočníci ČZJ)	116
Tabulka 26 Přírnost hlasového školení očima tlumočnicků ČZJ	117
Tabulka 27 Shrnutí otázek 5.1.–5.8. (tlumočníci ČZJ)	118
Tabulka 28 Shrnutí otázek 5.10.–5.12. (tlumočníci ČZJ)	122
Tabulka 29 Otázky 6. oddílu (tlumočníci ČZJ)	125

Seznam grafů

Graf 1 Se kterým typem tlumočení máte zkušenosti?	69
Graf 2 Vzdělání respondentů	114

Příloha 1

Dotazník k bakalářské práci na téma „Hlas jako pracovní nástroj tlumočnicka“ Tlumočníci MJ

Dobrý den,

jmenuji se Kateřina Hronová a jsem studentkou 3. ročníku bakalářského studia oboru Čeština v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Tento dotazník je součástí mého výzkumu v rámci bakalářské práce s názvem *Hlas jako pracovní nástroj tlumočnicka*. Dotazník je samozřejmě anonymní a jeho vyplnění by nemělo zabrat více než několik minut.

Cílem dotazníku je zjistit, jak jsou v rámci odborné přípravy hlasově školeni tlumočníci mluvených jazyků, jak hlas využívají, jak o něj pečují a s jakými hlasovými problémy, souvisejícími s výkonem své profese, se potýkají. Obdobný dotazník bude rozeslán mezi tlumočníky znakových jazyků pro porovnání situace.

Výsledky poslouží pouze pro účely mé bakalářské práce. Práci bude možné po její obhajobě nalézt v Centrálním katalogu Univerzity Karlovy.

Mockrát Vám děkuji za spolupráci,

Kateřina Hronová, studentka 3. ročníku ČNES FFUK

1. Všeobecné informace

1.1. Pohlaví

Vyberte jednu možnost

- muž
- žena
- přidat možnost

1.2. Věk

Vyberte jednu možnost

- do 20 let
- 21 až 30 let
- 31 až 40 let
- 41 až 50 let
- 51 až 60 let
- 61 a více let

1.3. Délka praxe (obor tlumočení MJ)

Vyberte jednu možnost

- méně než rok
- 1 až 3 roky

- 3 až 5 let
- 5 až 10 let
- 10 až 20 let
- 20 a více let

2. Tlumočník MJ jako hlasový profesionál

2.1. Považujete se za hlasového profesionála? (= je pro výkon Vaší práce hlas nezbytný?)

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

2.2. Prosím odůvodněte svou odpověď na předchozí otázku.

Otevřená otázka

2.3. Jaký typ tlumočení považujete za více hlasově náročný?

Vyberte jednu možnost

- tlumočení simultánní
- tlumočení konsekutivní

2.4. Jaký typ tlumočení považujete za více hlasově náročný?

Vyberte jednu možnost

- tlumočení jednosměrné
- tlumočení bilaterální

2.5. Se kterým typem tlumočení máte zkušenosti?

Můžete zvolit více možností

- ST – šušotáž
- ST – kabinové tlumočení
- ST – tlumočení filmů
- KT – sumarizované
- KT – bez zápisu
- KT – se zápisem

2.6. Uveďte prosím, který z typů tlumočení (Vámi označených v předchozí otázce) považujete za nejvíce hlasově náročný a svou odpověď prosím zdůvodněte.

3. Hlasové poruchy

3.1. Potýkal/a jste se za dobu své praxe s hlasovými obtížemi, které **nebyly** způsobeny výkonem Vaší profese?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

3.2. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, s jakými obtížemi jste se potýkal/a.

Otevřená otázka

3.3. Potýkal/a jste se za dobu své praxe s hlasovými obtížemi, které **byly** způsobeny výkonem Vaší profese?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

3.4. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, s jakými obtížemi jste se potýkal/a.

Otevřená otázka

3.5. Byl/a jste nucen/a za dobu své praxe z důvodu hlasových obtíží vyhledat **odbornou pomoc**?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

3.6. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, o jakou odbornou pomoc se jednalo.

Otevřená otázka

3.7. Pokud jste se za dobu své praxe **potýkal/a** s hlasovými obtížemi, ale **nebyl/a** jste nucen/a vyhledat odbornou pomoc, uveďte prosím, jak jste hlasové obtíže řešil/a (léčil/a).

Otevřená otázka

4. Péče o hlas

4.1. Snažíte se vědomě a cíleně pečovat o svůj hlas?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne
-

4.2. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, jak přesně o svůj hlas pečujete.

Otevřená otázka

4.3. Setkal/a jste se za svůj život s termínem **hlasová hygiena**?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

4.4. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, jaké základní zásady hlasové hygieny znáte.

Otevřená otázka

4.5. Pokud jste se s termínem **hlasová hygiena** doposud **nesetkal/a**, uveďte prosím, co si pod tímto termínem představujete.

Otevřená otázka

5. Hlasové školení v rámci tlumočnického vzdělávání

5.1. Jsem absolvent (uveďte prosím instituci a rok absolutoria)

Otevřená otázka

5.2. Mám vzdělání

Můžete zvolit více možností

- tlumočnické
- překladatelské
- přidat možnost

5.3. Prošel/a jste v rámci Vašeho **primárního** tlumočnického vzdělávání nějakým hlasovým školením?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne
- nemám tlumočnické vzdělání

5.4. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo.

Otevřená otázka

5.5. Pokud jste v rámci Vašeho **primárního** tlumočnického vzdělávání **prošel/prošla** hlasovým školením, uveďte prosím, čeho přesně se týkalo.

Otevřená otázka

5.6. Pokud jste v rámci Vašeho **primárního** tlumočnického vzdělávání **prošel/prošla** hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

5.7. Prosím odůvodněte svou odpověď na předchozí otázku.

Otevřená otázka

5.8. Pokud jste v rámci Vašeho **primárního** tlumočnického vzdělávání **neprošel/neprošla** hlasovým školením, uvítal/a byste jeho zařazení?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

5.9. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, v čem vidíte přínos hlasového školení.

Otevřená otázka

5.10. Prošel/prošla jste v rámci **doplňkového** tlumočnického vzdělávání (*kurzy, semináře apod. zaměřené primárně na tlumočnický MJ*) hlasovým školením?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

5.11. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo.

Otevřená otázka

5.12. Pokud jste v rámci Vašeho **doplňkového** tlumočnického vzdělávání **prošel/prošla** hlasovým školením, uveďte prosím, čeho přesně se týkalo.

Otevřená otázka

5.13. Pokud jste v rámci Vašeho **doplňkového** tlumočnického vzdělávání **prošel/prošla** hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

6. Hlasové školení v rámci jiného vzdělávání

6.1. Prošel/prošla jste v rámci jiného vzdělávání ve **školských institucích** hlasovým školením?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

6.2. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím školskou instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo.

Otevřená otázka

6.3. Prošel/prošla jste v rámci **jiného doplňkového** vzdělávání (*kurzy, semináře apod. nezaměřené primárně na tlumočníky MJ*) hlasovým školením?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

6.4. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo.

Otevřená otázka

6.5. Pokud jste v rámci Vašeho jiného **doplňkového** vzdělávání **prošel/a** hlasovým školením, které však **nebylo** zaměřené přímo na tlumočníky MJ, uveďte prosím, komu toto školení bylo primárně určeno.

Otevřená otázka

6.6. Pokud jste v rámci Vašeho jiného **doplňkového** vzdělávání **prošel/prošla** hlasovým školením, uveďte prosím, čeho přesně se týkalo.

Otevřená otázka

6.7. Pokud jste v rámci Vašeho jiného **doplňkového** vzdělávání **prošel/prošla** hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku!

Příloha 2

Dotazník k bakalářské práci na téma „Hlas jako pracovní nástroj tlumočnicka“ Tlumočníci ZJ

Dobrý den,

jmenuji se Kateřina Hronová a jsem studentkou 3. ročníku bakalářského studia oboru Čeština v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Tento dotazník je součástí mého výzkumu v rámci bakalářské práce s názvem *Hlas jako pracovní nástroj tlumočnicka*. Dotazník je samozřejmě anonymní a jeho vyplnění by nemělo zabrat více než několik minut.

Cílem dotazníku je zjistit, jak jsou v rámci odborné přípravy hlasově školeni tlumočníci znakových jazyků, jak hlas využívají, jak o něj pečují a s jakými hlasovými problémy, souvisejícími s výkonem své profese, se potýkají. Obdobný dotazník bude rozeslán mezi tlumočnické mluvených jazyků pro porovnání situace.

Výsledky poslouží pouze pro účely mé bakalářské práce. Tu bude možné po její obhajobě nalézt v Centrálním katalogu Univerzity Karlovy.

Mockrát Vám děkuji za spolupráci,

Kateřina Hronová, studentka 3. ročníku ČNES FFUK

1. Všeobecné informace

1.1. Pohlaví

Vyberte jednu možnost

- muž
- žena
- přidat možnost

1.2. Věk

Vyberte jednu možnost

- do 20 let
- 21 až 30 let
- 31 až 40 let
- 41 až 50 let
- 51 až 60 let
- 61 a více let

1.3. Délka praxe (obor tlumočení ZJ)

Vyberte jednu možnost

- méně než rok
- 1 až 3 roky
- 3 až 5 let

- 5 až 10 let
- 10 až 20 let
- 20 a více let

2. Tlumočník ZJ jako hlasový profesionál

2.1. Považujete se za hlasového profesionála? (= je pro výkon Vaší práce hlas nezbytný?)

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

2.2. Prosím odůvodněte svou odpověď na předchozí otázku.

Otevřená otázka

3. Hlasové poruchy

3.1. Potýkal/a jste se za dobu své praxe s hlasovými obtížemi, které **nebyly** způsobeny výkonem Vaší profese?

Vyberte jednu možnost

- **ano**
- **ne**

3.2. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, s jakými obtížemi jste se potýkal/a.

Otevřená otázka

3.3. Potýkal/a jste se za dobu své praxe s hlasovými obtížemi, které **byly** způsobeny výkonem Vaší profese?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

3.4. Pokud jste se na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, s jakými obtížemi jste se potýkal/a.

Otevřená otázka

3.5. Byl/a jste nucen/a za dobu své praxe z důvodu hlasových obtíží vyhledat **odbornou pomoc**?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

3.6. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, o jakou odbornou pomoc se jednalo.

Otevřená otázka

3.7. Pokud jste se za dobu své praxe **potýkal/a** s hlasovými obtížemi, ale **nebyl/a jste nucen/a** vyhledat odbornou pomoc, uveďte prosím, jak jste hlasové obtíže řešil/a (léčil/a).

Otevřená otázka

4. Péče o hlas

4.1. Snažíte se vědomě a cíleně pečovat o svůj hlas?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

4.2. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, jak přesně o svůj hlas pečujete.

Otevřená otázka

4.3. Setkal/a jste se za svůj život s termínem **hlasová hygiena**?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

4.4. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, jaké základní zásady hlasové hygieny znáte.

Otevřená otázka

4.5. Pokud jste se s termínem *hlasová hygiena* doposud **nesetkal/a**, uveďte prosím, co si pod tímto termínem představujete.

Otevřená otázka

5. Hlasové školení v rámci tlumočnického vzdělávání

5.1. Kde jste získal/a **primární** tlumočnické vzdělání (obor tlumočnictví ZJ)?

Můžete zvolit více možností

- vysoká škola
- vyšší odborná škola
- kurzy v organizaci tlumočnicků ZJ
- kurzy v organizaci neslyšících
- přidat možnost

5.2. Prošel/prošla jste v rámci Vašeho **primárního** tlumočnického vzdělávání nějakým hlasovým školením?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne
- nemám tlumočnické vzdělání

5.3. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo.

Otevřená otázka

5.4. Pokud jste v rámci Vašeho **primárního** tlumočnického vzdělávání **prošel/prošla** hlasovým školením, uveďte prosím, čeho přesně se týkalo.

Otevřená otázka

5.5. Pokud jste v rámci Vašeho **primárního** tlumočnického vzdělávání **prošel/prošla** hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

5.6. Prosím odůvodněte svou odpověď na předchozí otázku.

Otevřená otázka

5.7. Pokud jste v rámci Vašeho **primárního** tlumočnického vzdělávání **neprošel/neprošla** hlasovým školením, uvítal/a byste jeho zařazení?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

5.8. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, uveďte prosím, v čem vidíte přínos hlasového školení.

Otevřená otázka

5.9. Prošel/prošla jste v rámci **doplňkového** tlumočnického vzdělávání (*kurzy, semináře apod. zaměřené primárně na tlumočnický ZJ*) hlasovým školením?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

5.10. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo.

Otevřená otázka

5.11. Pokud jste v rámci Vašeho **doplňkového** tlumočnického vzdělávání **prošel/prošla** hlasovým školením, uveďte prosím, čeho přesně se týkalo.

Otevřená otázka

5.12. Pokud jste v rámci Vašeho **doplňkového** tlumočnického vzdělávání **prošel/prošla** hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné?

Vyberte jednu možnost

- **ano**
- **ne**

6. Hlasové školení v rámci jiného vzdělávání

6.1. Prošel/prošla jste v rámci **jiného** vzdělávání **ve školských institucích** hlasovým školením?

Vyberte jednu možnost

- **ano**
- **ne**

6.2. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím školskou instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo.

Otevřená otázka

6.3. Prošel/prošla jste v rámci jiného **doplňkového** vzdělávání (*kurzy, semináře apod. **nezaměřené primárně na tlumočnický ZJ***) hlasovým školením?

Vyberte jednu možnost

- **ano**
- **ne**

6.4. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ANO, zpřesněte prosím instituci, v rámci níž hlasové školení proběhlo/probíhalo.

Otevřená otázka

6.5. Pokud jste v rámci Vašeho jiného **doplňkového** vzdělávání **prošel/prošla** hlasovým školením, které však **nebylo** zaměřené přímo na tlumočnický ZJ, uveďte prosím, komu toto školení bylo primárně určeno.

Otevřená otázka

6.6. Pokud jste v rámci Vašeho jiného **doplňkového** vzdělávání **prošel/prošla** hlasovým školením, uveďte prosím, čeho přesně se týkalo.

Otevřená otázka

6.7. Pokud jste v rámci Vašeho **jiného doplňkového** vzdělávání **prošel/prošla** hlasovým školením, bylo pro Vás toto školení přínosné?

Vyberte jednu možnost

- ano
- ne

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku!